

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

BESTE VRIENDEN EN VRIENDINNEN.

Een lang verbeide wens is aangebroken, op de 9e april a.s. mogen wij als vriendenkring onze Bavokerk weer in gebruik nemen.

Na de onverwachte sluiting i.v.m. de restauratie hebben wij gelukkig gebruik mogen maken van het zuidergedeelte van de kerk, maar het bleef behelpen, ondanks de vele activiteiten die wij met u en vele medewerkers hebben weten te organiseren in dit gedeelte.

Maar het bleef uitkijken naar het gedeelte wat in restauratie was.

Eerst lijkt het of er geen schot in komt, doch toen eenmaal de steigers uit de kerk waren, kon men zijn ogen haast niet geloven. De schoonheid van onze kerk kwam ten volle tot zijn recht. Vakwerk is en wordt er geleverd door de mensen die werken aan deze belangrijke opdracht.

Als u straks in de kerk komt, laat uw ogen dwalen langs dit vakwerk, kijk hoe prachtig alles is gerestaureerd, met hoeveel zorg en liefde alles is schoongemaakt en opnieuw geverfd.

Hoe prachtig de banken er weer bij staan en natuurlijk niet te vergeten de stoelen welke in grote getallen door vrienden en vriendinnen zijn gekocht.

Een commissie van voorbereiding voor de 9e april heeft een sober programma vastgesteld, in deze kroniek treft u een voorlopig programma aan. Gezien enkele problemen, zal het definitieve programma in de dagen weekbladen worden geplaatst.

Op 9 april zult u alle tijd krijgen om met onze deskundige rondleiders door de kerk te wandelen en op de hoogte worden gebracht van de laatste vorderingen.

De Burgemeester van Haarlem Drs. J. Reehorst zal de openingsrede houden en in de namiddag zal er een kooroptreden zijn met medewerking van de ons bekende Heer Grasman.

Rond de 9e april houden wij een aantal lezingen in samenwerking met de Ver. Haarlem t.w. één door de Heer Phaff in de Gravenzaal van het Stadhuis van Haarlem, één door de Heer Jongens en één door de Heer Biesboer, in deze kroniek vindt u aparte uitnodigingen voor deze lezingen en informatie over het onderwerp.

Op 28 april a.s. zullen wij onze jaarvergadering weer als van ouds in de kerk houden, naast huishoudelijke zaken kunt u een film over Gouda bekijken, daar wij 7 mei a.s. een vriendentour zullen gaan maken naar deze stad. Voor nadere gegevens verwijs ik u naar de artikelen in deze kroniek.

Nu de eerste fase van de restauratie van onze Grote of Sint Bavo kerk gereed is, is het duidelijk dat wij met elkaar een moderne vorm van maecenaten hebben bedreven. Waren het voorheen slechts enkelingen die deze waardevolle vorm van beschermheerschap op zich namen, de afgelopen jaren heeft u met elkaar bedragen gevoteerd, welke ons bestuur de kans gaven objecten te laten restaureren in en aan de kerk, welke anders zeker verloren waren gegaan. Zoals het een goed bestuur betaamt, hebben wij reeds in de toekomst gedacht en zijn al druk bezig met o.a. het vriendenraam, welke in de loop van 1985 gereed zal zijn. Het bestuur is u allen bijzonder dankbaar voor de steun, die u ons de afgelopen drie jaren heeft willen geven, mede daardoor is het ons mogelijk geweest veel te mogen doen in het belang van onze Bavo.

Ik spreek de hoop uit u op 9 april a.s. te mogen begroeten.

J.A.H. Post
Voorzitter

DE BAVO WEER OPEN.

Er zullen het afgelopen jaar ongetwijfeld talloze toeristen in Haarlem zijn geweest, die dachten enkele mooie foto's van de Bavo mee naar huis te kunnen nemen, maar die enigszins teleurgesteld op de Grote Markt hebben gestaan, omdat "de trotse reus" in steigers gehuld was.

Het einde van deze kunstmatige ommanteling is gelukkig, nu de eerste restauratiefase afgerond is, een stapje dichterbij gekomen.

Dat "gelukkig" geldt natuurlijk niet alleen voor toeristen, maar ook voor de Haarlemmer zelf en niet in het minst voor het kerkbestuur en de vriendenkring van de Bavo.

Hoewel het te pretentief is om de Grote Markt "het mooiste plein van Nederland" te noemen, één ding is zeker, de Baaf bepaalt voor een belangrijk deel het aanzicht van de stadskern en als oriëntatiepunt ook het silhouet van de stad.

Nu op zaterdag 9 april a.s. de afronding van de eerste restauratiefase "gevierd" wordt door de vriendenkring, is een gelukwens en een woord van waardering wel op zijn plaats, want hoewel de kerk door de werkzaamheden niet of nauwelijks gebruikt kon worden, heeft dat "de vrienden" niet belemmerd onverminderd door te gaan met het organiseren van activiteiten en het opzetten van projecten. Zo zijn het afgelopen jaar zo'n 10.000 mensen betrokken geweest bij activiteiten rond de vrienden-

denkring, zeker een respectabel aantal. Speciale akties zijn gehouden om fondsen te creëren, waaruit uitgaven gedaan konden worden voor specifieke onderdelen van restauratie: een gebrandschilderd glas-in-lood-raam, het verwerven van 350 stoelen e.d.

Er is en wordt door velen dus hard gewerkt aan het herstellen van de oude luister en dat is wat de Grote Kerk als religieus en cultuur-historisch monument mijns inziens toekomt.

Ik wens allen die zich hiervoor inspannen succes toe voor de volgende stap naar algeheel herstel.

Burgemeester van Haarlem
Drs. J. Reehorst.

DE BAVO.

De Grote of Sint-Bavokerk in Haarlem is een levend monument, waar men zowel letterlijk als figuurlijk niet omheen kan. Niet alleen als bouwwerk dat tot in de wijde omtrek het profiel van de stad bepaalt, maar vooral ook levend in het bewustzijn van de Haarlemmers als symbool van het verleden van de stad en haar bewoners. Evenals voor vorige generaties is voor ons het instandhouden van de Bavo door middel van restauraties een dure plicht, zeker in een tijd waarin de financiële mogelijkheden schaars zijn.

De Bavo is daarbij ook nog onberekenbaar gezien de donkere wolken, die zich schijnen samen te pakken rond de nog zo recent gerestaureerde dakruiter.

Zo zal de aandacht nooit kunnen verslappen. De Vriendenkring heeft bevestigd daarbij een onmisbare rol te vervullen, niet alleen symbolisch, maar vooral ook feitelijk door allerlei akties voor het behoud van de Bavo.

Het is ondanks de zorg voor de toekomst verheugend, dat binnenkort de eerste fase van de enkele jaren geleden begonnen restauratie van de kerk zal worden afgerond, hoewel het nog wel even zal duren voordat alle steigers kunnen worden verwijderd.

De Commissaris der Koningin
in de Provincie Noord-Holland
Drs. R. de Wit

WAARDE VRIENDEN,

Toen mij enige jaren geleden werd gevraagd om deel uit te maken van het ere-comité voor het herstel van de Oude Bavokerk op de Grote Markt, heb ik geen ogenblik geaarzeld om zitting te nemen, en wel vooral om twee redenen.

Eerstens omdat ik God dankbaar ben dat de tegenstellingen tussen Christenen in ons land en ook in onze Spaarnestad, overbrugd worden.

Vervolgens ook omdat de Bavokerk een monument is dat ons allen dierbaar is als een teken van Godsgehoof en van Christelijke kultuur de eeuwen door.

Blij ben ik dan ook daarom dat bij de restauratie van dit prachtige gebouw gestreefd wordt naar een zo duidelijk mogelijk herstel van die kunstuitingen, welke in de opeenvolging der eeuwen, deze kathedraal verrijkt hebben.

Bijzonder verheug ik mij er ook over, dat het beeld van de patroon van deze stad in een nieuwe artistieke vormgeving getuigen zal van de band van dit gebouw met zijn oorsprong.

Van harte feliciteer ik dan ook de Kerkeraad en allen die aan deze restauratie hebben meegewerkt bij het beëindigen van de eerste fase van het herstel.

+ Th. Zwartkruis
Bisschop van Haarlem

RESTAURATIE 1e EN 2e FASE VOLTOOID.

Zaterdag 2 april a.s. is het zover. Dan zijn de restauratiewerkzaamheden in het schip en de zijbeuken van de Grote of St. Bavokerk voltooid en kan in dit gedeelte van het kerkgebouw weer publiek voor de bezichtiging worden toegelaten.

Kerkdiensten kunnen dan echter nog niet worden gehouden en de orgelmuziek liefhebbers zullen ook moeten wachten. Als gevolg van onvoorziene omstandigheden kan het beroemde Müller-orgel namelijk pas in mei worden gebruikt. Enig reparatiewerk is nog nodig, terwijl het orgel daarna opnieuw gestemd moet worden, een omvangrijke klus. Begin mei a.s. zijn ook die werkzaamheden voltooid, zodat op zondag 8 mei 1983 het nu gereedgekomen gedeelte van de kerk door de Hervormde Gemeente Haarlem met een bijzondere kerkdienst weer in gebruik genomen zal worden.

Daarna worden tot medio oktober elke zondagmorgen erediensten in de Grote Kerk gehouden, terwijl eind mei gestart wordt met een tot in het najaar voortdurende reeks bijzondere avonddiensten.

Voor de orgelliefhebbers beginnen op 17 mei op alle dinsdagavonden t/m 11 oktober de wijd en zijd bekende stadsorgelconcerten. Het Internationaal Orgelconcours in de Haarlemse Orgelmaand wordt dit jaar in de 2e helft van juli weer "thuis" gehouden. De Grote Kerk zal als vanouds weer het middelpunt zijn in het Hervormd kerkelijk leven. Ook de vele duizenden toeristen en de orgelliefhebbers kunnen dan weer genieten van de schoonheid van dit prachtige monument en van de klanken van het Müller-orgel.

Behalve een gedeelte van de kooromgang, dat nog bezocht kon worden, is de kerk ruim drie jaar gesloten geweest. Dank zij een strak werkschema en een geweldige inzet van alle personen en instanties die bij de restauratie betrokken waren, werd het gepresteerd om het omvangrijke karwei aan dit gedeelte van het kerkgebouw binnen 27 maanden te klaren. In totaal werd er ruim f 10 miljoen aan besteed. Complimenten voor de architecten H.W. van Kempen en G. Lankhorst, het kostenbewakingsbureau Ing.bur.Brink b.v., het aannemingsbedrijf H.J.Jurriens b.v. en de onderaannemers, kortom allen die erbij betrokken waren. Het was een genoegen om te zien met hoeveel liefde voor het werk en vakmanschap van hoog gehalte is gewerkt door glazeniers, timmerlieden, metselaars, steenhouwers, stucadoors, schilders, electriciërs, meubelmakers, leidekkers en vele anderen. Niet onvermeld mag blijven de begeleiding door de medewerkers van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en van de dienst Monumentenzorg van Openbare Werken van de Gemeente Haarlem. Het was met het oog op de beperkte financiële middelen niet altijd even gemakkelijk om over bepaalde problemen gezamenlijk tot een verantwoorde oplossing te komen. Langs de weg van overleg werd echter veel bereikt, waarbij steeds weer bij iedereen voorop stond dat de restauratie, ondanks een beperkt budget, weer een constructief goed gebouw

moest opleveren, mede in verband met de belangrijke plaats - letterlijk en figuurlijk - welke de Grote Kerk op allerlei gebied inneemt.

De kosten van constructief herstel zijn subsidiabel. De kosten van herstel en opknappen van overig meubilair, inrichting, inventaris, elektrische- en geluidsinstallaties etc., alsmede de kosten van verfraaiing zijn niet subsidiabel en komen geheel voor rekening van de Hervormde Gemeente. Daar zijn grote bedragen mee gemoeid, welke, zonder de pastorale verzorging van de gemeente in gevaar te brengen, niet opgebracht kunnen worden.

Gelukkig is van vele kanten de helpende hand toegestoken, onder meer door de Vriendenkring. Met dankbaarheid denken wij aan de bijdragen voor bv. het elektrificeren en opknappen van de kronen, koorhek en ander koperwerk, het reinigen en bijkleuren van het unieke houten gewelf, de geluidsinstallatie, het restaureren van de wapenborden van het geslacht De Raedt voor de Vontkapel, om maar enkele zaken te noemen. U kon er over lezen in vorige Bavokronieken. Dit meeleven en de vele activiteiten van de Vriendenkring om de Grote Kerk in de belangstelling te houden geven ons een stimulans om met onze moeilijke taak door te gaan. Het is een grote verantwoording om eigenaar te zijn van een dergelijk monumentaal gebouw!

Voorts was er de geslaagde actie van de Stichting Reparatiefonds Grote of St.-Bavokerk, welke binnen 4 maanden 850 nieuwe stoelen opleverde. Vanaf begin april zullen die stoelen het interieur van de kerk sieren.

Ook is de Stichting actief om gelden voor niet-subsidiabele zaken, zoals de elektrische installatie, te verzamelen.

Het restauratiewerk gaat door. Inmiddels is met dezelfde voortvarendheid begonnen met de werkzaamheden voor de 3e en 4e fase, omvattende de transepten, het laagkoor, het hoogkoor en de kooromgangen. Daar zal ruim 2 jaar mee gemoeid zijn. Voor die fasen zal ook nog veel geld nodig zijn om niet-subsidiabele kosten te kunnen betalen. De financiële hulp van velen, ook van de grote schare vrienden en vriendinnen, zullen wij hard nodig hebben. Door de opgedane ervaringen gaan wij echter vol vertrouwen de toekomst tegemoet.

Heel hartelijk dank voor zoveel offervaardigheid van uw kant!

Aan het bestuur van de Vriendenkring en van de Stichting Restauratiefonds onze erkentelijkheid voor de activiteiten om 'ons aller Bavo' op alle mogelijke manieren in de belangstelling te brengen en te houden. Natuurlijk verwachten wij ook velen van u na begin april om het gerestaureerde gedeelte van de Grote Kerk te bezoeken of om een kerk- of zangdienst bij te wonen!

Namens de Colleges van Kerkvoogden en van Notabelen van de Hervormde Gemeente Haarlem,
H.L.Vermaire, voorzitter kerkvoogdij

INLEIDING RESTAURATIE

Grote of Sint Bavokerk te Haarlem

In de tijd dat aan de Grote of Sint Bavokerk is gebouwd - omstreeks 150 jaar - was Haarlem (zoals Prof. J. Huizinga schreef), 'een afgelegen landstadje...verwant aan de stille IJsselsteden der moderne devotie'.

Toen men deze grote onderneming begon, telde Haarlem ternauwernood 5000 inwoners! Maar, de westerse middeleeuwers zagen hun kerkgebouw als de hoogste uitdrukking van hun gemeenschap, als synthese van geestelijke waarden werd de kerk niet alleen een gewenste realiteit doch ook de bouw, een noodzakelijke aktiviteit. Zoals een 200 jaar eerder in Frankrijk, had ook de burgerij van Haarlem haar gevoelens van trots en wedijver om een kerk te bouwen, groot genoeg om bij hoogtijdagen de gehele bevolking van de stad te kunnen ontvangen. Dit resulteerde in Haarlem - behalve de parochiekerken - in een kathedraal van circa 3500 m². oppervlak, zonder nog de bijgebouwen.

dr. H.W. van Kempen
-architect B.N.A.-

RESTAURATIE

Grote of Sint Bavokerk te Haarlem

Wij mogen ons gelukkig prijzen dat de bouwmeesters van onze Grote of Sint Bavo kerk zich aan de enorme opzet van vóór het jaar 1400 hebben gehouden. Men heeft het verbazend grote koor door een viering en schip van dezelfde breedte en hoogte doen volgen. Voorbijgaand aan de vraagstukken die het transept oproept, constateren wij thans dat deze kerk - een van de grootste van Nederland - ondanks de detailverschillen, een opmerkelijke eenheid vertoont. De 'Sonntägliche Ruhu' die zij, volgens Prof. Hans Jantzen, 'als eines der bedeutendsten Beispiele des Holländischen

Monumentalbaus' uitstraalt, is echter niet geheel volgens het middeleeuwse patroon. Ook Jean Gimpel zegt dat de middeleeuwer van scherpe kleurnuances hield, maar de Reformatie heeft veel van deze soms bonte uitmonstering afgezwakt, of soms geheel doen verdwijnen. Enkele van deze (uit Calvinistisch beginsel?) overgewitte gedeelten en versierende elementen zijn nu weer met behulp van de 'Vrienden' tot leven gebracht.

Wij konden de kraagstenen onder de muurschalken, de leliebladen in de gewelfkruisingen van de zijbeuken en verscheidene onderdelen van de Vontkapel weer hun oude schoonheid teruggeven. Enkele door de documentaristen ontdekte oude kleuren van muurwerk, hekken en deuren gaven nl. aanleiding deze weer terug te brengen.

Ook de grootse bekapping, het muurwerk en de beglazing, over welke constructieve hoedanigheid door collega G. Lankhorst wordt geschreven, is weer voor een groot deel in de oorspronkelijke toestand hersteld, waarbij noodzakelijke (materieel)-verbeteringen zijn toegepast.

De rijke uitmonstering van de opbouw der transepten, die door de restaurateurs van tachtig tot honderd jaar geleden bij dakvoet en westgevel is gevolgd, zal mede door de hulp van de 'Vrienden' en belangstellenden worden gecontinueerd door het herplaatsen van een Bavobeeld in de zuidgevel en een Mariabeeld in de noordgevel.

De overige beelden, waarvan de aanwezigheid slechts kan worden vermoed, zijn, behoudens een enkel overschot, helaas verdwenen. Cuypers en Gonnet geven hiervan in hun beschrijving enkele pikante mededelingen.

De preekstoel (met de 'broodplank'), een pronkstuk van het meubilair van het schip, is van het zeer grote en wegens de geluidsinstallatie niet meer nodige klankbord ontdaan, waardoor de schitterende opbouw weer geheel zichtbaar is geworden.

Wegens de financiële consequenties zal het niet mogelijk zijn de zitkwaliteit van de banken comfortabeler te maken. Wel zijn enkele storende elementen uit het bankenplan verwijderd. De nieuwe stoelen zullen, naar wij veronderstellen, een ieder voldoen.

Wanneer thans dit kerkgedeelte - het schip met de zijbeuken - gereed is en in gebruik genomen wordt, is nog slechts hoogstens 2/5-gedeelte van dit grootse overblijfsel uit de middeleeuwen 'geconserveerd'. Wij mogen vurig hopen dat de middelen beschikbaar zullen worden gesteld om dit werk met kracht voort te zetten. Het is aller aandacht en krachten waard ons hiervoor in te zetten.

H.W. van Kempen
Architect BNA

RESPECT VOOR HET OUDE, OPENSTAAN VOOR HET NIEUWE.

De restauratiewerkzaamheden aan het schip en de zijbeuken van de St. Bavo zijn nu voltooid. In een periode van 2 jaar is deze eerste en tweede fase van het totaal uit vijf fasen bestaande werk uitgevoerd.

Drie opdrachten gaf de toenmalige minister van CRM nu WVC bij de aanvang de architecten Van Kempen en Lankhorst in het bijzonder mee: het herstel zo uitvoeren dat de kerk weer minstens 50 jaar mee gaat, de restauratie van de eerste en tweede fase binnen twee jaar beëindigen en meerderwerk opvangen door minderwerk, in het kort geen financiële overschrijdingen.

Gezien de slechte staat waarin het schip en de beuken zich bevonden, de omvang van de werkzaamheden en de vele gebreken, welke vooraf niet goed waar te nemen zijn, een niet geringe opgave.

Vele uren zijn besteed de kerk op te meten en in tekening te brengen - vele uren ook om in een beschrijving "het bestek" aan te geven, welke onderdelen moeten worden hersteld en op welke wijze.

Volgens dit bestek en de bestektekeningen werd het werk uitgevoerd en de prijs bepaald. Dat hoge moeilijk bereikbare delen in eerste instantie met een verrekijker zijn verkend, zal u duidelijk zijn.

Op ieder gewenst moment was de door de kostenbewaker geprogrammeerde computer in staat een overzicht te geven hoe het werk financieel verliep.

Wat waren nu de gebreken aan het schip en de zijbeuken en wat is er aan gedaan om deze gebreken te herstellen?

Op een aantal zaken zal ik wat dieper ingaan.

Het eerst werd het dak aangepakt, dan de buitengevels en daarna de binnenzijde van het kerkgebouw.

Grondig beschermen tegen stof en puin van het orgel en de preekstoel was noodzakelijk. Het overige meubilair werd in andere ruimten opgeslagen.

Den houten stofdicht schot sloot het koordeel volkomen af van het deel waar de werkzaamheden werden uitgevoerd.

Daar buiten de kerk nauwelijks opslagterrein voorhanden was, werden alle plekken binnen en buiten de kerk, beschermd door schuttingen als werk en opslaggebied

benut. Plaats op de Markt voor de keten en loodsen was er niet, vandaar de plaats boven de Vishal.

Bij de restauratie aan het eind van de vorige eeuw zijn de gevels van de zijbeuken en het hoge schip bij de overgang van de dakvlakken van een balustrade voorzien. Om dit toendertijd te kunnen uitvoeren is een groot deel van de oorspronkelijke 15de eeuwse kapvoet weggenomen. Daardoor is de constructie ernstig verzwakt.

Ook de afwerking aan de binnenzijde in metselwerk en de gootconstructie is zo slecht uitgevoerd, dat gedurende vele jaren regenwater de binnenruimten bereikte, zelfs tot aan de voet van het houten vanuit de kerk zichtbare netgewelf.

De 15de eeuwse kapvoet is nu weer teruggebracht, al het aangetaste hout is vervanger de goot meer naar de buitenzijde van de gevel aangebracht en met koper bedekt.

Voor het herstel van deze onderdelen met de oude namen, zoals muurplaten, blokkeels, sporen, standzoontjes, sleutelstukken,

korbeels

muurstijlen enz. werd Frans eikenhout gebruikt, eerst jaren in een stromend riviertje "gewaterd", daarna soms wel tot balken van 50x50 cm gezaagd. Moeilijk te vervangen onderdelen zoals de in de muur verrotte balkeinden van de grote leggers werden met een uiterst modern materiaal kunstharsbeton weer in goede staat gebracht.

Bij de bouw van de kerk werden meest Gober-tange, Ledesteen en Bentheimer zandsteen gebruikt, veelal lichtkleurig natuursteen, later wat donkerder verweerd. Ook tufsteen is in de zijbeuken aan de binnenzijde verwerkt.

Bij latere restauraties werden ook andere steensoorten toegepast, zoals oberkirchner maar vooral de groenkleurige udelfanger zandsteen, helaas uit een slechte bank van een groeve. (Udelfanger komt uit de omgeving van Trier). Deze udelfanger is vooral sterk verweerd, verwaaid en aangetast. Bij het herstel is zoveel mogelijk de steen vervangen door dezelfde soort steen.

Voor het verwerken van zandsteen is een goedkeuring van de zandsteencommissie en van de arbeidsinspectie Haarlem noodzakelijk. De gevelvlakken in gobertange kalksteen waren van een cementen laag voorzien, deze laag sluit de steen af en bevordert de verwerking. Nu is deze prachtige steen weer in het zicht gebracht.

Vele natuursteen onderdelen zijn aan het eind van de vorige eeuw verankerd met ijzeren doken. Deze ijzeren bevestigingsmiddelen roesten, zetten uit, waardoor delen van de steen worden weggedrukt. Regenwater en vorst maken de schade compleet. De natuursteen is gerepareerd of vervangen, de ankers zijn nu in brons uitgevoerd. De samenstelling van de voegen, de te vul-len kieren tussen de stenen, werd zorgvuldig afgestemd op de fysische eigenschappen van de natuursteen.

In een laboratorium in Den Briel werden steenanalyses ter bepaling van het vochtgehalte, de bepaling van de thermische uitzetting, de wateropname en de mechanische waarde vastgesteld.

De daken zijn nu weer geheel gedekt met een leien dak in dubbele "oud-Duitse dekking". Deze prachtige leien komen uit de groeve Rathscheck in de omgeving van de Eifel.

Door middel van boringen is op verschillende plaatsen in de kerk aan de binnenzijde van de buitenmuur het vochtgehalte en de hoeveelheid oplosbare zouten opgenomen. De meest voorkomende zouten, op een aantal plekken in hoge concentraties, zijn sulfaten, gevormd als bijproduct tijdens de verbranding van fossiele brandstoffen, zoals kolen, gas en olie. Deze komen via het regenwater in de steen terecht en chloriden, voornamelijk afkomstig uit zee. De oorzaak van de verwerking van het pleisterwerk is o.a. de verwerking door verande-

ringen in de kristalstructuren. Vooral water fungeert als oplosmiddel en als element dat de zoutkristallen doet groeien en krimpen. De zouten veroorzaken door die zwelling zeer hoge krachten die het pleisterwerk van de muur drukken. Daar de temperatuur en de vochtigheid steeds wisselen, treedt verweer op, het sterkst aan het oppervlak van de muur. Vele kerken hebben door bovengenoemde oorzaken problemen met gestukadoorde wanden.

Al het bestaande pleisterwerk, ook aan de onderzijde van de stenen gewelven is meest met de hand afgehakt en vervangen door een nieuw ontwikkelde pleistermortel M 60, een open poreus materiaal niet dampdicht, in dunne lagen zoals het oude pleisterwerk. Een aantal vrij grote scheuren in de wanden van de kerk zijn waarschijnlijk al vrij spoedig na de bouw ontstaan en langzamerhand vergroot door het regelmatig uitzetten en krimpen van de grote gemetselde muurvlakken. Deze scheuren werden uitgehakt, met stenen gevuld en met elastische specie gedicht. Ook werd indien de verschillen groot zijn, bewust een naad in het werk gespaard.

De verankeringen van de houten kap en de houten balklagen aan het metselwerk, meest ook in 1900 uitgevoerd in ijzer van slechte samenstelling verdiende extra zorg. Het gerucht gaat dat horizontaal aangebrachte zgn. kettingankers in het muurvlak t.p.v. het bovenste gedeelte van de vensters bij het vernieuwen van deze ramen zijn doorgezaagd. De ketting is dan doorbroken. Resten van deze 15de eeuwse ankers zijn tegen roest behandeld of vervangen. Ook de horizontale verbindingen van de muren en de uiterst dunne uit natuursteen bestaande vertikalen "de montans", welke de verdeling van de grote vensters aangeven, zijn bij vroegere restauraties door een slechte kwaliteit ijzer vervangen. Deze brugstaven roesten, zetten uit en drukken de omringende natuursteen weg. Delen zijn indertijd in de kerkruimte gevallen. Deze brugstaven werden nu uitgenomen na het demonteren van het gehele raam en vervangen door staven van brons. Twee Haarlemse glazeniers restaureerden de oude ramen en vervingen de slechte ramen in lood. Het meubilair is weer in het schip geplaatst en zal nu door meubelmakers bank voor bank worden opgeknapt.

Al de uitgevoerde werkzaamheden zijn tot stand gebracht in een goede samenwerking met het voortreffelijke aannemersbedrijf Jurriens en zijn uitvoerders en vaklieden, met de opzichter en de tekenaars, met de documentaliste, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, de Gemeentelijke Dienst Monumenten Haarlem, de adviseurs, de Kerkvoogdij, de vrienden van de Bavo en het architecten team.

G. Lankhorst
Architect BNA-HBO

Op 21 februari 1983 geboren

Jontine Irene

Dochter van Suzanne en Reiner Schreuder.

HARTELIJK GEFELICITEERD.

DE GROTE OF SINT BAVO KERK

een reeks foto's
van
Pieter Ouddeken

Pieter Ouddeken, commercial free lance fotograaf in Haarlem is, zoals de meeste Haarlemmers, gefascineerd door het silhouet van de oude Bavo in het centrum van de stad. Een silhouet, dat door de eeuwen heen onderwerp is geweest voor schilders. Behalve in ons eigen museum zijn in talrijke musea overal ter wereld vooral 17de en 18de eeuwse schilderijen te bewonderen, waarin de Bavokerk het gezicht van de stad beheerst en bepaalt.

In onze tijd wordt nauwelijks nog gesproken over een "gezicht op de stad"; dit heet nu de "sky-line van Haarlem". De Bavo is daarin sterk teruggedrongen door torenflats en industrieschoorstenen. Teruggedrongen, maar zeker niet weggedrukt. Nog steeds is de Bavo het waarmerk van onze stad. De reeks opnamen, die Pieter Ouddeken van de Bavo heeft gemaakt, omvat enkele van deze sky-lines. De opnamen vormen de neerslag van de impressies van de Haarlemse vakman. Hij werd mede geïnspireerd door de in het Frans Halsmuseum aanwezige schilderijen van de Bavo. Daarom deze kleine expositie van schilderijen en foto's.

Gedurende de periode van 10 t/m 24 maart 1983 wordt ter gelegenheid van de a.s. opening van het schip-gedeelte van de Grote of Sint Bavokerk in de oude foyer van het Frans Halsmuseum een expositie gehouden van schilderijen en foto's.

Openingstijden:

dinsdag t/m zaterdag	10.00 - 17.00 u
zondag, maandag	13.00 - 17.00 u

Toegangsprijs f 2.50 per persoon.

-o0o-

Onderstaand stellen wij U de leden voor van de commissie, die is samengesteld tot voorbereiding van de

VRIENDENDAG

voorzitter	J.A.H. Post
secretaris	J.H. Broek Roelofs
penningmeester	H. Deurloo
publicist	R. Bogaart
kerkvoogdij	H.L. Vermaire
kalligraaf	P. Speelman
verkooptafel	mevr. S. Schreuder-Dercksen
bisdom Haarlem	broeder L. Paauw
city Haarlem	mevr. M. Snel-Fritschy
gemeente Haarlem	J. Veltkamp
stichting res- tauratiefonds	J.J. Fuykschot
architect	H.W. van Kempen

A K T I V I T E I T E N

dinsdag 15 maart:
Mr. H.E. Phaff Gravenzaal stadhuis
Haarlem
Aanvang ~~20.00 uur~~ 20.30 uur

zaterdag 9 april:
Vriendendag Grote Kerk
Aanvang 10.00 uur

donderdag 21 april t/m
vrijdag 13 mei:
L. Boormeester

maandag 25 april:
P. Jongens hotel Die Raeckse,
Raaks 1, Haarlem
Aanvang 20.00 uur

donderdag 28 april:
Haarvergadering Grote Kerk, Oude
Groenmarkt 9
Aanvang 20.00 uur

zaterdag 7 mei:
Vriendentour Gouda Vertrek 7.30 uur
Stationsplein

woensdag 11 mei:
Dr. P. Biesboer Hotel Die Raeckse,
Raaks 1, Haarlem
Aanvang 20.00 uur

NB:
De tentoonstelling met werken van de ontwerper van het vriendenraam, de heer L. Boormeester, zal in samenwerking met de

gemeente Haarlem worden gehouden in de Kloostergangen van het stadhuis van Haarlem.

Toegang: werkdagen maandag tot vrijdag van 9.00 uur v.m. tot 16.30 uur
Ingang stadhuis, Pandpoort

VOORLOPIG PROGRAMMA 9 APRIL

10.00 uur v.m.	Ontvangst van de gasten
10.15 uur v.m.	Toespraken door de voorzitter Vriendenkring; burgemeester van Haarlem; voorzitter Kerkvoogdij.
10.45 uur v.m.	muziek
11.00 uur	Rondleidingen door de kerk, door onze rondleiders
16.00 uur n.m.	muziek
16.30 uur n.m.	samenzang

Op vertoon van uw VRIENDENKAART is de toegang GRATIS.
Niet-leden betalen f 1.50 toegang.

L E Z I N G E N

Gaarne nodigen wij u uit voor enkele lezingen in het kader van het ingebruiknemen van de kerk door de Vriendenkring, de lezingen gaan in samenwerking met de Ver. Haarlem op dinsdag 15 maart 1983 om 20.00 uur, Gravenzaal Stadhuis Haarlem, de heer Mr. H.E. Phaff, voorzitter Ver. Haarlem, met als onderwerp de Grote Kerk en de Stad Haarlem. De Heer Phaff heeft reeds eerder voor onze kring gesproken. Wij verheugen ons er over dat het College van Burgemeester en Wethouders van Haarlem voor de bijzondere gelegenheid de Gravenzaal van het Stadhuis ter beschikking heeft willen stellen. De Heer Phaff is vele jaren gemeente-secretaris van Haarlem geweest en zal deze lezing aan de hand van kleurendia's houden.

Dus 15 maart 1983 in de Gravenzaal van het Stadhuis van Haarlem om 20.00 uur.

Op maandag 25 april 1983 om 20.00 uur Hotel Die Raeckse, Raaks 1 te Haarlem. Deze avond zal de heer P. Jongens een lezing met dia's houden over onze Haarlemse Hofjes. In de Grote Kerk werden de bewoonsters van twee bekende Haarlemse Hofjes begraven t.w. Het Hofje van Noblet en het Hofje van Heythuyzen. Vele van onze leden wilden over de beroemde hofjes meer weten en mede daarom hebben wij de Heer Jongens bereid gevonden over dit onderwerp te komen spreken.

De Heer Jongens is vele jaren hoofd afd. Monumentenzorg Haarlem geweest. De lezing zal worden gehouden in één der zalen van Hotel Die Raeckse, vlakbij de parkeergarage.

U komt toch ook op maandag 25 april a.s. om 20.00 uur?

Op woensdag 11 mei 1983 om 20.00 uur Hotel Die Raeckse 1 te Haarlem.
De Grote of Sint Bavokerk op 17e eeuwse tekeningen en schilderijen door Dr. P. Biesboer, conservator van het Frans Halsmuseum te Haarlem. De Heer Biesboer is een geziene gastspreker in en buiten Haarlem. Fijn is het dat de Heer Biesboer over dit onderwerp voor ons wil komen spreken en aan de hand van fraaie dia's kunt u de pracht van onze Bavo op schilderijen bewonderen.
Wij zien u toch ook op woensdag 11 mei a.s. om 20.00 uur?

HAARLEMSE HOFJES.

Binnen de poorten van Haarlem zijn tal van Hofjes gelegen, u zult er zeker enkele hofjes hebben bekeken.
Uit particulier initiatief zijn deze hofjes ontstaan, burgerlijk of kerkelijk.
Door gefortuneerde burgers welke hun naam wilde geven aan goed werk en daarnaast wilde laten voortleven werden belangrijke bedragen of legaten geschonken, waardoor Hofjes konden worden gesticht.
Veel later wordt dit werk ook door kerkgenootschappen overgenomen.
Het Hofje, bestaande uit een aantal kamers of huisjes, vaak met of rond een tuin, werden bewoond door arme oudere inwoners van onze stad, huur werd er niet betaald, meerdere hofjes kenden de zgn. preuves, giften in geld of natura, op vastgestelde tijden en daarnaast op feestdagen in het Huis van Oranje door de regenten uitgekeerd, o.a. het Hofje van Loo in de Barrevoetstraat kende deze giften. Niet gemakkelijk waren de reglementen van de Hofjes en waar een ieder aan moest voldoen en vaak streng de hand aan werd gehouden.
Men ging er van uit, dat alleen vrouwen een huishouding konden voeren, dus mannen trof men niet op de Hofjes aan.
Daarnaast werden dan ook vele oude mannenhuizen gebouwd.
Gelukkig is dat nu voorbij, hoewel misschien geen Hofje wonen er thans op het Proveniershofje, Grote Houtstraat, ook alleenstaande heren en is de Heer Hoebe, Medewerker Bureau Huisvesting een steun en toeverlaat voor de bewoners en -sters van het Hofje.
Haarlem kent men eigenlijk alleen in Haarlem zoveel Hofjes, welke vele na de hervorming zijn gesticht.
Belangrijk waren de door mij reeds opgemerkte "preuves", welke door de schenker bij de bouw van het Hofje en voor legaten van rijke burgers van Haarlem werden gegeven aan de bewoonsters, deze "preuves" schreven het uitdelen van oedsel en/of brandstoffen voor en o.a. de bewoonsters van het Hofje van Loo werden gratis in het St. Elisabeth Gasthuis overpleegd. Vele van deze "preuves" zijn in de Franse tijd afgeschaft of gelukkig door een verbeterde sociale voorziening overgenomen.
Belangrijk zijn de vele regentenkamers op de Hofjes, welke een sfeer hebben van vele jaren sociaal werk.
Gelukkig zijn in Haarlem vele Hofjes bebouwd gebleven, vele zijn er ook verdwenen.

Daarom prijzen wij ons gelukkig dat de Heer Jongens, deskundig op dit gebied, voor ons deze dia-lezing wil houden.
Indien u meer over de Haarlemse Hofjes wilt lezen, koopt u dan het boek van Mevr. Dr. G.H. Kurtz "Haarlemse Hofjes", waar u naast de Hofjes van nu ook kunt lezen hoeveel er in de loop der tijden aan Hofjes of dat wat er op leek uit Haarlem zijn verdwenen.

J.A.H. Post.

*Job A Berckheyde
-interieur Grote Kerk-*

DE GROTE OF ST. BAVOKERK OP 17e EEUWSE TEKENINGEN EN SCHILDERIJEN.

Vanouds wordt de 17e eeuwse nederlandse schilderkunst onderverdeeld in verschillende categorieën, zoals historie, portret, landschap, genre, zeegezichten, interieur en stillevens.
Hieruit blijkt met hoeveel zorg de Hollandse schilders trachtten vanuit hun specialisme de werkelijkheid van het leven in Holland vast te leggen. Dit reikt zo ver dat het beeld van ons land, zijn gewoonten en het maatschappelijk leven van zijn bewoners in de 17e eeuw onmiskenbaar verbonden is met de visie van de kunstenaars, die het in beeld hebben gebracht.
Schilderijen vormen in dit opzicht een document ter reconstructie en ter complettering van alle mogelijke aspecten van het leven en de geschiedenis van de 17e eeuw.
Haarlem kan zich beroemen op één van de grootste architectuurschilders, Pieter Jaen. Saenredam (1597-1665). Saenredam ontwikkelde speciaal het schilderen van kerkinterieurs, die hij vanuit een geheel persoonlijke artistieke visie schilderde.
Van Saenredam zijn wel 14 schilderijen en 27 tekeningen bewaard gebleven, die de Grote of St. Bavokerk in vele onderdelen en details tot onderwerp hebben. Saenredam werkte in zo'n specifiek eigen stijl, dat zijn werk geen navolging heeft gevonden onder de generatie Haarlemse schilders na hem.
Deze schilders, Job Adriaensz. Berckheyde (1630-1695), Gerrit Adriaensz. Berckheyde (1638-1698) en Isaac van Nijkele (ca.1635-1703) bouwden grotendeels voort op de vernieuwingen van de Delftse kerkinterieur schilders Gerard Houckgeest en Emmanuel

de Witte. De stadsgezichten van Gerrit Berckheyde dragen een eigen karakter. Berckheyde heeft vele gezichten van Haarlem gemaakt, waarop de Grote of St.Bavokerk voorkomt van allerlei gezichtspunten gezien. Het stadsgezicht was eigenlijk het laatste thema van de Hollandse schilders, dat zich tot een afzonderlijk genre ontwikkelde na 1650.

Waarom juist dit onderwerp zo'n speciale aandacht kreeg, zou een citaat uit een

verslag van de Engelse gezant te 's Gravenhage, Sir William Temple, uit 1673 kunnen verklaren:

"... de charme van de straten en grachten in en rondom al hun steden. En, kortom, de schoonheid, het gerief en in sommige gevallen de pracht van hun openbare werken, waar iedere burger even bereidwillig aan meebetaalt en evenveel trots en genoegen ontleent.."

Zo kan men stellen dat de Grote of Sint Bavokerk aan de Grote Markt de trots van de Haarlemse burgers was en derhalve zo veelvuldig werd geschilderd. Helaas is het grootste deel van deze schilderijen niet meer in onze stad aanwezig. U zou er verre reizen naar vele musea over de wereld voor moeten maken. Deze reis wordt u bespaard, zij het met een reeks dia's die slechts een afschaduwing van de werkelijke schoonheid van de schilderijen en tekeningen zijn.

Wel krijgt u, comfortabel gezeten, aan de hand van deze dia's vele bijzonderheden verklaard.

Dr.P.Biesboer

J A A R V E R G A D E R I N G

Vriendenkring - 28 april 1983

Gaarne nodigen wij u uit voor onze jaarlijkse vergadering op

donderdag 28 april 1983

om 20.00 uur in de Grote of Sint Bavokerk te Haarlem, ingang Oude Groenmarkt 9.

AGENDA

Opening door de voorzitter;

Financieel verslag van de penningmeester, (zie kroniek);

Jaarverslag 1982 van onze Vriendenkring, (zie kroniek);

Voorstellen van twee nieuwe bestuursleden, t.w. mevr.Schreuder-Dercksen en de heer Cornet, (zie kroniek);

Mededelingen inzake projecten 1981-1982, (zie toelichting)

p a u z e - kopje koffie aangeboden door het bestuur

Film over Gouda door de heer Mr.J.F.A. Gaster, directeur VVV Gouda.

Toelichting:

U vindt in deze kroniek enkele toelichtingen over onze aanstaande jaarvergadering. Het financieel verslag geeft u een duidelijk inzicht over de inkomsten en uitgaven. Uit het jaarverslag 1982 blijkt dat onze vriendenkring in 1982 ruim tien-duizend mensen heeft beziggehouden en dat alles als ongesubsidieerde organisatie en met geringe bestuurskosten.

Gezien de financiële verplichtingen die wij op dit moment hebben, t.w. de kosten voor o.a. het Bavobeeld en het Vriendenraam, zullen wij u voor 1983 geen voorstel brengen voor een project. Wij willen eerst alles wat via de jaarvergaderingen door ons als kring moet worden verwerkt en betaald, afmaken.

Nu de eerste fase restauratie klaar is, zullen de werkzaamheden voor ons bestuur zich gaan uitbreiden. Daarom is het een goede zaak dat er twee nieuwe bestuursleden bijkomen, t.w. mevrouw Schreuder-Drecksen en de heer Cornet. Mevrouw Schreuder zal de secretaris behulpzaam zijn, de heer Cornet de penningmeester. In de pauze bieden wij u natuurlijk een kopje koffie aan, daarna kunt u de film over Gouda zien.

Graag tot 28 april a.s. om 20.00 uur in onze Grote Kerk.

Het bestuur.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Op de laatste ledenvergadering werd ons verzocht het Bestuur uit te breiden. Aan dit verzoek hebben wij voldaan en als 2e penningmeester aangetrokken en bereid verklaard ons lid de heer L.G.Cornet, Houtmankade 7 te Haarlem.

Hij is sinds 1943 werkzaam als administrateur bij de NZHVM n.v. te Haarlem en heeft in diverse verenigingen als bestuurslid de nodige ervaringen opgedaan.

Wij wensen de heer Cornet een goede en prettige tijd in ons bestuur en hopen dat ook door zijn arbeid onze "Vriendenkring" mag groeien en bloeien.

Ook mochten wij in het bestuur opnemen de u welbekende mevrouw Suzan Schreuder-Drecksen. Zij zal als voorheen het verkoop team coördineren en de secretaris behulpzaam zijn bij diverse werkzaamheden.

Suzan, de jongste in het bestuur, is reeds vanaf het begin bij het werk van de Vriendenkring betrokken. Zij is 27 jaar, woont in Hoofddorp, van beroep fysiotherapeute in het E.G. te Haarlem, maar zal dit beroep wanneer u dit leest verwisseld hebben voor het moederschap en een trotse moeder van een zoon of dochter zijn.

Suzan, veel sterkte en inspiratie gewenst in het bestuur.

U W B E S T U U R

Voorzitter J.A.H.Post
Van Kinsbergenstr. 50
2014 DJ Haarlem

Secretaris J.H.Broek Roelofs
Zeelandlaan 72
2101 TP Heemstede

Penningmeester H. Deurloo
Hyacinthenlaan 26rd
2015 BD Haarlem

2e Penningmeester L.G. Cornet
Houtmankade 7
2014 AC Haarlem

Publicist R. Bogaart
v. Deventerstraat 79
2035 AC Haarlem

Kerkvoogdij H.L. Vermaire
E. Casimirlaan 19
2051 HA Overveen

Kalligraaf P. Speelman
Staalstraat 19-3
2033 XG Haarlem

Verkooptafel S. Schreuder-Dercksen
Sonderholm 55
2133 JB Hoofddorp

Adviseur Th.A. Delleman
Rijksstraatweg 306
2025 DP Haarlem

JAAROVERZICHT 1982.

Het vriendenjaar 1982, een jaar van enorme inzet en verwachting, zowel voor het bestuur en medewerkers van de vriendenkring als voor de architecten Van Kempen en Lankhorst en de medewerkers van aannemersbedrijf Jurriens.

In de loop van 1982 kwam er duidelijk schot in het werk en werden grote en kleine resultaten goed zichtbaar. Bij ieder nieuw resultaat groeide het enthousiasme.

Op 6 januari 1982 trouwde onze medewerkster Mevr. S. Dercksen met de Heer R. Schreuder, in de Gravenzaal van het Stadhuis, gezien haar vele werkzaamheden voor onze kring, voltrok Burgemeester Reehorst dit huwelijk.

Op 11 januari 1982 werd door Mevr. E.J. Zetteler, adj. concervatrice van het Frans Halsmuseum een lezing gehouden over "Haarlems Zilver".

13 februari 1982 opende de heer D.H. Couvee directeur Frans Halsmuseum de grote expositie "Grote of Sint Bavo kerk bouwgeschiedenis en restauratie eerste fase". Deze tentoonstelling op de eerste verdieping Vleeshal gaf t/m 14 maart 1982 de bezoekers een inzicht van de bouwgeschiedenis van de kerk en de sinds 1981 uitgevoerde bouwhistorisch onderzoek. Tevens werd aandacht besteed aan het gebruik van de kerk voor en na de reformatie. Aan de hand van foto's en tekeningen konden de bezoekers duidelijk de eerste fase van de restauratie volgen.

Monumentenzorg Haarlem gaf in het Monumentenbulletin aandacht aan deze boeiende expositie, welke door ruim 9.150 mensen werd bezocht.

In het kader van deze expositie gaf de heer H.E. Phaff een lezing over de Bavo voor onze kring op 15 maart 1982.

Op 24 april 1982 ontving het bestuur van de vriendenkring de Burgemeester van Angers en enige wethouders van Osnabrück.

3 mei 1982 werd op het kantoor van het architectenteam een persconferentie gegeven door ons bestuur inzake het te vervaardigen nieuwe Bavobeeld en werd de beeldhouwster A. Hofte voorgesteld.

De Commissaris van de Koningin in Noord-Holland Drs. R. de Wit opende op 8 mei 1982 officieel onze restauratiedag, op deze dag was het voor het eerst mogelijk voor de vrienden onder deskundige leiding het restauratiegedeelte te bezoeken, daarnaast was het sinds 25 maart 1982 naar beneden gehaalde Bavobeeld in de kerk te bezichtigen, er waren + 1.500 bezoekers en konden de bezoekers kennis maken met Mevr. A. Hofte, de kunstenaresse, die een nieuw Bavobeeld gaat vervaardigen. Op deze dag ging de stoelenactieverkoop van start, door de medewerking van onze kring werden in de loop van enige maanden ruim 300 stoelen door vrienden van de kerk aangekocht.

Ruim 100 bezoekers waren op 24 mei 1982 aanwezig voor de jaarvergadering van de vriendenkring in de nieuwe kerk te Haarlem. De belangrijkste punten waren het project 1982 t.w. de nieuwe geluidsinstallatie in onze Bavo ad f 25.000.- en de lezing over Osnabrück door de heer H. Witte directeur VVV Osnabrück.

Ruim 200 vrienden hebben op 5 juni 1982 per trein een bezoek aan Osnabrück gebracht, ondanks de enorme hitte is het een geslaagde dag geworden.

Op 2 oktober 1982 werd weer de jaarlijkse Bavodag gehouden, ruim 1.250 mensen bezochten deze feestelijke dag, voor ons traden o.a. op Leger des Heils korps Haarlem, het Oosterkerkkorps en een kinderkoor uit Aerdenhout. In de Janskerk speelde in het kader van de dag Mevr. Hilda de Bondt uit Gent op het orgel. Tevens was er in de Brouwerskapel in samenwerking met het Gemeente Archief een fraaie tentoonstelling oude foto's van de Bavo en omgeving georganiseerd.

In samenwerking met de Gemeente Haarlem werd van 29 september tot 8 oktober 1982 in de oude kloostergang van het Stadhuis een geweldige tentoonstelling van de beroemde Gapers uit het bezit van de Fa. v.d. Pigge gehouden, welke ruim 750 bezoekers trok.

Op 8, 15 en 22 november 1982 werden door de heer J.G. Martin oud Hoofdbode Stadhuis Haarlem voor onze vriendenkring rondleidingen door het Haarlemse Stadhuis gehouden. Ongeveer 150 deelnemers hebben van deze buitengewone leerzame rondleidingen gebruik gemaakt.

Donderdag 2 december 1982 werd tijdens een bijeenkomst op het Stadhuis Haarlem het vriendengeschenk 1983 gepresenteerd, t.w. de "Bavoverjaarskalender" met tekeningen van Dr. A. Melchior z.g. De eerste vier kalenders werden door de voorzitter van de vriendenkring uitgeleend aan de heer A.F. Pieck, Dr. F. Melchior,

Drs.J.Reehorst en aan mevr.H.Speelman-Uithoven.

Aan deze prachtige kalender besteedden Dr.Melchior, Anton Pieck en onze bestuursleden P.Speelman en R.Bogaart zeer veel tijd. Daarnaast gaat onze dank uit naar de fa. Joh. Enchede en uitgeverij J.H.Gottmer te Bloemendaal.

Op 22 december 1982 was ons bestuur aanwezig bij de persconferentie, waar de beeldhouwer L. Polgar werd voorgesteld, die op zich heeft genomen om een nieuw Maria-beeld voor de Grote Kerk te vervaardigen in opdracht van het gezamenlijke bouwteam van de Grote of Sint Bavo kerk te Haarlem.

De Bavokroniek verscheen in 1982 vijf keer, in deze kronieken werd ruime aandacht besteed aan tal van manifestaties van onze kring, daarnaast werd aandacht besteed aan de stoelenaktie, de tentoonstellingen Felix Nussbaum en Osnabrück stelt zich voor, over de geschiedenis van oude gapers en over begraven in de Grote Kerk.

Begin 1982 werd een begin gemaakt met de opleiding van een groep nieuwe rondleiders, hetgeen resulteerde in een bijzonder fijne groep van 10 rondleiders onder leiding van de heer R. Bogaart. De groep heeft tussen april en november 1982 ongeveer 25 rondleidingen door de Bavo gegeven.

Ook onze bekende verkooptafel heeft weer in 1982 een belangrijke rol gespeeld. Op tal van manifestaties was mevr.S.Schreuder-Dercksen en haar team aanwezig, o.a. op Bavo manifestaties en -lezingen, de Braderie gehouden door City Haarlem in de Grote Houtstraat en enige dagen tijdens St.Nicolaas en Kerstmis in de Brinkmanpassage.

Ook in 1982 zijn de Vrienden en Vriendinnen van de Grote Kerk hun financiële verplichtingen nagekomen, wij sloten het jaar 1982 af met 3.000 betalende leden.

De samenwerking met City Haarlem, het VVV Haarlem en de Haarlemse Bloemenmeisjes, het Haarlems Dagblad, Haarlems Weekblad, De Koerier Combinatie en de bladen in de omgeving alsmede Ziekenomroep Radio Parade verliepen voorspoedig.

Daarnaast zijn wij dankbaar voor de goede contacten met de Provinciale Overheid alsmede met het Gemeente Bestuur Haarlem.

Het bestuur van de kring vergaderde twaalf maal, veel tijd en werk zijn in de restauratie-objecten gaan zitten, welke gezien de bedragen die er bij betrokken zijn, ook noodzakelijk waren.

Gezien de toenemende werkzaamheden heeft het bestuur zich beraden op uitbreiding van het bestuur.

Op 28 november 1982 overleed ten gevolge van een auto-ongeluk onze koster de heer K. Tuinman, een vriend van onze kring en de kerk in het bijzonder is van ons heengegaan. Op 18 december 1982 overleed ten gevolge van dit ongeluk zijn dochter mej.S.I. Tuinman.

Beiden gedenken wij in eerbied.

Elke dag is het bestuur van de vriendenkring zich bewust van de taak tot behoud van een groots monument in de binnenstad

van Haarlem.

En dat is onze Grote of St. Bavo kerk.

J.A.H. Post.

Onze vriendenkring werkte mee aan de Kunst Hist. markt in de Vleeshal te Haarlem op 4 en 5 september 1982.

Ruim 1.800 bezoekers bezochten deze grootse manifestatie, welke werd geopend door de heer Drs. R. de Wit, Commissaris van de Koningin in Noord-Holland.

VRIENDENTOUR ZATERDAG 7 MEI 1983 NAAR GOUDA.

7.30 uur	vertrek van de bussen <u>Stationsplein</u> Haarlem.
10.00 uur	ontvangst door de Burgemeester van Gouda Drs.K.F.Broekens op het Stadhuis Gouda, daar zal ons een kopje koffie worden aangeboden, daarna krijgt u de gelegenheid om dit prachtige Stadhuis van binnen te bekijken.
11.15 uur	bezoek aan de St. Janskerk, waar wij in het koor van de kerk, informatie over deze kerk ontvangen, waarna wij door de kerk wandelen en de beroemde Goudse ramen kunnen bekijken.
15.00 uur	bezoek aan het beroemde Catharine Gasthuis en de moriaan, twee fraaie musea van Gouda.
16.30 uur	vertrek uit Gouda.
19.00 uur	aankomst te Haarlem, <u>Stationsplein</u> Haarlem.

De kosten van deze dag zijn f 35.- per persoon, met 2x koffie en 1x gebak op de heenweg en 1x een drankje op de terugweg, verder zijn alle kosten zoals entree kerk/museum in Gouda inbegrepen.

Gaarne zien wij uw reservering op postgiro 36 18 800 t.n.v. "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" tegemoet.

Wilt u erbij vermelden Vriendentour.

Reservering zal geschieden in volgorde van binnenkomst, u kunt zich opgeven t/m 31 maart 1983.

Daar de Burgemeester van Gouda "slechts" 200 personen op zijn Stadhuis kan ontvangen, kunnen er dus ook niet meer mee dan 200 vrienden. Daarom herhalen wij het bezoek aan Gouda op zaterdag 24 september 1983.

Gezien de problemen met het vertrek/aankomst van de bussen bij de Grote Kerk, de slechte parkeermogelijkheden, aankomst stadsbussen enz. enz. heeft het bestuur van de vriendenkring besloten om van één der platformen voor het station Stationsplein te vertrekken.

Heel gemakkelijk voor uw aankomst/vertrek met de stadsbussen, taxi of auto.

De parkeergarage Stationsplein - ingang Lange Herenstraat - is open vanaf 7.00 uur tot 23.00 uur.
U gaat toch ook mee en neem één van uw vrienden mee, misschien wil die dan na de tour meteen lid worden.

Namens uw reisleiders
J.A.H. Post.

Informatie-adres Vriendentour Gouda is:
H. Deurloo, Hyacintenlaan 26rd Haarlem.
Tel. 023-32 64 14.

WELKOM AAN DE "VRIENDEN VAN DE GROTE KERK
TE HAARLEM".

Op 7 mei 1983 zal uw vriendenkring een bezoek brengen aan de gemeente Gouda. Op het programma staan de bezichtiging van het stadhuis en van de St. Janskerk. Daarnaast wordt ook een bezoek gebracht aan de stedelijke musea "Het Catharina Gasthuis" en "De Moriaan". U neemt die dag kennis van enkele hoogtepunten van onze historische stad.

In dit stadshart zijn zo'n 350 monumenten gelegen. Een groot deel van de binnenstad heeft nog hetzelfde stratenpatroon als dat eeuwen geleden het geval was. Niet voor niets werd het centrum van Gouda in 1979 als beschermd stadsgezicht aangewezen. De stad heeft zich in de vroege middeleeuwen sterk ontwikkeld. Reeds spoedig had het zijn belangrijke centrumfunctie voor het omringende land verkregen. Talrijke markten vonden plaats, waaronder omvangrijke veemarkten. Bedrijvigheid door laken- en aardewerkindustrie gaven Gouda door de eeuwen aanzien. Bekend zullen u zeker de Goudse pijpen zijn, als ook het fraaie aardewerk. Van beide laatste producten zult u in ons museum "De Moriaan" een interessante collectie aantreffen.

In Gouda wonen nu bijna 60.000 inwoners. De stad heeft nog immer een belangrijke functie in de regio. Velen vinden er hun werk, maar ook op sociaal- cultureel- sport- en onderwijsgebied zijn vele voorzieningen aanwezig.

Binnenkort zult u onze stad nader verkennen. Ik hoop dat u hier een plezierige dag zult hebben.

drs. K.F. Broekens,
Burgemeester van Gouda

Trouwzaal in het Stadhuis van Gouda
Rechts: Wandtapijt

Gouda, een fraaie oude stad (60.000 inwoners), gunstig centraal gelegen als knooppunt van het wegen-, spoor- en waternet tussen Amsterdam - Utrecht - Rotterdam - Den Haag, draagt terecht de eervolle bijnaam "Hart van Holland". Dat onderstreept tevens zijn functie als streekcentrum voor de gehele omgeving.

*Stadhuis en Sint Janskerk
van Gouda*

Gouda is een stad vol historie, maar ook vol leven....

Een eigen leven, een eigen Hart, nog niet verstoord door de omliggende industrie-centra en grotere steden..... Dit Hart klopt onstuimig, het is er goed toeven, soms bruisend, veelal ook intiem. De ruim voorziene winkels gelegen in voetgangerspromenades ademen gezelligheid in, speciaal op de marktdagen, donderdag en zaterdag. U ziet nagenoeg de gehele streekbevolking op de been. Dan is Gouda een echte kleine hoofdstad voor de Krimpenerwaard.

Maar laten we de stad wat van nabij bekijken. Straten en pleinen liggen in een ring van grachten, grote en kleine. En er zijn heel wat sluizen nodig om het waterpeil daarvan niet te hoog laten komen, want Gouda ligt ongeveer 6 meter onder de zeespiegel! De rivier de Gouwe loopt nog door het centrum naar de IJssel.

Het tolgeld, dat daardoor in de Middeleeuwen aan vrachtschippers en beurtvaarders gevraagd kon worden, maakte de stad destijds tot een rijk centrum.

Hoe klopt het "Hart van Holland"?

Na herhaalde bezoeken zijn wij er achter gekomen, dat daarop verschillende antwoorden zijn te geven, die variëren tussen rustig, onstuimig, romantisch en soms met horten en stoten. Maar misschien zult u na eigen kennismaking met de stad daaraan nog enkele willen toevoegen. Uw eerste gang zal naar het marktplein zijn. Met dit stukje subliem stedenschoon weet Gouda iedere bezoeker dadelijk voor zich in te nemen. Er staat midden op dit plein een rank gotisch bouwwerk met frisse rood-witte luikjes, gaaf als in de Middeleeuwen dankzij de restauratie. Het is het Huis van de Vroede Vaders, waarvan gezegd wordt, dat het het oudste gothische stadhuis in Nederland is.

De voorgevel heeft boven de prachtige trap met baldakijn afbeeldingen van graven en gravinnen van het Bourgondische Huis. De oostgevel heeft een merkwaardig uitbouwje. Het is een roepstoel, een variatie op de schandpaal, waar de lasteraar enige dagen boete moest doen, waarbij "in die goede oude tijd" iedere voorbijganger hem ook nog het straatvuil in het gezicht mocht gooien. Vlak ernaast bevindt zich een origineel klokken- en poppenspel. Het is een herinnering aan de historische gebeurtenis, dat op 26 juli 1272 Graaf Floris V van Holland de burgerij het document overhandigde, waarin de stadsrechten waren vastgelegd. Elk hele en halve uur vertoont het poppenspel dit tafereel in al zijn glorie aan de toeschouwers. Aan de achterkant kreeg het stadhuis nog een lugubere toevoeging: een schavot.

In de burgerhal, de raadszaal en de trouwzaal van het stadhuis is veel moois te zien aan gobelins, beeldhouwkunst, wapenschilden en ramen. De dag die al eeuwen voor Gouda als de bezoekdag geldt, is donderdag en dan vooral tussen juni en september: want van 9.00-12.30 uur is er een ouderwetse boerenkaasmarkt en tevens een oude ambachtenmarkt met allerlei demonstraties.

In de indrukwekkende Waag, gebouwd in 1668, gaat het op die dag nog net zo toe als in de 17de eeuw, met dit verschil dat in de 20ste eeuw op de eerste verdieping het bureau van de VVV gehuisvest is. Het kan best gebeuren dat u een stukje van die heerlijke boerenkaas krijgt aangeboden, waardoor de stad wereldvermaard is.

De kennismaking met Gouda is een verrassing. Onze nieuwsgierigheid is gewekt wat er achter die mooie monumentale deuren van het Catharina Gasthuis en de Moriaan, die nu musea zijn, te zien is. De dames zullen zich in het Gasthuis verlustigen bij het zien van de prachtige meubels in de stijl-kamers en de collectie antiek speelgoed. De heren bezoeken met enige pijpen- en aardewerkmuseum in Europa en komen er alles over het toebaksuigen aan de weet. Maar dergelijke bezoeken vragen een terugkeer op een rustige dag, waarbij de prachtige Sint Janskerk (de langste van Nederland) met de beroemde goudse glazen - 70 in getal - niet vergeten mag worden.

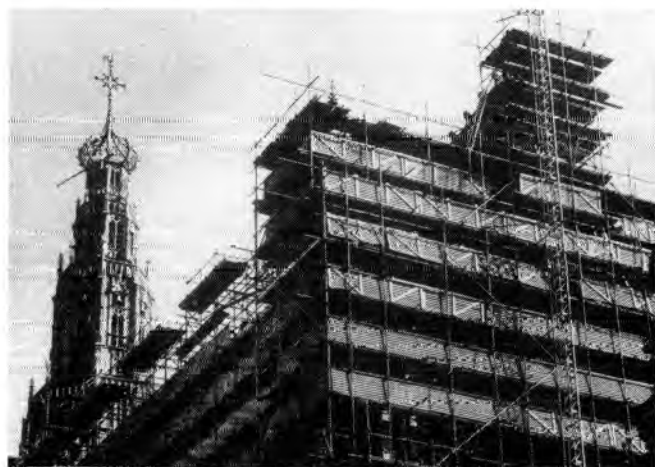
Dwaalt u dan eens langs de Gouwe en de Turfmarkt, waar vroeger de turfschippers de brandstof aanvoerden voor de aardewerk- en pijpenfabrieken. Sinds de middeleeuwen zijn hier al plateelfabrieken. Door de stad verspreid vinden we weer mooie hoekjes: oude kloosterkapellen, bijzondere gevels en typische poortjes. Wij ontdekken hoe oude en nieuwe kunst harmonisch samengaan. Immers ook nu hebben moderne pottenbakkers en plateelschilders in de oude binnenstad hun werkplaatsen. De intieme sfeer van de kaasstad en de waardevolle oudheidkundige monumenten zijn gelukkig beide nog in overvloed aanwezig! En tenslotte mogen wij niet vergeten, dat Gouda ook nog eens vermaard is om zijn 5 produkten, nl. kaas, kaarsen, pijpen, aardewerk en stroopwafels.

5) voorzitter vriendenkring en burgemeester
(bezoek aan Osnabrueck)

10) orgel wordt ontdaan van de ste

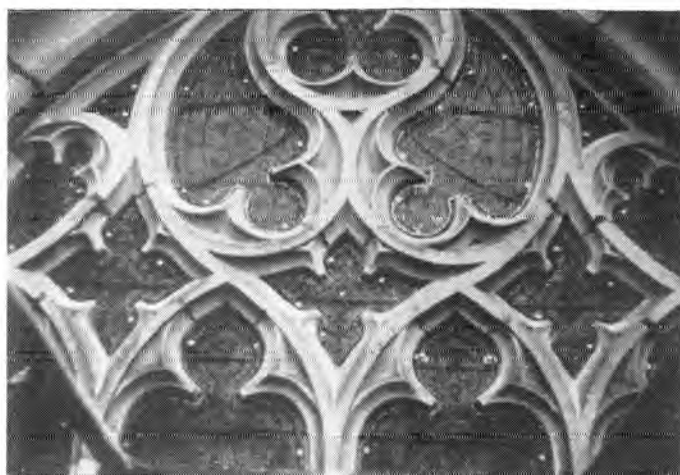
11) noord- en westgevel in de steigers

7) de nieuwe leien op het dak van de BAVO

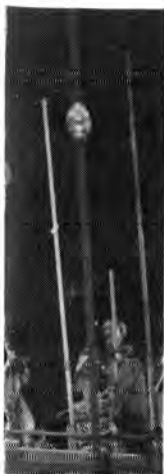
4) dakruit

1,2) gerestaureerde ramen van de
zijbeuken met nieuwe bescherming

8) noordgevel uit de

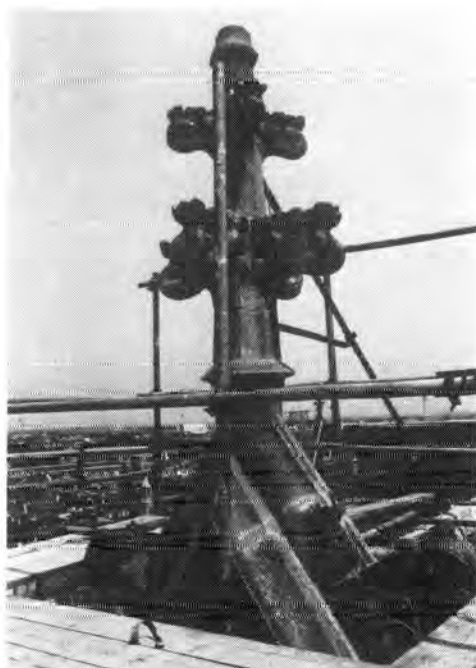
gers

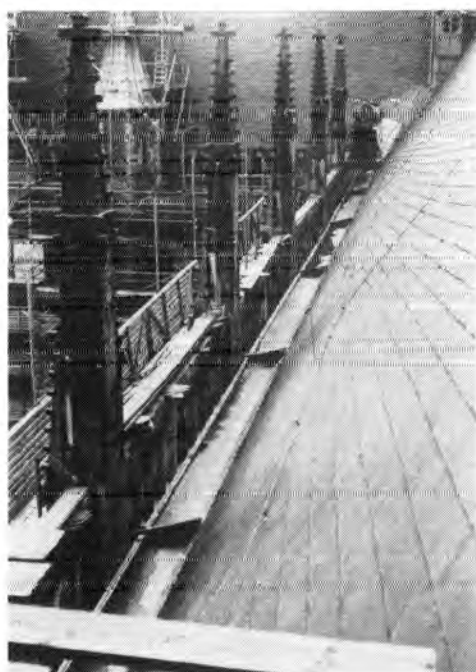
r gezien vanaf de westgevel

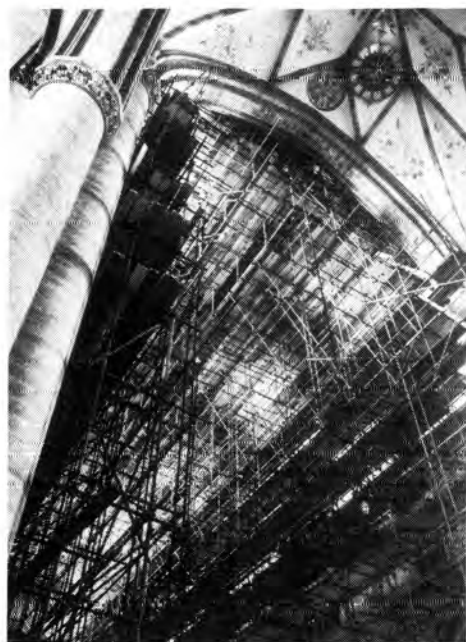
steigers

3) gerestaureerde kruisbloem westgevel

6) gerestaureerde pinakels en nieuw aangebrachte dakgoot

12) het schip in de steigers

9) verplaatsing steigers naar het schipgedeelte

13) mw. Reehorst, J. de Bruin en bloemen-meisje bij een van de activiteiten van de Vriendenkring

foto's 1/10 R. Bogaart;

11/13 C.A. van Voorden

DE GROTE OF SINT JANSKERK

De Grote of Sint Janskerk is met 123 meter lengte de langste kerk in Nederland. De oorspronkelijke stichting heeft reeds in de 13^e eeuw plaatsgevonden, doch daaromtrent is weinig bekend. De stad Gouda werd twee maal door brand verwoest en daarbij ook de kerk in de as gelegd. Na de brand van 1483 kreeg het gebouw een vijf-beukige aanleg en in 1485 werd het koor gefundeerd waardoor de Sint Jan de enorme lengte heeft bereikt. Op 12 januari 1552 werd de Grote kerk voor de derde keer ernstig door brand geteisterd nadat de toren door de bliksem was getroffen. Onmiddellijk na de ramp vatte men de herbouw aan en kreeg de kerk de huidige vorm die men noemt een laat-gotische kruisbasiliek, enigszins vergelijkbaar met de Grote of Sint Bavokerk te Haarlem. Het opmerkelijke verschil is dat de Goudse kerk veel meer zichtbare houtconstructies heeft dan Haarlem. De houten tongewelven en de vele zware eiken trekbalen ondersteunt door jukken of korbelen zijn hoogstwaarschijnlijk te verklaren doordat de drassige bodem van midden-Holland in Gouda een andere aanpak vereiste. De St. Janskerk is echter zeer beroemd door zijn prachtige glas-in-loodramen uit de 16de eeuw. Vooral de namen van de meesters-glazeniers Dirck en Wouter Crabeth zijn als een begrip aan de St. Jan verbonden, maar ook andere bekwame glasschilders o.a. uit Antwerpen en Haarlem mochten hun werk hier leveren.

De herbouw van de kerk werd door de Goudse bevolking ijverig aangepakt. Men organiseerde loterijen, hield huis aan huis collecten en straffen voor lichte vergrijpen kom men met "steenboeten" afdoen door 10 of 25.000 stenen voor de kerkbouw aan te dragen. Maar voor het versieren van het kerkgebouw met gebrandschilderde ramen benaderde men prelaten, prinsen en zelfs de toenmalige koning Philips II om hun schatkist te openen. Zij deden dat gewillig, want hun portret zou er dan in ver-eeuwigd worden, zodat wij heden tendage nog steeds de bekende historische figuren om ons heen zien in flonkerende kleuren, devoot, maar ook vorstelijk, met hun familiewapens en de heiligen met hun attributen.

Het was alles nog in de Katholieke periode. Van de beeldenstorm en reformatie heeft de St. Jan weinig geleden. In tegendeel, het stadsbestuur heeft er op toegezien, dat alles beschermd en gespaard bleef en op tijd gerepareerd indien dat noodzakelijk was, zodat de wereldberoemd geworden "Goudse Glazen" nog steeds in volle glorie om ons heen te zien zijn.

In Gouda vindt de hervorming plaats in 1572. De Grote Kerk wordt gesloten, maar was nog niet voltooid. In het koor en het transept zijn 18 grote en 15 kleine veelkleurige glazen, de westelijke ramen zijn dan nog kleurloos.

Altaren en beelden worden uit de kerk verwijderd, doch de glazen laat men ongemoeid. In 1573 wordt de kerk in dienst gesteld voor de "Gereformeerde Religie", zoals het toen genoemd werd. Dan is inmiddels

de 80-jarige oorlog volop bezig en dus geen geld voor luxe zaken als kunstwerken. Na ongeveer 20 jaar als er weer rust is in de lage landen, vraagt Gouda aan de andere vrije steden om een glasvenster voor hun rekening te nemen. Zo volgt de stad na stad met fraaie schenkingen. Amsterdam, Rotterdam, Delft, Dordrecht, Leiden en Haarlem. Ja van laatstgenoemde stad werd het glas geplaatst in de westgevel van de nieuwe noordbeuk. Het valt direct op door haar gans eigen karakter. De Haarlemse glazenier Willem Thybaut paste weinig kleuren toe. Hij schilderde het meest met grisaille-verf op blank glas, vooral in het ondergedeelte. Daarin ziet men een heel groot medaillon met het tafereel van de inneming van Damiate in Egypte, het heldhaftige kruistochtenverhaal uit 1219, de trots van Haarlems geschiedenis. Over het verhaal van Damiate behoeven we hier niet uit te weiden, hetzij de Haarlemmers genoeg bekend! We spreken er wellicht verder over op D.V. zaterdag 7 mei a.s. bij het bezoek van de vrienden van de Grote Kerk te Haarlem aan de Grote Kerk te Gouda!

Er is nog veel meer te vertellen over de Goudse Glazen, te veel om in het korte tijdsbestek van die zaterdag te behandelen. Daarom zeggen we tot besluit, 'Kom nog eens terug, tot ziens!'

N.Metselaar,
koster/rondleider Sint Janskerk

FINANCIËEL OVERZICHT

periode 27 aug. 1982 t/m 15 febr. 1983

=====

Ontvangsten:

Kontributies	f	62.116.66
Verkopten aan tafel en kosterij	-	5.985.60
Rondleidingen	-	45.--
Vriendentour	-	9.45
Eentree gelden Bavodag	-	382.90
Koffiegelden Bavodag	-	292.40
Opbrengsten glas in lood	-	318.--
Opbrengsten handdoeken	-	75.--
Opbrengsten prentbr.krt etc	-	97.50
Div onkosten mw.de Bond	-	25.--
Museumkaarten	-	285.--
Portikosten	-	22.20
Museumkaarten	-	13.50
Aandeel Rek.Gebr.Prent/Herv.Gemeente	-	299.24
Opbrengsten kalenders	-	287.50
Rente opbrengsten	-	4.438.75
½-aandeel adv.kosten wijlen heer Tuinman	-	86.28
Giften	-	241.--
	f	75.020.98

Uitgaven:

Portikosten	f	2.157,15
Kosten Bavodag	-	262,95
Mevr. A.Hofte	-	370,--
Kantoorbenodigdheden	-	629,28
Schilderwerk Vontkapel	-	8.260,--
Werkvoorz.schap Haarlem	-	8.039,86
Architectkosten	-	337,74
Adv,kosten wijlen hr.Tuinman		172,56
Verkeersbureau		
Osnabrück/Vriendentour	-	958,02
Museumkaarten aankoop	-	285,--
Antiek textiel	-	514,48
Fr.Halsmus.(expositiekost.)	-	1.725,--
Aankoop kaarsen	-	2.830,06
Aankoop kalenders	-	14.473,88
Aankoop puzzles	-	1.297,43
Aankoop koffiezet app.	-	750,72
Repr.gelden	-	407,95
Diverse onkosten	-	140,--
	f	43.612,48

SALDI per 15 februari 1983:

Postgiro	f	13.140,20
Ned.Credietbank rek.crt.	-	5.951,84
Ned.Credietbank 6mnd opz.	-	1.857,20
Ned.Credietbank 12md opz.	-	824,10
Alg.Bank Ned. rek.crt.	-	4.649,51
Alg.Bank Ned. term.dep.	-	161.500,--
	f	187.922,85

Uw penningmeester: H.Deurloo

Nagekomen bericht:

Wie kan ons helpen aan een
16mm filmprojector met geluid
voor onze a.s. ledenvergadering
op 28 april. Ter beschikking
van ca. 19.00 - 22.30 uur.
Gaarne uw bericht voor 20 april.
R.Bogaart - tel: 33.08.77

TWEE OVERBUREN: BAVO EN STADHUIS.

De relatie tussen Kerk en Stad.

Op dinsdag 15 maart 1983 te 20.00 uur zal mr. H.E. Phaff in de gravenzaal van het stadhuis van Haarlem spreken over bovenstaand onderwerp voor de Vrienden van de Grote Kerk en de leden van de historische vereniging HAERLEM. De sfeervolle gravenzaal - voor het gebruik waarvan wij het gemeentebestuur van Haarlem bijzonder erkentelijk zijn - is voor deze lezing (met kleurendia's) bij uitstek geschikt.
Mr. H.E. Phaff die elf jaar gemeentesecretaris van Haarlem was en nog steeds secretaris is van de stichting Restauratiefonds Grote of St. Bavo kerk zal

die avond namelijk spreken over de relatie tussen de twee grote, tegenover elkaar gelegen gebouwen aan de Grote Markt: de Bavo en het stadhuis of officiëler gezegd: de betrekkingen tussen het kerkbestuur en het wereldlijk gezag door de eeuwen heen.

Al leven wij nu in een zekere scheiding van kerk en staat, in het verleden was dat bepaald anders. Globaal genomen zouden we kunnen zeggen, dat in de loop van de tijd steeds meer functies van de parochiekerk, die de Bavo van oorsprong was, zijn overgegaan naar de stad Haarlem.

Zo werd in het handvest van graaf Willem II in 1245 reeds gesproken over het luiden van de kerkklok ter aankondiging van de drie jaarlijks te houden gerechtsdagen.

Bij de bouw, uitbreiding en restauratie van het kerkgebouw was de stad van oudsher ten nauwste betrokken. Bouwen en recht, bouwen en overheid zijn te allen tijde nauw met elkaar verbonden.

De koorschool van de Bavo ging reeds in 1389 over naar de stad, waar we haar nog kunnen terugvinden als stedelijk gymnasium.

Na de Reformatie komt het kerkgebouw in handen der Gereformeerden. Trouwen, begraven, armenzorg zijn terreinen waarop geestelijke en wereldlijke overheid elkaar geregeld ontmoeten en soms botsen. Maar er is meer: de tijdsaanwijzing, het klokkenspel en het plaatsen van het Müller-orgel in 1738 zijn stedelijke aangelegenheden.

Tijdens de franse bezetting in 1798 gaat de toren met de vier zware pilaren, waar hij op rust, in eigendom over naar de gemeente, iets wat sedertdien zo gebleven is.

In 1875 is de Bavo de eerste kerk in Nederland, die gerestaureerd wordt met rijkssubsidie.

Thans heeft het gebouw een drievoudige functie: als kerkgebouw, als monument van geschiedenis en kunst met een groot aantal bezoekers en als een centrum van (internationale) orgelcultuur.

De Bavo was eeuwen lang het geestelijk en stedenbouwkundig hoogtepunt van Haarlem. Wanneer binnen afzienbare tijd de binnenstad van Haarlem tot beschermd stadsgezicht wordt verklaard, zal dit laatste daarmee zijn erkenning vinden.

Mr. H.E. Phaff.

DE ST. BAVO KERK IN HARTJE HAARLEM.

De St. Bavo hoort in het hart van Haarlem, zo vinden ook de ondernemers, die verenigd zijn in de ondernemersvereniging City Haarlem.

Uit onderzoekingen is gebleken, dat onze binnenstad vooral een "recreatieve-winkelfunctie vervult.

Een goed en gevarieerd winkel-aanbod alleen is dus voor Hartje Haarlem niet voldoende. Gelukkig biedt de binnenstad veel bezienswaardigheden, o.a.

bioscopen, musea, hofjes, stadhuis en vele andere oude en mooie gebouwen.

De kroon spant echter, voor ons, de Grote of St. Bavo kerk op de Grote Markt.

Wij dragen dan ook graag een steentje bij aan restauratie en heringebruikname van de kerk, want wij zijn blij en trots met zo'n mooie kerk in ons midden.

Het is mede de aanwezigheid van de St. Bavo, die bepalend is voor onze slogan:

HARTJE HAARLEM - HARTSTIKKE GEZELLIG.

Marlies Snel
Voorzitter Promotie Kommissie
Hartje Haarlem.

ATELIER VOOR GEBRANDSCHILDERD GLAS BOGTMAN.

Het Atelier voor gebrandschilderd glas BOGTMAN werd 1 oktober 1912 opgericht door de heer W. Bogtman, tot dien leraar decoratief tekenen aan de Ambachtschool te Haarlem. Het benedenhuis Schouwjtjeslaan 72 werd als werkplaats, schilder/tekenafdeling ingericht, door een tussen-deur verbonden met het bovenhuis no. 74 als woning voor het gezin.

De nieuwe opvattingen in architectuur en decoratieve kunsten, opkomst A'damse school, brachten naast het particuliere werk tal van belangrijke en grote opdrachten met zich. Als voorbeeld hiervan kan de grote lichtkoepel in het scheepvaarthuis Amsterdam 1915 genoemd worden. Zelfs gedurende de oorlogsjaren 1914-1918 nam het werk toe, zodat uitbreiding van de werkruimten noodzakelijk bleek.

In mei 1917 werd daartoe een geheel naar de eisen des tijds ingericht gebouw aan de Emmakade 45 in gebruik genomen en deze werkplaats met ateliers en schilderafdeling zijn thans nog geheel functioneel bruikbaar, terwijl de 2e verdieping door de derde generatie = R.W. Bogtman = sinds 1970 eveneens werkzaam in het bedrijf, wordt bewoond.

Onder tal van werken werd in 1918 de eerste belangrijke restauratie aan een 17de eeuwse glasschildering uitgevoerd, n.l. enkele gespaard gebleven panelen van glas "Enckhuyzen" uit de Oosterkerk te Hoorn, die samengevoegd, geplaatst werden in de grote hal van het Frans Halsmuseum alwaar het nog te zien is. In latere jaren volgden de restauratie der glazen uit de kerken te Edam, Schermerhorn, Egmond a/d Hoef, Zaandam, Amsterdam en nog vele anderen.

Behalve het werken aan de opdrachten naar eigen ontwerp nam het aantal artiesten, dat naar het atelier kwam om werk te laten uitvoeren meer en meer toe. Bekende namen als J. Toorop, Henricus, R.N. Roland Holst, Theo van Doesburg, Boot, Bart v.d. Leek, H. van Moerkerk, A.J. Grootens, Georg Rueter, Johan Dijkstra, Cor Reisma, F.H. Abbing, Jaap Weyand, Wiegman, Hildo Krop en later H. Campendonk, Boormeester, Op de Laak, Ten Holt, Peeters, Hendriks, Groenestein en vele anderen.

De tweede wereldoorlog bracht geheel andere werkzaamheden met zich. In opdracht van de Rijksdienst v.d. Kunstbescherming werden de belangrijkste geschilderde glazen uit de 16de en 17de eeuw = veelal uit kerken maar bijv. ook die uit de Haarlemse gravenzaal in het stadhuis = gedemonteerd en veilig tegen oorlogsgevaar verpakt in kisten opgeborgen in een Rijks schuilkel-der. Zo werden in de hongerwinter van 1944 de glazen uit de Oude Kerk te Amsterdam (16de eeuw Crabeth en Lambert van Noort) met veel moeite uitgenomen en afgevoerd in verband met een mogelijke invasie op onze kust. Noodglas in ZINK vulden de gaten in de gebouwen.

Na de bevrijding, zomer 1945, blank glas is niet verkrijgbaar dus foto-negatieven schoongemaakt en gevat in zink voor de aktie VENRAY-NIJMEGEN naar deze getroffen steden om enig licht in de dichtgespijkerde huizen te brengen.

In de vijftiger jaren tal van gedenkramen alsmede herstel aan en levering van nieuwe beglazing in beschadigde monumenten. Daarbij toename van de export van gebrandschilderd glas naar de Ver. Staten en in eigen land bovendien de herplaatsing van de eerder genoemde veiliggestelde geschilderde glazen.

Wat de "free lance" artiesten betreft, enkele van hen lieten soms ontwerpen uitvoeren in de "glas in beton" of in de "ap-pliqué" techniek maar een grote vlucht heeft dit nooit genomen.

Een nieuwe glassoort, die wij de Franse glasfabriek in 1948 vroegen te vervaardigen, het zgn. "verre cordelé", een imitatie, met de mond geblazen, van het echte oude 17de/18de eeuwse oude ruitje wordt sinds die tijd met succes als beglazing bij restauraties toegepast en dit brengt ons bij de huidige restauratie van de Grote of St. Bavo kerk in onze stad.

In samenwerking met het Atelier Kees Schmit Wolstraat alhier, vervaardigden wij in 1981/82 de eerste fase der beglazing nl. de hoge schipvensters noord en zuid en in de westgevel.
In deze vensteropeningen werd het eerder genoemde "verre cordelê" toegepast.

De heer Kees Schmit genoot zijn opleiding bij zijn vader en vestigde zich zelfstandig in 1976 in de Wolstraat. Zijn specialiteit is het vervaardigen van gebrandschilderde glasmedaillons met afbeelding ambachten, beroepen, enz. zomede familiewapens. Daar hij ook meermalen reparaties verrichtte aan kerkelijke en openbare gebouwen in onze stad werd aan hem gedacht om ons bij te staan bij het omvangrijke werk aan de Bavo-vensters.

De belangstellende stadgenoot/note zal in de komende maand kunnen zien dat ook fase 2 = de lage vensters in de zijbeuken geleidelijk zijn of worden herplaatst, zodat begin april dit deel van de kerk weer in gebruik kan worden genomen. Ons beider werk zal dan nog bestaan uit het met man en macht werken aan de beide grote transpët vensters noord nr. 68 en zuid nr. 53, die beide voor de bouwvakantie a.s. zomer herplaatst moeten zijn.

Tenslotte volgen hier nog enkele bijzonderheden over de geschilderde glazen in de zijbeuken van het thans gereedgekomen schip.

Venster no. 67 in de noorder zijbeuk het zgn. "Beverwijkglas" werd in 1679 vervaardigd door Krijn Gerritsz. Cuylenburch in opdracht van het Haarl. stadsbestuur ter schenking aan de kerk te Beverwijk als een soort relatie-geschenk "opdat die van Beverwijk meer Haarl. bier zouden drincken". Het was Mr. A.J. Enschede die de resten van dit geschilderde glas door aankoop voor verder verval wist te behouden. Hij liet het in 1880 herstellen en aldus werd het in de Bavo geplaatst.

De tragedie van dit glas was daarmee nog niet ten einde. In 1973 en ook nog daarna werd het door baldadigheid andermaal zwaar beschadigd.
Het is nu weer gerestaureerd en wordt binnenkort op de oude plaats weer aangebracht.

De zes onderste panelen met opschrift en cartouche zijn geheel 19de eeuwse. De afbeelding van de inname van Damiate bestaat gedeeltelijk uit 17de eeuwse doch zeer verweerde ruitjes, aangevuld met latere herstellingen; daarboven het wapen van Haarlem met schildhouders en tenslotte geheel bovenin het venster de bekende ontwortelde dorre boom.

Vervolgens in de noorder zijbeuk het korte venster no. 64 met twee eind 19de eeuwse wapenpanelen van resp. ENCHEDÉ en van WALRE.

In de westwand van de noordgevel schip het glas no. 61 ontwerp atelier Het Prinsenhof te Delft 1895 A. le Comte met afbeelding "De boetende zondaar". Dezelfde westwand maar nu in de zuid-

gevel het glas no. 60 geschonken 1881 door de maatschappij van nijverheid en handel voorstellende de Nederlandse Leeuw in de Hollandse tuin, omringd met attributen van nijverheid/handel/industrie.

Nog drie 19de eeuwse glazen in de zuiderzijbeuk van het schip; typische voorbeelden van niet bepaald monumentale glasschilderkunst, maar wel een poging om het ambacht weer tot zijn recht te laten komen.

Op donderdag 2 december 1982 heeft in het stadhuis van Haarlem in aanwezigheid van het bestuur van de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" en een aantal genodigden de officiële overhandiging plaatsgevonden door de Voorzitter van de Vriendenkring de heer J.A.H. Post van de "BAVO Verjaardagskalender" aan de heren,

F. Melchior	Arts te Haarlem
Drs. J. Reehorst	Burgemeester van Haarlem
A.F. Pieck	Tekenaar-Graficus te Overveen

De Bavo Verjaardagskalender is een uitgave van de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem", waarvan de tekeningen zijn

ontleend uit het boek "De Haarl. Sint Bavo of Groote Kerk in tekening en tekst door Dr. A. Melchior".

De heer P. Speelman bestuurslid van de vriendenkring heeft veel zorg en aandacht besteed aan deze uitgave, welke in nauwe samenwerking met de heer F. Melchior (zoon van Dr. A. Melchior) tot stand is gekomen.

De heer F. Melchior vond het een zeer goede gedachte dat op deze wijze de herinnering aan zijn vader levendig wordt gehouden.

De bekende en begaafde tekenaar en graficus de heer A.F. Pieck die de leermeester in tekenen is geweest van Dr. A. Melchior heeft een herinnering op de kalender aan zijn goede vriend in tekst weergegeven. De grafische verzorging en druk is uitgevoerd door de drukkerij Joh. Enschede en Zn te Haarlem, welke zeer veel zorg aan deze unieke kalender heeft besteed, wat geleid heeft tot een zeer verantwoorde uitgave.

Voor hen die de fraaie "Bavo Verjaardagskalender" nog niet hebben gezien, zie hier het voorblad en de tekst geschreven door de heer Anton Pieck.

De prijs bedraagt:

f 10.- p/stuk afgehaald bij de kosterij
f 12.50 " per post via het secretariaat.

Onderstaande inleiding geschreven door de heer O.H. Dijkstra in "Jaarboek Haarlem" 1962.

Dr. Adolf Melchior

26 mei 1898 - 20 april 1962

Adolf Melchior was geboren te Schagen in Noord-Holland. Na zijn H.B.S.-tijd in Alkmaar studeerde hij te Amsterdam. In 1925 deed hij met goed gevolg zijn arts-examen, waarna hij in 1930 promoveerde tot doctor in de medicijnen. In 1931 vestigde hij zich als vrouwenarts in Haarlem, waar hij zijn praktijk in korte tijd tot bloei bracht. Zijn drukke werkzaamheden verhinderden hem echter niet zich ook op ander terrein te onderscheiden. Zijn vaardigheid in tekenen heeft hij vooral onder leiding van Anton Pieck meer ontwikkeld.

Zuid-Amerika. Voor tal van verenigingen hield hij voordrachten over zijn reizen. Naar aanleiding van het dagelijks gebeuren in de 2e wereldoorlog en de daarop volgende bevrijding van de Duitse overheersing in 1945 maakte hij vele tekeningen.

HET VRIENDENRAAM.

Op de ledenvergadering van 7 mei 1981 is door het bestuur van de vriendenkring aan de leden het voorstel gedaan, wanneer de totale restauratie van de Bavo kerk (1985) gereed is, als geschenk voor in de kerk aan het kerkbestuur een glas-in-lood raam (vriendenraam) aan te bieden.

De werken van Melchior vertonen een typisch eigen stijl, maar de invloed van zijn leermeester is onmiskenbaar aanwezig. Bovendien was hij auteur van vele boeken en reisbeschrijvingen, die hij zelf illustreerde. Een combinatie, welke uniek genoemd mag worden. Van zijn hand verscheen o.m. een prachtig boek over de Grote Kerk te Haarlem met reproducties van zijn tekeningen. Zijn verslag van de eerste walvisvaart van de Willem Barendsz. in 1946-1947 verwierf grote bekendheid, evenals zijn reisbeschrijvingen. De bekendste hiervan zijn die, welke hij schreef naar aanleiding van zijn bezoeken aan Afrika en

De vergadering heeft met het voorstel van het bestuur volledig ingestemd. Het kerkbestuur was zeer verheugd en dankbaar voor dit toegezegde geschenk. In overleg met kerkbestuur, architecten en bestuur van de vriendenkring is gezocht naar een verantwoorde plaats in de kerk voor dit geschenk. Door het bestuur is gezocht naar een glazenier, die in staat zou zijn een raam te vervaardigen, dat in overeenstemming is met de aard van het gebouw, de wens van de opdrachtgever en de ontvanger van het geschenk. Via architect H.W. van Kempen en Atelier Bogtman is het bestuur in contact gekomen met de kunstenaar de heer Louis Boermester.

Na een aantal gesprekken en een bezoek aan het atelier van Boermeester in Amsterdam door het bestuur, heeft dit de stoutste verwachtingen overtroffen.

Hetgeen we mochten aanschouwen van zijn werken, schilderijen, tekeningen en glazenierskunst, dat alles was zo doordacht en verfijnde kunst, de kunstenaar Boermeester waardig, een zeer diepe indruk heeft dit op de aanwezigen achtergelaten. Voor het bestuur was het dan ook niet moeilijk, na intern beraad de Heer Boermeester te verzoeken een ontwerp te maken, dat de instemming zou verkrijgen van alle belanghebbenden.

In november mocht het bestuur het ontwerp van het raam op 1/20 van de ware grootte ontvangen, na goedkeuring hiervan heeft Boermeester het definitieve ontwerp op 1/10 van de ware grootte gemaakt (de afmeting van het werkelijke raam bedraagt ca. 750 x 200 cm). Op 3 februari mocht het bestuur het definitieve ontwerp in ontvangst nemen, de voorstelling van het raam "Noach en de Ark" is zo verfijnd van inhoud en kleur, de artistieke gave van de glazenier waardig. Dezelfde dag is het ontwerp aangeboden aan het kerkbestuur, die dit met dank heeft aanvaard.

De Heer Boermeester, een man van zeer bescheiden aard, is zeer vereerd met de ontvangen opdracht van de vriendenkring om een raam te mogen vervaardigen, voor het mooiste en grootste monument van Haarlem.

Het raam zal worden vervaardigd door Boermeester in samenwerking met atelier Bogtman te Haarlem. De thans 75-jarige Louis Boermeester (het is hem niet aan te zien) zal binnenkort naast een aantal andere opdrachten waarmee hij aan het werk is, beginnen met de vervaardiging van het vriendenraam. Wij houden u op de hoogte. De plaatsing van het vriendenraam is ongeveer in het voorjaar 1985.

In het kort een overzicht van stadia van de werkzaamheden:

1. Ontwerp op 1/20 van de ware grootte
2. Definitief ontwerp op 1/10 van de ware grootte
3. Het ontwerp via een epidiascoop intekenen op ware grootte
4. De samenstelling van het juiste kleurenglas
5. Glassnijden volgens ontwerp
6. Beschilderen van het glas
7. Verf inbranden in het glas in een oven met een temperatuur van ca. 600°
8. Het glas wordt door een vakman van het atelier in lood gevat
9. Raam wordt in het atelier in een proefraam gecompleteerd ter controle
10. Plaatsing in de kerk.

LOUIS BOERMEESTER geb. 1908

Louis Boermeester was van 1921 tot 1924 leerling (afdeling grafiek) van de Kunstnijverheidsschool Quellinus in Amsterdam. Daarna was hij drie jaar als volontair werkzaam bij Drukkerij Enschede, teneinde opgeleid te worden voor het ontwerpen van waardepapieren.

In de jaren van 1927 tot 1931 werkte Louis Boermeester als glazenier op de studio van W. Bogtman.

Aan de Rijksacademie van Beeldende Kunsten studeerde Boermeester van 1931 tot 1936 monumentale schilderkunst onder leiding van Prof. R.N. Roland Holst en Prof. H. Campendonk.

In 1936 nam Louis Boermeester deel aan de wedstrijd om de Prix de Rome voor monumentale schilderkunst. Hij won drie keer een prijs in de wedstrijd Willink van Collen en in 1948 was Boermeester winnaar van de wedstrijd Vrouwe Vigelius in Den Haag.

Door Louis Boermeester uitgevoerde opdrachten zijn o.a. te zien in de chirurgische afdeling van het Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam (een mozaïek) en het Chr. Gymnasium in het Friese Huizen (muurschilderingen als oorlogsmonumenten). Gebrandschilderde glas-in-lood ramen (eveneens oorlogsmonumenten) zijn te vinden in de Martini Kerk in Bolsward en het groot auditorium van de Leidse Universiteit. Louis Boermeester schilderde ook veel portretten.

In 1952 emigreerde Boermeester naar de Verenigde Staten. Hij exposeerde er verschillende keren, ontving twee maal een fellowship en een onderscheiding.

LOUIS BOERMEESTER

- Gebrandschilderd raam -

In 1847 moest het Mariabeeld dat zeer zwaar geleden heeft van de weersinvloeden naar beneden worden gehaald, waarna het een plaats in de kerk heeft gekregen. Sedert 1980 staat het Mariabeeld in de kloostergang van het stadhuis te Haarlem, met de bedoeling wanneer de totale restauratie van de kerk gereed is weer terug geplaatst wordt in de kerk.

In aanwezigheid van het restauratie-bouwteam, kerkvoogdij, stichting restauratiefonds, vriendenkring en pers is op 22 december 1982 een persconferentie gehouden voor de heer L. Polgar, de beeldhouwer die het nieuwe Mariabeeld voor de kerk gaat vervaardigen.

Het gezamenlijk restauratie bouwteam van de "Grote of St. Bavo Kerk te Haarlem" heeft in overleg met haar opdrachtgever het kerkbestuur van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Haarlem, gezocht naar een passend en waardig geschenk, dat wordt geschonken namens het restauratie bouwteam aan de kerk. Het kerkbestuur heeft hierop de wens geuit, dat men gaarne op de oorspronkelijke plaats aan het noordertransept (Grote Markt) van de kerk een nieuw Mariabeeld geplaatst zag.

Het Mariabeeld dat in het jaar 1496 is vervaardigd door de beeldhouwer Dirck Jacobs, uit zandsteen, is in 1497 op zijn hoge sokkel geplaatst aan het noordertransept.

Het Mariabeeld geschilderd in de kleuren blauw en goud heeft er in die tijd zeer fraai en dominerend gestaan op zijn hoge plaats.

Na toestemming door de minister van CRM afdeling monumentenzorg te Zeist om te komen tot herplaatsing van een nieuw Mariabeeld.

Heeft het restauratie bouwteam gezocht naar een representatief beeldhouwer die in staat zou zijn een nieuw Mariabeeld in zijn oorspronkelijke vormen te doen herleven.

Zij prijst zich gelukkig daar in geslaagd te zijn de beeldende kunstenaar de heer LASZLO POLGAR bereid te hebben gevonden het Mariabeeld te vervaardigen.

LASZLO POLGAR, geboren in 1942 in Budapest Hongarije, heeft gestudeerd aan de akademie voor fijne kunsten, is daar afgestudeerd als beeldhouwer en schilder.

Gezien het totale klimaat in Hongarije vluchtte hij in 1964 op 22-jarige leeftijd uit zijn land naar Amerika om daar als beeldend kunstenaar te gaan werken. Naast beeldhouwer, schilder en schrijver van een bundel verzen is hij in de nieuwe wereld niet zo tot zijn artistieke gaven uitgegroeid.

Naast opdrachten voor een aantal musea, bedrijven en particulieren heeft hij voor een groot mannequinhuis in Canada zich bezig gehouden met het ontwerpen, beeldhouwen en restaureren van speciale etalagepoppen.

In Canada waar hij ook zijn vrouw

Annemiek Groot uit Bergen NH heeft leren kennen en daar is gehuwd, na daar nog enige tijd te hebben gewoond zijn zij kort daarop naar Nederland gekomen, waar zij thans in Bergen wonen en ook zijn atelier heeft.

Laszlo Polgar die buiten opdrachten van particulieren, bedrijven heeft o.a. diverse opdrachten voor het Rijksmuseum in Amsterdam en voor de kerk de St. Jan in Den Bosch verschillende beeldhouwwerken vervaardigd.

De werken van Laszlo Polgar getuigen van een zeer gedegen en verfijnde kunst.

Wanneer u dit leest, dan zal hoogstwaarschijnlijk het nieuwe Mariabeeld al op zijn 30 meter hoge post aan het noordertransept geplaatst zijn. Dat Polgar sedert 22 december 1982 hard en intensief aan zijn opdracht heeft gewerkt, getuigen zijn foto's. Op 5 januari en 9 februari j.l. mocht ondergetekende met het bouwteam mee naar Bergen om de vorderingen van de werkzaamheden van Polgar te aanschouwen. Daarna komt het beeld naar Haarlem om naast het oude Mariabeeld in de kloostergang van het stadhuis geplaatst te worden voor verdere verfijning door Polgar. Waarna het door het bouwteam officieel wordt overgedragen aan de kerkvoogdij, voordat het op zijn hoge post geplaatst wordt om daar de eeuwen te trotseren.

R.B.

GROTE OF ST. BAVO KERK.

Serie gemeentelijke orgelconcerten (medio mei - medio oktober) en het Internationaal Orgelfestival - Haarlem (12 juli - 31 juli)

Op 17 mei a.s. om 20.15 uur zal de stadsorganist Piet Kee de serie gemeentelijke orgelconcerten feestelijk openen. Wegens de restauratiewerkzaamheden -die overdag plaatsvinden- zullen er alleen op de dinsdagavonden concerten kunnen worden gegeven in de periode medio mei - medio oktober. Tijdens de bouwvakvakantie zullen er 3 extra concerten plaatsvinden op de donderdagen 21, 28 juli en 4 augustus, aanvang 15.00 uur.

Het zal iedere orgelliefhebber verheugen dat het Internationaal Improvisatieconcours dit jaar wederom in Haarlem gehouden zal worden en wel van 13 juli tot 16 juli.

Het Haarlemse concours is een spectaculair gebeuren, dat elk jaar een grote internationale belangstelling trekt. Vier of vijf deelnemers uit diverse landen worden uitgenodigd op te treden. Een half uur voor het concert wordt een thema overhandigd, waarop een grote concertante improvisatie wordt gemaakt. Vele van de winnaars hebben nadien een grote carrière gemaakt.

Degenen die driemaal achtereen het concours wonnen en daarmee de wisselprijs in bezit kregen zijn Piet Kee, Hans Haselböck (Weenen), André Isoir (Parijs), Jan Jongepier en Jan Raas.

Voorafgaande aan het concours verzorgt het Nederlandse Kamerkoor o.l.v. Jos van Immerseel het officiële openingsconcert op dinsdag 12 juli (St. Bavokerk). Het programma heeft als thema: Van Italië naar Z-Duitsland. Verder werken aan het concert mee: Bernard Winsemius, orgel en diverse blazers.

Vanaf 1954 vindt er ieder jaar eveneens in juli de Internationale Zomeracademie voor Organisten plaats, waaraan 5 docenten verbonden zijn. Organisten die hun conservatoriumstudie beëindigd hebben kunnen deelnemen.

Inlichtingen: Stadhuis Haarlem
Telefoon: 023 - 17 12 13
Els Hendrikse

HET CHRISTIAN MULLERORGEL.

D E B O U W

Voor veel muziekliefhebbers geldt Nederland als een orgelparadijs; er is geen land ter wereld dat zo'n schat aan historische orgels herbergt. In elke stad of dorp kan men wel één of meerdere kostbare exemplaren vinden. Van al deze instrumenten is het orgel van de Haarlemse St. Bavo kerk misschien wel het meest beroemde.

Op 14 maart 1735 besloot de Haarlemse vroedschap een nieuw orgel in de Grote Kerk te laten bouwen "hetgeen enigsints soude mogen responderen aan de grootte en schoonheit van deselve kerk". Het oude hoofdorgel van deze grote kathedraal, dat al bijna 300 jaar aan de noordelijke koorwand hing, was onbruikbaar geworden. Als plaats voor het nieuwe orgel koos men de westmuur. Daar-

voor werd het grote gebrandschilderde raam dat deze muur sierde, verwijderd. Men liet er geen gras over groeien; dezelfde dag werd er onderhandeld met de orgelbouwer Christian Müller en de beeldhouwer Jan van Logteren, beiden te Amsterdam. Op 30 april gaven burgermeesters hun fiat aan de door Müller van Van Logteren voorgestelde contracten. In het contract met Van Logteren wordt niet gerept van diens aandeel in het project van de orgel-kas en de beelden, wel van "'t maken van al 't snijwerk en beeldwerk, volgens de teekeningh tot dit orgel behorende". Doorgaans werd aan het orgel door zes of zeven mensen gewerkt; in sommige perioden (in 1735 en 1736) echter door negen of tien. Hun loon beliep zes tot negen gulden per week. Extra tractaties - wijn en maaltijden in "Het Gulden Vlies" - ontbraken niet. Het werk vorderde snel; in oktober 1737 had er al een proefspel plaats, wat met een feestje op stadskosten gevierd werd.

Met het beeld- en snijwerk is het niet vlot gegaan; er ontstond zelfs een conflict tussen de beeldhouwer Jan van Logteren en de aannemer van het schilderen verguldwerk Hendrik van Limborch; het gevolg was dat het toezicht in 1738 opgedragen werd aan laatstgenoemde.

Afwijkingen van het oorspronkelijke plan zijn o.m. het snijwerk van de balustrade, het lampet onder het rugpositief en de bekroning van het werk waar eerst een "horloge met een minuut weijser" voorzien was.

In totaal beliep de rekening f 58.877.-. Hiervan ontving Van Logteren f 7.423-4 en Müller f 21.700.-.

In september 1738 werd het orgel goedgekeurd door de organisten Havingha (van de Grote Kerk te Alkmaar), Witvogel (van de Lutherse Kerk te Amsterdam) en Henricus Radeker, de eerste bespeler van het instrument, die als stadsorganist aangesteld werd en het orgel officieel inspeelde tijdens een plechtige kerkdienst 14 september 1738.

Haarlem was trots op het monumentale stadsorgel en de overheid besloot haar dankbaarheid jegens Müller te tonen door schenking van "een silveren tabaksdoos met twee convoorties, twee schenkboorden en twee kandelaars, mits dat hetzelfde niet exedeert de somma van vijfhonderd gulden".

De reputatie van het orgel verbreidde zich snel; het werd een bezienswaardigheid en de bespelingen ervan waren een attractie.

Buitenlandse reizigers bezochten Haarlem om het te leren kennen. Tot hen behoorden ook Händel en Mozart. Vader Leopold Mozart schreef, nadat de 10-jarige Wolfgang Amadeus het orgel een uur lang bespeeld had, opgetogen naar Salzburg over "den so berühmten groszen Orgel in Haarlem" en beschreef het als "ein treffliches schönes Werk von 68 Register, alles Zinn, denn Holz dauert nicht in diesem feuchten Land".

RESTAURATIES

Het orgel bleef gedurende meer dan 125 jaar nagenoeg ongewijzigd tot het jaar 1866. De muzikale smaak was toen inmiddels veranderd; verschillende soorten van muziekinstrumenten waren verdwenen, er waren nieuwe voor in de plaats gekomen en andere, waaronder ook de orgels werden zo mogelijk gewijzigd.

Het Bavo-orgel was na zo'n lange periode aan een grondige revisie toe. De balgen en windladen waren lek geraakt, het mechaniek was op vele plaatsen uitgesleten en vele pijpen waren beschadigd. Dit maakte het mogelijk om het instrument, niet alleen in technisch en mechanisch opzicht te herstellen, maar ook om het tegelijkertijd in muzikaal opzicht aan te passen aan de eisen van die tijd. De orgelmaker C.F.G. Witte uit Utrecht omschreef de klank van het orgel aldus: "De intonatie van de labiaalpijpen (het gebruikelijke type orgelpijp dat u in het front ziet) is in het algemeen zwak te noemen vooral de basoctaven.

Daarentegen is de intonatie van de tongwerken (een geheel ander type orgelpijp dat d.m.v. een metalen tong tot klinken wordt gebracht) sterk en scherp, zodat de eersten door de laatsten worden overschaduwd. Verder spreekt het pedaal te zwak aan". De beoogde klankverbeteringen werden verkregen o.a. door windvoorziening te wijzigen, de winddruk te verhogen en de intonatie van de labialen en de tongwerken daarbij aan te passen. Bovendien werden door Witte enkele wijzigingen in de dispositie aangebracht.

In 1904 vond opnieuw een restauratie plaats, nu door de fa. Maarschalkerweerd uit Utrecht. Weer werd in de eerste plaats de windvoorziening gewijzigd: de 12 nog aanwezige originele schepbalgen van Müller werden vervangen door 3 grote magazijnbalgen met voetpompebediening.

Tenslotte volgde de restauratie van 1959-1961, door de fa. Marcussen & Sn uit Dendermonde. Deze was vooral noodzakelijk omdat de lekke windladen in aanzienlijke mate windverlies en drukverlaging veroorzaakten, waardoor de klank flauw werd en de toon van het pedaal bij vol spel zelfs wegviel.

Belangrijke veranderingen:

- de originele dispositie van Müller werd hersteld;
- de windvoorziening, het mechaniek en de klaviatuur werden geheel nieuw vervaardigd, de windladen werden grondig gereviseerd;
- de orgelkas werd opnieuw geschilderd en verguld.

Aardig is te vermelden dat de kosten van het binnenwerk lager waren dan het restaureren, schilderen en vergulden van het front.

Op 3 juni 1961 werd het orgel feestelijk ingebruikgenomen met een concert dat door de twee stadsorganisten Albert de Klerk en Piet Kee gegeven werd.

uit: "Haalems Muziekleven" door Jos de Klerk.

Het rondleidseizoen 1982 is op zaterdag 27 november besloten met een uitgebreide rondleiding door het restauratiegedeelte van de kerk. Het gezelschap van rondleiders en bestuur van de Vriendenkring, waaronder ook de heer K. Tuinman verzamelde zich rond 10 uur in de kerkvoogdenkamer om onder leiding van de heer H.W. van Kempen jr. het restauratiegedeelte te betreden. Wanneer men dan dat gedeelte betreedt nog geen twee maanden na de zo succesvolle Bavo dag, dan ziet men pas wat er door het restauratieteam voor werkzaamheden zijn verricht. De steigers in het middenschip zijn reeds geheel weggehaald, zo ook in de noorder

zijbeuk.

Een imponerend gezicht heeft men op het gerestaureerde houten gewelf, wat met de gelden van de vriendenkring is bijgekleurd en geïmpregneerd.

De nieuw wit gepleisterde muren van het schip, de gewelven van noorder- en zuiderbeuk, waarin de nieuwe en gerestaureerde ramen prachtig in uitkomen.

Onze gids de Heer van Kempen leidde het gezelschap op zeer deskundige wijze door het restauratiegedeelte, wijzend op grote en kleinere details en de problemen die zich voorgedaan hebben bij de restauratiewerkzaamheden.

De oostkapel staat nog geheel in de steigers, maar er is toch al zichtbare vooruitgang te bespeuren o.a. de schilderijen

, die met uw gelden zijn aangebracht. De kamer, waar in vroeger jaren de leprozenmeesters bijeenkwamen, staat nu de voeding voor de sprinkler installatie voor het geval dat er brand uit mocht breken (men moet daar niet aan denken) op de zolders.

Na uitvoerige explicatie beneden ging het gezelschap naar boven om via de zolders naar buiten te gaan om door de vooruitgang van de werkzaamheden in ogenschouw te nemen. Een imponerend gezicht van al hetgeen wat men daar te zien krijgt, de restauratie aan pinakels, balustraden, de vernieuwde dakgoten, voorwaar geen kleinigheid.

De Heer van Kempen mocht rekenen op een aandachtig gezelschap, gezien het aantal vragen aan hem gesteld en door hem beantwoord. Onder de indruk van alles wat er te zien was, werd de tocht naar beneden ondernomen, waarna de voorzitter de heer van Kempen dankte voor de geslaagde rondleiding.

Vaarna het gezelschap vertrok om onder het genot van een drankje nog wat na te praten over het afgelopen rondleid seizoen, die voor de nieuwe rondleiders succesvol genoemd mag worden.

Iamens het bestuur en kerkvoogdij hartelijk dank voor uw inzet.

R. Bogaart.

Bij het herplaatsen van één der heerenbanken in het schip van de kerk is een programma gevonden dat 21 jaar oud is, achterzijde (moeilijk leesbaar) staat het volgende vermeld:

Holland Festival 1962

Frans Hals Tentoonstelling 1962

Opening op 15 juni des avonds acht uur in de Grote of St. Bavo Kerk te Haarlem

Programma

Welkomstwoord door Burgemeester van Haarlem Mr. O.P.F.M. Cremers

Concert voor orgel en koperblazers

Openingsrede uit te spreken door Z.E. de Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen mr. Y. Scholten

Bloemenhulde aan Frans Hals.

GEVRAAGD 1

Op de zolders van onze Bavo hangen boven de gewelven aan het dak, de oude leidingen van de sprinkler- (brandblus) installatie, die geen dienst meer doen. Het kerkbestuur zou deze leidingen graag verwijderd willen zien om het aanzicht op de zolders na de restauratie nog beter tot zijn recht te laten komen. De kosten van het weghalen hiervan zijn begroot op f 27.000.--. Gezien deze post niet in 't restauratie-budget is opgenomen en er geen andere bronnen zijn waaruit geput kan worden, is in overleg met de architecten Van Kempen & Lankhorst gezocht naar een andere mogelijkheid.

Zouden er in de vriendenkring een aantal 'vrienden' zijn met technische kennis, die in staat zouden zijn op een aantal zaterdagen deze werkzaamheden uit te voeren, onder leiding van een terzake deskundige.

De werkzaamheden houden in, dat de leidingen losgekoppeld, (schroeven, zagen, slijpen) beugels uit het dakbeschot en het transport naar beneden via de traptoren; al met al omzichtige werkzaamheden.

Mocht u zich beschikbaar willen stellen voor dit toch wel belangrijke werk aan onze Bavo, neemt u dan contact op met ondergetekende.

GEVRAAGD 2

In de kerk ligt nog een partij glas-in-lood en leien die bestemd is voor de verkoop door de vriendenkring. Dit materiaal dient gesorteerd en geschikt te worden gemaakt voor de verkoop: de leien sorteren op grootte, reinigen en voorzien van stickers.

Het glas-in-lood sorteren, eventueel op maat maken, de ramen die niet meer geschikt zijn voor de verkoop het glas er uit halen, het lood verzamelen, dat daarna verkocht wordt. De opbrengst komt ten goede aan de kas van de vriendenkring.

Wie wil zich voor deze werkzaamheden op een nader te bepalen zaterdag beschikbaar stellen?

GEVRAAGD 3

Wanneer op 5 april a.s. het schipgedeelte van onze Bavokerk weer voor het publiek wordt opengesteld, mag er op worden gerekend dat veel bezoekers uit binnen- en buitenland de kerk komen bezichtigen om zich op de hoogte te stellen van de restauratie-resultaten.

Gezien de verwachte toeloop, vooral op zaterdagen, heeft uw bestuur het volgende voorstel gedaan aan de kerkvoorgdij: of het niet een zinvolle gedachte zou zijn op die zaterdagen, de uren dat er geen

rondleiding is, dat een aantal vrienden/vriendinnen zich beschikbaar willen stellen om in de kerk een oogje in het zeil te houden en eventueel wat informatie aan de bezoekers te verstrekken. De kerkvoogdij kan zich met dit voorstel verenigen en stelt het bijzonder op prijs. Gedacht wordt aan de volgende tijden: de openingstijd is van 10.00 - 16.00 u.

1e periode 10.00 - 12.00 uur*
2e periode 12.00 - 14.00 uur
3e periode 14.00 - 16.00 uur

* vervalt bij rondleiding

GEVRAAGD 4

Met spoed worden een aantal vrienden gevraagd om de vier koperen kronen, die in het schip reeds zijn opgehangen, te komen poetsen.

Om hierbij te kunnen komen moet men op een rolsteiger staan vanwege de hoogte waarop zij hangen. Wij vragen het liefst mensen die geen last van hoogtevrees hebben en eventueel overdag beschikbaar zijn.

Mocht u voor GEVRAAGD 1 t/m 4 belangstelling hebben, dan gaarne uw aanmelding aan:

R. Bogaart
Van Deventerstraat 79
2035 AC Haarlem
Tel: 33.08.77 ná 17.00 uur
Tel. kantoor: 020 - 513.43.93

(Nr. 4 is het meest urgent!)

-o0o-o0o-

NIEUWS VAN DE VERKOOPTAFEL

Door de diverse activiteiten in 1982, zowel in de kerk, als lezingen City Haarlem, de historische markt en in de Brinkman Passage, heeft de verkooptafel ca. f 8500.-- opgebracht. Dit dankzij de enthousiaste medewerking van enkele trouwe verkoopsters/verkopers die telkens weer bereid gevonden werden hun vrije tijd voor dit belangrijke doel beschikbaar te stellen. Hartelijk dank voor de inzet!

Op 9 april a.s. zal de verkooptafel vanzelfsprekend niet ontbreken.

Gaarne geven wij nog een overzicht van de artikelen die te koop zijn:

1. Rondleiding door de Bavo	f 15.--
2. Fotoboek	- 3.--
3. Bavo badhanddoek	- 12.50
4. Verzilverd Bavo-lepeltje	- 12.50
5. Correspondentiekaarten	- 5.--
6. Bavo verjaardagskalender	- 10.--

7. Sleutelhangers, 2 uitv.f	2.50 - 3.50
8. 4 bouwtekeningen op A3 form. f	20.--
9. Bavokaars	- 7.50
10. Bavotegel met lijst	- 15.--
11. Bavotegel zonder lijst	- 10.--
12. Poster	prijs nog niet bekend
13. Bavo-afbeelding Dr.A.Melchior	2.--
14. Bavo stropdas	- 19.50
15. Bavokerk zilver	- 50.--
16. Bavo plaquette (M.Andriessen)	- 125.--
17. Anzichtkaarten	- 0.50

1 t/m 13	- Vriendenkring
14 t/m 16	- St.Restauratiefonds
17	- Kosterij

Ieder jaar komen er weer nieuwe artikelen op de verkooptafel, waardoor een kijkje (en dus een koopje) beslist de moeite waard ts. Tot ziens op 9 april a.s.

Mochten er damens of heren zijn die zich beschikbaar willen stellen voor de verkooptafel, neemt u dan met mij contact op. Telefoon: 02503 - 33329.

Suzan Schreuder-Drecksen

KERKEPAD 1983

Het redaktieteam van de NCRV-rubriek 'Kerkepad', heeft gunstig gereageerd op de verzoeken uit Haarlem, waaronder die van de vriendenkring, om 'kerkepad' dit jaar in Haarlem te houden. In het kerkepadseizoen 1983 zal Haarlem op de zaterdagen 27 augustus en 3 september opgenomen zijn in dit grootse evenement.

Een commissie van voorbereiding, onder voorzitterschap van de heer Bosboom, is reeds op 14 februari bijeen geweest voor oriënterende gesprekken.

De volgende kerken en openbare gebouwen zullen hierbij worden ingeschakeld: de Grote of Sint Bavokerk, Bakenesserkerk, Nieuwe Kerk, Kathedrale Basiliek, Waalse Kerk, Frans Halsmuseum en het Stadhuis van Haarlem.

Redactie

EEN WOORD VAN DANK

Gaarne spreken wij onze dank uit aan de directie van het Werkvoorzieningsschap, dat tijdens de bespreking over de uitgave van deze speciale Bavokroniek spontaan is aangeboden om de Bavokroniek wat feestelijk te doen uitkomen bij de heringebruikname van de Grote of Sint Bavokerk te Haarlem door de kop in kleur te drukken. Namens het bestuur hartelijk dank voor deze geste.

Redactie

BAVO KRONIEK 8^e jaargang nr 1

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

BESTE VRIENDEN EN VRIENDINNEN.

Wat een fantastische dag hebben wij met elkaar beleefd op de 9e april j.l. toen op de extra Vriendendag ruim 2700 bezoekers de Sint Bavo bezochten.

U zult zich kunnen voorstellen dat het voor Uw bestuur een grote voldoening is geweest, dat zo veel vrienden de kerk bezochten en het is voor ons een extra stimulans om verder te gaan.

Enigzins verlegen is het bestuur over de lovende woorden gesproken door de Burgemeester van Haarlem de heer Reehorst en de President Kerkvoogd de heer Vermaire.

Het bestuur kan onmogelijk functioneren indien wij niet zo goed worden geholpen door de vele medewerkers van koffie- en verkooftafel, de rondleiders en de dames en heren die op de steigers de kronen hebben gepoetst.

Een woord van dank aan hen, is zeker op zijn plaats!

In een goede samenwerking is met City Haarlem een geslaagde etalage-wedstrijd gehouden. Vele winkeliers hadden voor enige dagen in hun etalage extra aandacht besteed aan de Grote Kerk.

In de pers is ruime publiciteit aan de manifestaties van de Vriendenkring en aan de restauratie van de kerk gegeven. Zeer verrast waren de vele bezoekers in de kerk, door de bloemenhulde die de wereld-bekende Haarlemse Bloemenmeisjes hen kwamen brengen.

Een woord van dank aan de commissie van voorbereiding tot het welslagen van deze dag!

Op 8 mei j.l. vond een indrukwekkende kerkdienst plaats waarmee de Hervormde Gemeente, de kerk weer in zijn oude glorie in gebruik nam.

Hemelsvaartdag, het grootse stoelenconcert, waar door de voorzitter van het Restauratie-Fonds, de heer de Groot van Embden, het schitterende Stoelenregister vervaardigd door ons bestuurslid Piet Speelman aan de Kerkvoogdij werd overhandigd.

In dit register zijn alle namen van de schenkers(sters) van de stoelen in de kerk vermeld.

Op de komende Bavodag, 1 oktober a.s. is dit register bij de verkooftafel ter inzage.

In het kader van de extra Vriendendag zijn er drie lezingen gehouden, t.w. door de heren Phaff, Jongens en Biesboer.

De grote opkomst bij die lezingen gaf aan, dat er onder onze leden grote belangstelling bestaat voor de diverse onderwerpen door eerder genoemde heren behandeld. Deze lezingen zijn gehouden in samenwerking met de Ver. Haarlem. Het bestuur hoopt dat in de toekomst deze samenwerking mag worden voortgezet.

Op 7 mei j.l. bezochten wij met 196 vrienden en vriendinnen Gouda. Het Gemeente-bestuur van Gouda, verzorgde een interessant programma, o.a. een ontvangst op het Stadhuis, waar de Burgemeester van Gouda ons met een toespraak verwelkomde, waarna een bijzondere rondleiding in de Grote Kerk van Gouda. Daarbij was het prachtig weer, zodat van een geslaagde dag gesproken mocht worden.

Van 12 t/m 30 juli j.l. was het orgel in de kerk, weer het grote middelpunt tijdens het Internationaal Orgelfestival Haarlem 1983. Vele vrienden van de kerk en het orgel waren bij de bespeling van het orgel aanwezig.

Vertrouwd zat men weer bij elkaar en genoten allen zichtbaar van de prachtige klanken. Na drie jaar onderbreking is Haarlem weer helemaal Orgelstad. Zeer zeker een grote voldoening voor de dames E. Hendrikse en W. Warnaars, medewerkers Culturele Zaken Stadhuis Haarlem, die voor deze manifestatie maanden in de weer zijn geweest.

Onze Vriendenkring is door de N.C.R.V. verzocht mede te werken aan Kerkepad. Op zaterdag 27 augustus a.s. en zaterdag 3 september a.s. zal Haarlem in het teken staan van Kerkepad 1983.

Een commissie bestaande uit het V.V.V. Haarlem, Bisdom Haarlem, Waalse Gemeente, Hervormde Gemeente, Gemeente Bestuur Haarlem en de Vriendenkring hebben de afgelopen maanden, vele werkzaamheden verricht om de beide dagen zo goed mogelijk te laten verlopen.

Gezien de ervaring die de N.C.R.V. heeft met Kerkepad, verwacht men heel veel mensen op de komende dagen. Daar wij ervaring hebben met onze dagen, zijn verkoop- en koffietafel en de rondleiders op alles voorbereid.

Wij zullen trachten onze Vriendenkring weer zo goed mogelijk voor de dag te doen komen. Met deze extra Bavokroniek in het kader van Kerkepad Haarlem 1983 hopen wij een bijdrage te mogen leveren tot het slagen van deze dagen. Daarnaast treft u interessante informatie over enige kerken in deze kroniek aan.

Op 24 september a.s. gaan wij weer naar Gouda, het zal het tweede bezoek gaan worden. Reeds vele hebben zich voor de reis opgegeven. Wacht u echt niet te lang, er kunnen slechts 200 mensen mee, aangezien het Stadhuis van Gouda niet meer mensen kan ontvangen.

Op zaterdag 1 oktober a.s. is het weer Bavodag, het bestuur is reeds enige tijd bezig om weer een verantwoord programma samen te stellen. U begrijpt dat wij ook trachten de kosten voor zo een dag binnen de perken te houden. En dat valt echt niet mee, als je iets goeds wilt doen. Hopelijk zijn de wapenborden op tijd klaar, en kunt u deze wapen- en grafschilden van het geslacht de Raedt dan ook in volle pracht bewonderen. U ontvangt tijdig bericht.

In november a.s. zal in samenwerking met het Teyler Museum een bijzondere middag worden gehouden, met een lezing over Teyler en het beroemde museum, tevens krijgt u dan gelegenheid om het prachtige museum weer eens te bezoeken. Ook zullen er in het komende najaar weer enkele rondleidingen door het Stadhuis van Haarlem worden gehouden. Ook over deze beide manifestaties ontvangt u, via onze kroniek tijdig bericht.

U ziet, Uw bestuur zit niet stil, activiteiten voor dit jaar, het zoeken naar een geschenk voor 1984, welk programma/lezingen houden wij het komende jaar, voorbereidingen voor ons bezoek aan Apeldoorn in 1984, en ga zo maar door.

Doch wij doen het met veel plezier, zeker gezien de opkomst en reacties van onze leden.

Tot slot delen wij U mede dat de heer van Kempen jr. (architect) adviseur van het bestuur is geworden. De heer van Kempen is reeds geruime tijd bij onze bestuursvergaderingen aanwezig, en is voor ons een grote steun.

Namens ons bestuur hoop ik u op vele manifestaties te mogen begroeten.

J.A.H. Post
voorzitter.

STOELENCONCERT WERD EEN FEESTELIJKE BIJEENKOMST

HAARLEM.—Gezeten op een bank waarin een kwajongen uit 1850 zijn scherpe mes bot maakte tijdens het inkerven van deze datum en kijkend naar de 850 stoelenschenkers die samen met hun aanhang luisterden naar het feestelijk concert in de Grote of St.-Bavokerk dat deze gevers werd aangeboden door het bestuur van de stichting Restauratiefonds, kon ik een gevoel van trots niet onderdrukken. Trots omdat het fijn is te merken dat er een gevoel van saamhorigheid optreedt als er door velen iets ondernomen is dat tot een goed einde is gebracht. Dan wordt door een ieder zowel het eindeloze wachten in de felle koude wind buiten de kerk, als de venijnig in je kuitten bijtende kou binnen de kerk, voor lief genomen. Het is het gewoon allemaal waard.

Bij deze plezierige emotie sloot het kostelijke begin van het concert uitstekend aan. Organist Klaas Bolt speelde drie delen uit het klavierboek van de Antwerpse beiaardier Joannes de Gruyters. Een mars verrassend begeleid door een grote trom, de leuk nagebootste uitwaaiende klanken van het carillon van Duynkerke en een conterdans, die door de registratie van Bolt het Müllerorgel in al zijn pracht en praal tot klinken bracht.

Na de hierop volgende feestelijke toespraken door heren mr. N. de Groot van Embden, H.J. Vermaire, president-kerkvoogd en burgemeester Reehorst speelde Piet Kee het bekende Adagio en de Toccata en fuga in d klein van Bach.

de heer N. de Groot van Embden overhandigt aan de President Kerkvoogd de heer H.L. Vermaire het door de heer P. Speelman gekaligraveerde stoelenregister.

Toespraak door de burgemeester
Drs. J. Reehorst

Piet Kee's benadering van het werk was een verademing. Bij zijn aanpak viel niets van die bombastische bulderklanken te horen die sommige organisten hier noodzakelijk achten. Heldere ademende lijnen, mooie rustige tempi en alleen functionele fortissimo's veroorzaakten een bijna tastbare Bach, die zich soms zo onbereikbaar terug kan trekken in zijn abstracte muzikale vormenwereld.

Stoelenconcert ter gelegenheid van de officiële ingebruikneming van de door de Haarlemse burgerij geschonken kerkstoelen voor de Bavo. Medewerkenden: Klaas Bolt, Piet Kee en Albert de Klerk orgel, het Koninklijk Toonkunst Mannenkoor "Zang en Vriendschap" o.l.v. Wouter Schmidt en Monique Notten alt. Programma: Joannes de Gruyters, Bach en De Klerk.

Bavo Haarlem, 12 mei 1983.

Toen de lichtende kleuren in de ramen door de vallende avond langzaam uitdoofden en de Damiaatjes vertrouwd begonnen te kleppen werd als slot van dit "stoelenconcert" het Te Deum van Albert de Klerk voor orgel, koor en zangstem uitgevoerd. Door de grote inzet van het koor Zang en Vriendschap onder leiding van Wouter Schmidt, de fraaie alt van Monique Notten, die naar meer deed verlangen en het imponerende spel van De Klerk werd dit wat introverte en statische werk een waardige afsluiting van deze bijzondere avond.

JAAT RODENBURG VERMAAT

Zangeres Monique Notten

Bovenstaand verslag op verzoek van de stichting Restauratiefonds, overgenomen uit het Haarlems Dagblad van 13 mei j.l.

VERVOLG ARTIKEL OVER GEBRANDSCHILDERDE GLAZEN IN DE GROTE OF ST.BAVOKERK DOOR DE HEER BOGTMAN VAN HET GELIJKNAMIGE ATELIER VOOR GEBRANDSCHILDERD-GLAS.

(Zie kroniek no. 1-'83)

No. 59 = een gebrandschilderd venster van 1877 geschonken door de Heer van Straelen - Lid van de Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en Hoogheemraadschap van Rijnland - met de familiewapens van Straelen, Pauw.

Onder in het raam: Looft God en Zijn Heiligdom.

Venster 58 = werd blijkbaar door een onbekend schenker aangeboden met een zeer decoratief over het hele raam diagonaal tapijt en dubbele randversiering. In het centrum wapens van Karel de Stoute en zijn gemalin Margaretha van York.

Venster no. 57 gedateerd 1877 mogelijk naar ontwerp Arch. Cuypers en geschonken door Mr. A.J. Enschede. In het midden van de familiewapens de Raet en Schuylenburg, met dekkleed en helm geflankeerd links en rechts daarboven door de wapens de Raet en Muylman en onder door de wapens Broers en Coninck.

Venster no. 56 = ontworpen door Mej. Kristensen, nu mevr. Vokenborn-Kristensen en thans wonend in Caracas Venezuela - in 1957 aangebracht ter herinnering aan het samengaan der gereformeerde en hervormde kerken. Het scheppingsverhaal op moderne wijze uitgebeeld.

Volgt venster no. 54 = het z.g.n. "Rijnland" glas. Het werd in 1698 vervaardigd door Willem van Cleeff en Pieter Loover, Mr glasschilders te Rotterdam in opdracht van het Hoogheemraadschap Rijnland als geschenk aan de Hervormde Gemeente te Lisse. Het was alweer Mr. A.J. Enschede die de restanten van dit glas wist te verwerven om deze vervolgens na een ingrijpende restauratie-aanvulling (bijna de helft van het venster was zwaar beschadigd of ontbrak) samen te voegen tot een geheel. Het laat het wapen van Rijnland zien, geflankeerd door die van Haarlem en Leiden.

Daaronder de familiewapens van Dijkgraaf, Hoogheemraden, Rentmeester en Sekretaris = Dit glas was enkele tientallen jaren opgeslagen in de kerk en de vensteropening gedurende die tijd noodgedwongen.

Tenslotte het grote transeptvenster no. 53 = de oorspronkelijke bewerkelijke lood/glas verdeling die kenmerkend is voor de tachtiger jaren van de vorige eeuw (opleving van het ambachtelijke werk) wordt niet vervangen door een rechte ruitverdeling, doch blijft gehandhaafd. Ook de 7 familiewapens van waarschijnlijk vroegere kerkmeesters zullen weer in het onderste deel van het raam worden aangebracht. Gedateerd 17e eeuwse zijn die van W. Meynaart 1682 en Mr. H. Gerlings 1695 = vervolgens 5 kennelijk 19e eeuwse wapens nl.: J. Clifford - Pieter Scholten - Enschede - Druyvestijn - Mr. F.B. Fagel en als 8e een paneel met een leeuw.

Als we ons tot het nu gerestaureerde schip bepalen kan gesteld worden dat alleen de beide bovengenoemde 17e eeuwse wapenpanelen van kerkmeesters uit het zuidertranseptglas echt voor de Bavo bestemd zijn geweest.

Immers, de 17e eeuwse glazen no. 67 "Beverwijck" en 54 "Rijnland" moeten als vreemde eenden in de bijt worden beschouwd. Al het overige geschilderde glas in het schip is uit de 19e of 20e eeuw.

Aan de hand van archiefsprokkelingen kunnen we dan concluderen dat er honderden vierkante meters kostbaar 15e en 16e eeuwse glas verloren zijn gegaan. Door de calamiteiten als brand, stormen en oorlogen, maar ook door zinloze vernielingen als kerkhervorming eind 16e eeuw, later door baldadigheid en verwaarlozing, en niet tijdig herstel der aangebrachte schade. "Het in stand houden van monumenten vereist vooreerst een goed onderhoud" aldus art. 4 charter van Venetië = Internationale samenwerking ter conservering en bescherming van oude geschilderde glazen.

Hieronder volgt een waarschijnlijk zeer onvolledige opsomming van wat de Bavo eens bezat aan oud (15e en 16e eeuwse) glas:

- 1- Reeds werd in een vorige Bavo kroniek door "Snuffelaar" het grote venster van de West of Hoofd gevel genoemd, dat in 1541 door de Bisschop van Utrecht, Gregorius van Egmond aan de St. Bavo werd geschonken. Ontworpen door Barend van Orley en uitgevoerd door Gerrit Boels werd het na de hervorming in 1595 gewijzigd (door Mr. Willem Willemszn. Tybaut) waarbij de bisschopsfiguur vervangen werd door Keizer Frederik II. In het Frans Halsmuseum kan men zich door een schilderij uit 1665 een goede voorstelling maken van de afmeting van dit glas - ruim 80 m².

Het originele carton (de ware grootte tekening dus) is in het bezit van het Rijksmuseum te Amsterdam. Wegens plaatsing in 1735 van het orgel werd het verwijderd en de opening dichtgemetseld.

- 2- In de Noorderkruisarm een geschenk van de Graaf Van Oostervant met een afbeelding van Christus aan het kruis en afbeeldingen van Heiligen. Dit glas werd in 1544 hersteld door Dirck Willemszn. Tybaut.

- 3- Aan de Oostzijde van de Kooromgang een ander glas, ter nagedachtenis van Claes van Ruyven, Schout van Haarlem, in 1492 door het Kaas- en Broodvolk doodgeslagen. De Hertog van Saxon, als Stadhouders Generaal legde den 6 juni 1492 aan Haarlem, Alkmaar en Kennemerdorpen o.a. als boete op om binnen drie maanden 200 gulden op te brengen, teneinde daarvoor te doen maken twee glazen (in de Kerken Haarlem en Alkmaar) "in welke glazen onder geschreven sal staan, dat delict geperpetreert ende gedaen anden parsoon van Claes van Ruyven in wat jaer ende up wat dach" Dit glas was er nog tegen het jaar 1600 en men vindt de aftekening ervan bij van Oosten de Bruyn "de Stad Haarlem en hare geschiedenis" blz. 315II.
- 4- In de Zuiderkruisarm stond het raam van Hertog Philips, waarschijnlijk in 1498 gemaakt en in 1543 hersteld door Dirck Willemszn. Tybaut.
- 5- Een glas door dezelfde Tybaut = "Het hoogste glas nae 't Oosten met de conterfeysels van den Hertog van Beyeren en zijn Huysvrouw".
- 6- Een glas geschonken in 1541 door de Bisschop van Luik.
- 7- In 1542 maakte weer Tybaut "een glas geschenckt ende gegeven is inde Prochie Kercken van St. Bavo bij Burgemeesters van Haerlem boven in't choor ande Noortsyde, mette wapenen der Stede".
- 8- Het vrouwengilde schonk in het jaar 1543 een glas vervaardigd door Symon Arentsxn. Niels waarop de genezing van den kreupelen was afgebeeld.
- 9- Nog een glas door Tybaut "afbeelden de de H. Drievuldigheid, waarvoor de schenker Jhr. Craenhals en zijne vrouw in aanbidding lagen neergeknield".
- 10 t/m 17 = geschilderde glazen aangebracht in de Bavo in de 15e en 16e eeuw o.a. "Het Snijdersglas" - "Het Comansglas" - "Het Heilige Kruisglas" - "Het glas van de Vicarie" - "Het glas van de H. Geertstoel" en enkele partikuliere schenkingen.

Wat er in andere steden als Amsterdam, Hoorn, Enkhuizen, Alkmaar, Leiden, den Haag, Delft en Utrecht om slechts enkele te noemen aan middeleeuws glas is verdwenen, valt niet te schatten.

En wat bleef er gespaard van de glazen die de Mr. Glazeniers J. van Bronckhorst en Pieter Holsteyn in opdracht van Haarlem's Vroede Vaders vervaardigden als "relatie" geschenk voor kerken in meer dan 70 steden en dorpen?

Van 1610 tot ca. 1660 moeten er honderden geschilderde glazen her en der geplaatst zijn, want het was bovendien niet alleen Haarlem die deze schenkingen deed.

Van het gemeente-archief te Haarlem mochten wij onderstaande bijdrage voor onze kroniek ontvangen.

HET ARCHIEF VAN DE GROTE- OF ST. BAVOKERK,

Op 15 mei 1309 gaf paus Clemens V een akte aan de parochiekerk in Haarlem, de tegenwoordige Sint Bavo aan de Grote Markt, waarin hij aan allen, die jaarlijks een deel van hun inkomen aan de kerk gaven voor het uitbreiden van de inventaris, een aflaat gaf van een jaar en 40 dagen. Bovendien gaf hij aan de kerk toestemming om onder bepaalde voorwaarden "onrechtvaardig verworven" goederen voor dit doel te aanvaarden.

Ik denk niet dat deze aflaat nog van kracht is voor diegenen, die de nieuwe stoelen aan de kerk hebben geschonken.

Maar voor het kerkbestuur uit de 14e eeuw was dit een belangrijke akte en men heeft dit stuk door de eeuwen heen bewaard, zodat het als bewijsstuk kon worden getoond als er aan deze aflaat zou worden getwijfeld.

Alleen de zegels zijn in de loop der tijd zoek geraakt. Deze pauselijke gunst was niet de enige schenking aan de kerk.

Veel burgers hebben in het verleden huizen, landerijen en renten geschonken. Met de opbrengst daarvan kon de kerk worden onderhouden en uitgebreid, werden priesters betaald en kon de eredienst met meer luister worden gevierd.

De schenkingsakten van deze bezittingen golden als bewijsstukken voor de hiermee verkregen eigendommen en werden dus goed bewaard.

Vanuit de vele bezittingen had de kerk inkomsten en daartegenover stonden uitgaven. De penningmeester van de kerk moest jaarlijks aan de kerkmeesters rekening en verantwoording van zijn financieel beheer afleggen. Van die jaarlijkse rekeningen zijn er veel bewaard gebleven. De oudste is van het jaar 1400.

Ze zijn een goede bron voor het naspeuren van de geschiedenis van het kerkgebouw en de daarin gehouden kerkdiensten, want in principe staan alle uitgaven daarin.

Zo kan men in de rekening van 1497/98 lezen, dat het beeld van Sint Bavo werd gemaakt. Men kan er ook in vinden wie er in de kerk werden begraven.

In 1578 werd het kerkgebouw door de Hervormde gemeente "overgenomen". Ook de eigendommen van de kerk gingen over en dus ook de bewijsstukken van die eigendommen: het archief. Dit werd uitgebreid met de bescheiden over de taken, waarover de Hervormden zich gestald zagen.

Het oud-archief van de kerk (kerkvoogdij en kerkeraad) beslaat thans ongeveer 25 strekkende meters. Er is een inventaris (systematische inhoudsopgave) opgemaakt door dr. C. v.d. Haar.

De laatste decennia lagen de oude archieven van de kerk in de Bisschopskamer, waarvoor men zelfs speciale fraaie kasten heeft laten maken. De archivaris van de kerk is de heer J.J. Zonjée. In 1980 werd het archief in beheer overgedragen aan het Haarlems gemeente-archief, hetgeen de raadpleging van dit archief gemakkelijker heeft gemaakt, want het gemeente-archief in de Jansstraat 40 is van maandag tot en met vrijdag voor het publiek geopend van 9.00 tot 16.45 uur.

In de middagpauze kunnen geen stukken worden aangevraagd.

Drs. J.J. Temminck

In de Bavokroniek no. 4 1982 publiceerd we een artikel van Thom Delleman over de grafzerken in de zuiderzijbeuk. Thans het vervolg over de grafzerken in de Noorderzijbeuk.

We starten vóór het Xavery-monument onder het Christiaan Müller-orgel op de grauwe grafsteen no. 475, waaronder de bekende Haarlemse kunstschilder Jan Wouwerman begraven ligt die op 1 dec. 1666 overleed.

Vóór, aan de voet van de eerste pilaar, links is het graf van de brouwer Pieter Kies, die Haarlems burgemeester was tijdens het Spaanse beleg en dat bleef tot 1594. Op de grafsteen no. 368 staat zijn wapen gebeiteld: drie kiezen!

Even verderop, richting lantaarn bevinden zich de fraaie en interessante grafstenen no. 15 (van Willem Damman met huismerk of merkteken), no. 13 (Hilleken Jans van Steensel), tussen de 2e en 3e rij stoelen no. 9 (Harmen Witte en z'n vrouw) en helemaal in de hoek no. 1 (dat duidelijk laat zien hoe grondig tijdens de Franse overheersing de familiewapens werden weggehakt vanwege de "gelijkheid!").

Terug naar het graf van Pieter Kies. Even boven zijn graf vóór de opstap van de bank bevindt zich het graf van Paschier de Fijne met als opschrift:

Zijne ongemeene zugt ter stigting van het volk, De dienst door hem gedaan als Evangelietolk, Vertoonen in PASSCHIER een held der Remonstranten. Hij leefde van 1588 tot 1667 en was de eerste predikant der Remonstranten te Haarlem.

Links naast voornoemde bank ligt de rijk versierde grafsteen van Guillaume de Key en zijn vrouw Maria van den Voorde (no. 34 en 35). In het bovenvlak liggen, als in een tempel, de wapenschilden van beiden. Die van de Key is nog vrij duidelijk zichtbaar: het is beladen met drie hoofden. Links daarvan staat een zandloper afgebeeld, rechts knikels en korenhalmen. Daaronder leest men, voor zo ver de woorden herkenbaar zijn, in drie naast elkaar geplaatste vakken: De dood die moeyt ons af en ruckt ons in het graf; De Dood is ons door Christus doot Een deure in des hemels schoot; 't Wordt eyndelijck bedeckt 't Wordt heerelijck verweckt. Het grafschrift daaronder zegt: Guillaume de Key starf den 16 Octob. 1624. Hier leyt de vrome Key, een deugds patroon Begraven, Een man van raed en daed, van sonderlinge gaven, Der armen hoofd en troost, verstandig en beleefd, Waer aen so menig mensch so veel verloren heeft! Ende Maria van den Voorde, sijne huysvrouw, starf den 23 May anno 1639.

Rechts van deze gigantische grafsteen bevindt zich de Hondenslagerskapel. (op de linker console, draagsteen, van de kapel is een hondenslager afgebeeld:

Een man, gewapend met zweep, die een hond verjaagt!). In 1771 werd deze kapel verkocht aan "jonkvrouwe" Eletta Thesing, die er een grafkelder in liet maken voor haar familie. (Het knooppunt van de gewelfbogen boven Uw hoofd toont een sluitsteen met de afbeelding van Bavo met zwaard en valk!).

Enkele meters vóór deze kapel, vlak tegen de tweede bank, bevindt zich grafsteen no. 57 van Lieven van der Mersch die op 15 november 1666 overleed.

Het familiewapen (een "wassenaar", halve maan) dat evenals steen no. 1 door patriotten was weggehakt, werd aan het begin van deze eeuw op verzoek van nabestaanden opnieuw ingebeiteld. (Het ligt lager dan het oppervlak van de steen).

Vlak voorbij de eerste muurbank ligt tussen deze en de tweede muurbank grafsteen no. 82 van een bewoonster van het Hofje van Noblet. (Steen no. 83 behoort toe aan de Haarlemse kunst schilder Thomas Wijck, overleden 19 augustus 1677). Voorbij de tweede bank, waarvan de eerste rij gereserveerd was voor ziekenbezoeker en organist, ligt onder no. 105 nog een fraaie Hofje van Noblet-steen.

Aan het eind van deze zijbeuk, vóór de deur van de torentrap ligt naast de grafstenen 126, 127/128, schuin rechts, steen no. 296 met daarin gebeiteld: Pieter Teyler van der Hulst, 1702-1778. Wellicht is hier een steen verwisseld geworden, want in de grafboeken staat de volgende aantekening over de grafplaats van de stichter van het Teylershofje: "Den 10 April Anno 1778. Den 14en Een opening in de Groote Kerk in de Noorder Trans no. 129 voor den Heer Pieter Teylaardt van der Hulst; voor de Roef met Koetsen f 7,-" "Graf N.T. no. 129. 24 Februarij 1720 verboekt op Ysaac Teyler, als bij publieke verkoping op den 17 dezer daartoe geregtigt om f 59,-" "1750 P. Teyler Van der Hulst er in begraven" 1781²⁴ verboekt op Heeren Directeuren 11

over de nalatenschap van wijlen den Heer Pieter van der Hulst"!!!

HET BAVOBEELD

Op 27 mei j.l. een van de weinig zomerse dagen in die maand, is een klein gezelschap bijeen voor een korte plechtigheid, die plaats zou vinden op 30 meter hoogte aan het zuidertransept.

in het atelier

Het gezelschap bestaande uit burgemeester Drs. J. Reehorst, J. Post en R. Bogaart van de Vriendenkring, de heer en mevr. Fuykschot en A. v.d. Steur namens de stichting Restauratiefonds, mevr. Else Mulder en F. Visser van de BKR, architect H.W. van Kempen, uitvoerders van het restauratie-team, de pers en beeldhouwster Anne Hofte.

De reden dat het gezelschap zich via steigers en ladders naar boven heeft begeven, was de onthulling van het Bavobeeld. Het beeld dat op 9 april terwijl het nog niet gereed was in de kerk door burgemeester Reehorst officieel is overgedragen aan de kerkvoogdij.

Na de Bavodag is het weer terug gegaan naar het atelier van de beeldhouwster voor verdere afwerking, om daarna op 9 mei op zijn sokkel geplaatst te worden.

in gesprek met de burgemeester 9 april

In weer en wind is Anne op de steiger aan het werk geweest om haar schepping te voltooiën. Dat zij daarin geslaagd is moge blijken uit de reacties van de aanwezigen nadat de heren Reehorst, Visser en Post de vrienden-vlag waarmede het beeld was afgedekt verwijderde waarna men het beeld in zijn volle schoonheid kon aanschouwen.

Anne werd op grote hoogte gecompimenteerd met het resultaat van haar Bavo, onder de indruk van hetgeen haar ten deel viel en het medeleven tijdens de afgelopen periode.

op 30 meter hoogte

In het beeld zijn op natuurlijke wijze in de loop der eeuwen een aantal openingen ontstaan, waarin door Anne, burgemeester Reehorst, Mgr. Zwartkruis en Ds. IJzerman een aantal wensen zijn gestopt en daarna dichtgemaakt.

Thans prijkt het beeld weer op zijn hoge post aan het zuidertransept met duidelijk herkenbare attributen zwaard, valk en duif.

Na afloop is het gezelschap nog bijeen geweest om wat na te praten. Daarna is een ieder zijns weegs gekeerd; Anne met haar bloemen, tevreden en met een leegte achterlatend.

Thans is zij op vakantie in Frankrijk, waar zij genietend van de stilte in de bergen, en daar werkend aan een nieuwe schepping.

R. Boogaart

NCRV KERKEPAD 1983
HAARLEM

Uitgave: Bavo kroniek "Vrienden van de Grote Kerk" te Haarlem.

met bijdragen van:

Drs. J. Reehorst, burgemeester van Haarlem.
VVV Haarlem.
Kathedrale Basiliek Sint Bavo.
Waalse- of Begijnkerk.
Frans Halsmuseum.
Grote of St.-Bavokerk.
Nieuwe Kerk.
Bakenesserkerk.

Zaterdag 27 augustus en 3 september.

TV uitzending NCRV kerkepad donderdag 25 augustus Ned. 1.

Kerkepad 1983

Natuurlijk was ik erg verheugd dat de NCRV in haar programma Kerkepad van 27 augustus en 3 september Haarlem heeft opgenomen. Want het betekent dat in alle Nederlandse huiskamers de TV-kijkers kunnen zien in wat voor een fraaie stad wij Haarlammers wonen. Het gaat weliswaar in dit specifieke televisieprogramma om hoofdzakelijk kerken en enkele historische gebouwen, maar bezoekers zullen ook de kans hebben andere delen van Haarlem te zien. Een van de kerken die in dit programma aan bod komen is onze Bavo, waarin onlangs nog het Internationale Orgelconcours werd gehouden. Ik neem op voorhand aan dat vele bezoekers onder de indruk zullen zijn, vooral van het resultaat van de restauratie. Tevens zijn de Kathedrale Basiliek Sint Bavo, Waalsekerk, Bakenesserkerk, Nieuwekerk, Frans Halsmuseum en het Stadhuis, al deze gebouwen met een historisch verleden, zijn in het kerkepad-programma opgenomen.

Stadhuis -Haarlem

Dit nummer van de Bavo Kroniek zal ook door niet-Haarlemse bezoekers worden gelezen. Ik wil hen graag attenderen op ons gezellige centrum met de Grote Houtstraat als belangrijkste winkelstraat en de pas één jaar oude Brinkmannpassage met moderne winkels achter eeuwenoude gevels. Voor degenen die meer geïnteresseerd zijn in de historie van Haarlem zijn de over de gehele binnenstad verspreide monumenten-1200 in totaal - aan te bevelen. En natuurlijk de talloze hofjes, die niet altijd eenvoudig te ontdekken zijn. Maar wanneer men met behulp van een VVV-plattegrondje eenmaal middenin een hofjestuin staat, is de sfeer van honderden jaren terug nog voelbaar. Haarlem is zeker een stad waarin Kerkepadgangers een plezierige dag kunnen beleven.

Drs. J. Reehorst

Burgemeester van Haarlem

DE VVV EN KERKEPAD

Eindelijk is het dan zo ver. Kerkepad komt naar Haarlem, de NCRV heeft terecht ingezien dat de Haarlemse Kerken een bezichtiging meer dan waard zijn. Wie er uiteindelijk in is geslaagd de aandacht van de Kerkepad-organisatoren te trekken, is niet geheel duidelijk. Vast staat wel dat er van verschillende kanten invloed is uitgeoefend, "de Vrienden", maar ook de VVV hebben er zeker hun uiterste best voor gedaan.

De VVV werd al in een vroeg stadium van de organisatie ingeschakeld. Mevrouw Ineke Reinalda legde de eerste bezoeken af aan de diverse kerkgebouwen. De stormende regen die dag, de kou en de sombere aanblik, weerhielden producent en regisseuse Anneke Raven er niet van hun keuze op Haarlem te laten vallen. Gelukkig werd als tijdstip de maand augustus gekozen, we wisten toen nog niet dat er op een intens nat voorjaar, zo'n schitterende zomer zou volgen.

Dat eerste bezoek vond plaats in december 1982, sinds die tijd is er heel wat werk verzet. In de vele vergaderingen met kerkbestuurders, de "Vrienden" en met de NCRV ontstond uiteindelijk een organisatieschema waarin ieder zich kon vinden.

De VVV kreeg de taak alle activiteiten te coördineren en we werden tevens het contactadres voor de NCRV. Gelukkig waren alle belanghebbenden zo enthousiast, dat we in een prima sfeer, met heel veel vrijwilligers een goed programma op poten hebben kunnen zetten. Over alle activiteiten die in de vijf kerkgemeentes zullen plaats vinden, kunt u elders in deze kroniek alles vernemen. Van onze kant zullen we ervoor zorgen dat de vele bezoekers, naar verwachting zo'n 5.000 per dag, zullen worden opgevangen in een stand bij de uitgang van het station. Ze zullen voorzien worden van een

gratis stadsplattegrond, waar de ligging van alle kerken en bezienswaardigheden op zijn aangegeven. NCRV-vlaggen zullen als welkomstgroet dienen. De politie heeft alle medewerking verleend om de verkeersstroom in goede banen te leiden en ze zullen er ook voor zorgen dat er een extra parkeergelegenheid komt op het Schelpenpad bij het Provinciehuis. Op donderdagmiddag, voorafgaand aan de televisie-uitzending, zendt de NCRV een radioprogramma uit dat reeds eerder werd opgenomen en waarin verschillende deskundigen hun zegje doen over wetenswaardigheden van de stad en de kerken. Deze interviews werden op het kantoor van de VVV gemaakt, misschien is ons eigen stadsgeluid nog op de achtergrond te horen. De persconferentie wordt op 17 augustus gehouden op het stadhuis, de burgemeester zal daarbij aanwezig zijn. We hopen dat ook de regionale pers er de nodige aandacht aan zal besteden.

Een VVV heeft o.a. de taak het bezoek aan onze stad te stimuleren. Is het dan niet prachtig dat zo'n 10.000 landgenoten naar Haarlem komen om onze monumenten alle eer aan te doen?

We zullen onze uiterste best doen er een geslaagd bezoek van te maken. Het komt ons toch allemaal ten goede als velen onze stad een tweede maal als reisdoel kiezen.

VVV Haarlem,
Katja van der Ploeg.

NIEUWE BAVO-KATHEDRAAL

AAN DE LEIDSEVAART
TE HAARLEM.

Haarlem telt hier dubbel mee
want die telt er zelfs twee!

Dit is een zin uit de ode die de dichter kunstenaar Harry Prenen voordroeg voor de Bisschoppen van Haarlem en Gent met hun kapittels ter gelegenheid van de 50ste Sint Bavodag die in 1980 gevierd werd te Haarlem.

Vandaag -begint Prenen-
is het een halve eeuw
dat de Nederlandse Leeuw
en de Vlaamse bij elkaar
op bezoek gaan, jaar om jaar,
nu in Haarlem, dan in Gent
hoogberoemd en wereldbekend
en dan gaan ze elkander paaien
en niet grommen meer, maar aaien
trommels slaan en vendelzwaaien
met de zegen, vrunk en vrij,
van hun bisschoppen erbij,
zonder taalstrijd en gedonder
en dat is dan weer een wonder
van Sint Bavo, hoe het ook zij
voor dit gouden feestgetij.

De uitgebreide handel tussen Gent en Haarlem was oorzaak dat na Gent ook Haarlem Bavo tot patroon verkoos. De genegenheid voor Bavo in Haarlem is bijna acht eeuwen oud. In de 13e eeuw kreeg zij een bijzonder élan. Haarlem voerde in die tijd oorlog tegen de Kennemers. Deze belegerden de stad. Een oude traditie zegt dat, in het heetst van de strijd Sint Bavo boven de stad verscheen, in volle wapenrusting en de valk op de hand.

Hierdoor aangemoedigd vochten de Haarlemmers met dubbele moed en zij behaalden de zege.

In de Schatkamer van de kathedraal aan de Leidsevaart in Haarlem hangt een fraai schilderij waarop dit gebeuren is afgebeeld. Een merkwaardig schilderij, omdat daar ook de oude Bavo op staat, die ten tijde van de strijd tegen de Kennemers nog gebouwd moest worden. Het is uit de Hollandse school, zestiende eeuw en eigendom van het Frans Halsmuseum.

Harriet Laurey schreef een prachtig episch gedicht dat in lichtvoetige rijmen het leven van Bavo beschrijft en diens heilige verdiensten voor de stad:

Sint Bavo die tot steun ons
zijt gebleven,
die ons tot voorspraak was,
ook na uw dood,
die Haarlem tot beschermer
werd gegeven,
en onze stad eens redde uit de nood,
wees ons een stralend voorbeeld,
denk aan ons,
Sint Bavo, vriend van Haarlem,
bid voor ons.

De volledige ballade van Sint Bavo vindt u in het fraaie fotoboek van de kathedraal.

De Koorschool

EERSTE BAVOKERK

Het memorabele gebeuren van de overwinning zou ook de reden zijn waarom Haarlem uit dankbaarheid besloot ter ere van Sint Bavo een gotische kerk te bouwen.

Toen in 1872 de kerkelijke hiërarchie in ons land werd hersteld werd Haarlem weer Bisschopsstad.

Over de Sint Bavo op de Grote Markt konden men niet meer beschikken en zo werd de toen 10 jaar oude St. Josephskerk in de Jansstraat tot Kathedraal bestemd. De nog steeds in de kerk aanwezige kanunnikenbanken herinneren hier nog aan. Spoedig voldeed de kerk aan de Jansstraat niet meer en omdat in het zich steeds meer uitbreidende deel van Haarlem behoefte was aan een parochiekerk, rijpte het plan de kathedraal hiermee te combineren.

Bisschopzetel en Koorhek

TWEDE BAVOKERK

Geen eenvoudige opgave om een kathedraal te bouwen, want sedert de hervorming was er geen katholieke kerk, laat staan een kathedraal gebouwd.

Ir. Jos Cuypers toen 34 jaar oud, zoon van de beroemde vader (o.a. bouwer van het Rijksmuseum te Amsterdam) kreeg het probleem ter oplossing voorgelegd.

Het geheel markeert duidelijk de overgang van de neogothiek naar een nieuwe kerkelijke bouwkunst. Wij vinden motieven ontleend aan het Romaans, de vroeg franse gotiek, Noorse en Assyrische versieringsvormen, Berlage, de Art Nouveau en de Bazel.

De kathedraal is rijk aan decoratie en aankleding van bekende Nederlandse artiesten. Om er enkele te noemen: Professor Derkindere, Jan Brom, Jan Toorop, Mari Andriessen, Albert Termote, Charles Vos en Han Bijvoet.

Voor kunstliefhebbers is er veel in deze basiliek te genieten.

Deze kerk behoort met haar middeleeuwse voorgangers tot een voorgoed afgesloten onherhaalbare cultuurperiode. Elk jaar is vanaf begin april tot eind september de kathedraal opengesteld. Ook in de zeer bezienswaardige Schatkamer kunt u dan terecht.

De informatie-telefoon verstrekt u de laatste activiteiten in en om de kathedraal. Draai 023 - 31 33 36.

WELKOM IN DE KATHEDRAAL!

evenementen: Orgelbespelingen
Tentoonstelling
Koffie/Frisdrank
Torenbezichtiging
Diavoorstelling

Korte beschrijving van de Waalse- of Begijnenkerk te Haarlem.

De Begijnenkerk te Haarlem is het oudste kerkgebouw van de stad en de oudste Begijnenkerk van Nederland.

Het Begijnenhof is rond 1260 gesticht door Arent van Sassenheim, die daartoe zijn tuin met boomgaard en weiland had geschonken.

Het is op één na oudste Begijnhof in de Noordelijke Nederlanden.

De volgende bouwfasen zijn:

- een herstel na de stadsbrand van 1347, waarbij ook het kerkgebouw belangrijke brandschade heeft geleden;
- het vergroten van de kerk met een hoogkoor, gewijd in 1388, het bouwen van een sacristie en het aanleggen van een tribune over de gehele lengte van het schip, open naar het koor. Een vergelijkbare situatie wordt aangetroffen in b.v. de Stiftskerk te Thorn en in het klooster Madre de Deus in Lissabon;
- het vergroten van de kerk met aanbouw van een toren, in 1398 ingewijd.

Na de reformatie heeft de burgelijke overheid, die het gebouw had overgenomen, het toegewezen aan vluchtelingen uit de Zuidelijke Nederlanden. In 1587 is het koor ter beschikking gesteld van de zo juist door Ds Jean Taffin en vluchtelingen uit Wallonië gestichte Waalse Gemeente.

Het Westelijk gedeelte, het vroegere schip van de kerk, dat vooralsnog door de overheid werd behouden, heeft uiteenlopende bestemmingen gehad. Zo heeft het gediend als opslagplaats voor ammunitie (1590) en werd het later (1607) tot "looihal" voor het Haarlemse gilde van de lakenwevers.

Aan de door de leden van het gilde gefabriceerde lakens, die voor verkoop goedgekeurd waren, werd er, ten blijke daarvan, door de "looiknecht" een loodje aan bevestigd. Rond 1630 zou aan de looiknecht vergunning zijn verleend een deel van de looihal als woning te betrekken. Bouwkundige gevolgen daarvan zijn nog aanwezig in keuken en bedsteden.

In 1661 kreeg de Waalse Gemeente ook de beschikking over de sacristie, waar tot dat jaar twee begijnen hadden gewoond. Zij doet thans dienst als consistoriekamer. Na 1767, na het vertrek van de looiknecht, kreeg de Gemeente ook het westelijk deel van het kerkgebouw in eigendom. Daarin bevindt zich sindsdien de woning van de koster, aanvankelijk gelijkvloers, sedert de laatste restauratie op de "tribune".

In het kerkgebouw vragen de volgende details bijzondere aandacht:

- schilderijen op de balken van het verdwenen houten tongewelf van het westelijke deel, te dateren vóór 1347, aangezien deze balken ook sporen van de stadsbrand dragen;
- de overwelving van de sacristie, waarbij op een heel bijzondere wijze de vier centrale steunpunten ontbreken en de neer komende gewelfribben opgevangen worden door hangende sluitstenen, een dergelijk hanggewelf komt in ons land verder niet voor;
- de wandschilderingen: een door engelen opgehouden tapijt met patroon van acanthus bladeren boven de ingang naar de sacristie;

- een schildering van de vrouwen op weg naar het graf op Paasmorgen. Er bestaan aanwijzingen, dat deze schilderijen gemaakt zijn door kunstenaars uit het St. Jansklooster, tot welke Geertgen tot St. Jans heeft behoord. Zij stammen in ieder geval uit ca. 1400.
- het Friedrichsorgel. Met een kabinet-orgel in Neerlangbroek, is dit het enige orgel, dat van de Goudse orgelbouwer Johann Caspar Friedrichs behouden is. Bij de bouw, die in 1808 gereed kwam, zijn registers van een ouder orgel, in 1730 door A. Varnaarts gebouwd, gebruikt. Bij de in 1962-1966 uitgevoerde restauratie door Flentrop behoeften geen registers te worden vernieuwd.

Dat betekent een unieke homogene klank, die het orgel bij uitstek geschikt maakt voor het verantwoord uitvoeren van werken uit de barok en de vroeg-romantische periode.

Het heeft de volgende dispozitie:

Hoofdwerk:		Bovenwerk:	
Bourdon	16	Holpijp	8
Prestant	8	Viola di gamba	8
Holpijp	8	Roerfluit	4
Octaaf	4	Gemshoorn	4
Open fluit	4	Quint	3
Quint	3	Open fluit	2
Octaaf	2	Dulciaan	8
Mixtuur 2-3 sterk			
Cornet 4 sterk			
Trompet	8	Manuaalkoppel	
Pedaal:			
Bourdon	16		
Prestant	8		
Holpijp	8		
Octaaf	4		
Open fluit	4		
Fagot	16		
Schalmei	4		
Pedaalkoppel	I		
Pedaalkoppel	II		

Tijdens de kerkepaddagen zal het orgel worden bespeeld, door de heren K. Rosenhart en B.J. Kniese.

Tevens zal er een verkooptafel met diverse artikelen en een koffietafel aanwezig zijn.

Bijdrage Frans Halsmuseum kerkepad 1983, tekst ontleend uit het monumenten-bulletin nr. 4 februari 1982.

BAVO - ZILVER

Ondanks de Beeldenstorm en Reformatie zijn een aantal kunstvoorwerpen uit de 15e en 16e eeuw in de Grote of St.-Bavo kerk bewaard gebleven. In Amsterdam is de lijst in het archief bewaard van al het rooms-katholieke kerkzilver dat na de alteratie werd ingeleverd. Ongetwijfeld heeft de Grote of St. -Bavo kerk een grote rijkdom aan rooms-katholiek zilver in bezit gehad, maar tot op heden is er geen enkel zilveren voorwerp of archiefstuk uit die periode teruggevonden.

KOPEREN LEZENAAR

Jan Feijerens van Mechelen, 1498

Het vroegst gedateerde zilver is uit 1592 - na de alteratie en voor de protestantse dienst vervaardigd. De strenge soberheid van de protestantse dienst beïnvloedde ook het uiterlijk van de zilveren voorwerpen. De vormen van Avondmaalbekers en broodschalen zijn duidelijk geïnspireerd op voorwerpen, die voor huiselijk gebruik werden gemaakt.

Soberheid ten spijt: het geheel aan protestants zilver in de Grote of St. -Bavo kerk is een indrukwekkend ensemble van twaalf Avondmaalbekers, acht broodschalen en twaalf collecteschalen door de beste Haarlemse zilversmeden gemaakt! In de kasboeken van het Oud-Archief van de Nederlandse Hervormde Gemeente te Haarlem komt men - vanaf het einde van de 16e eeuw tot en met de 18e eeuw - de volgende posten betreffende het kerkzilver tegen:

- '1592 jun 21 Noch bt. Cornelis Willems Doren voir twee silveren drinckbekers wegende 52 loot min 2 engels (= 796.7 gm) elck loot wegens 26 stui en elck loot van maecken 4 stui comt LXXVII (gulden) XV (stuivers)'

- '1645 jul 29 Noch aen Schepe Fabritius van twee silver beeckers wegende 53 loot & 3 engels (= 819.8 gm) à 30 st. 't loot (f) 79.19,-

Noch aen fatsoen en snije 13.--'

- '1653 jul 19 Aen Jan Akersloot silver-smit overt maecke van 2 nieu bekens in de nieuwe kerck wege 52 loot (= 799.8 gm) f. 88.8,--'

- '1732 mrt 29 Aan Dirk Meelant silver-smit voor twee silvere beekers tot het Nagtmaal & voor het bruineeren van vier oude volgens quita: f. 11.12:--'

- '1737 sep 28 De Weduwe Elout (voor twee bekens + 8 schalen) f. 491.4--'

En in het Archief van het Diaconiehuis (1710-'80) een post bij 'Uitgegeve':

- ' 1729 apr. 21 twaalf zilvere schalen f 570.14,--'

Deze opdrachten vertellen ons iets over de kostbaarheid van het zilver en ook dat zilversmeden vaak via 'kashouders' (nt. 23) opdrachten kregen. De weduwe Elout kon na de dood van haar man, de zilversmid, 'kashouder' zijn voor andere zilversmeden. De oudste Avondmaalbeker, vervaardigd door Cornelis Willemsz. Doorn heeft de mooist gegraveerde rand met een laat gotisch blad- en rankmotief, maar de afbeelding van de kerk is een beetje onbeholpen uitgevallen met een - naar verhouding - véél te grote toren en weerhaan.

ZILVEREN AVONDMAALBEKER

Andries Akersloot, 1737

De zilvermeden, die de opdracht kregen voor de latere bekers (uit respectievelijk 1645, 1649, 1653 en 1654) namen echter wel deze gravure van de kerk over, maar de rand werd eenvoudiger van ornamentering. Jacob Groeneweg, die twee bekers maakte in 1732, was behalve een goed zilversmid ook een zeer kundig graveur en de afbeelding van de kerk op zijn bekers is duidelijk vaardiger uitgevallen! De twee bekers door Andries Akersloot uit 1737 vertonen een totaal andere gravure van de kerk.

Links ziet men de Klokhuistoren en vóór de kerk, die in verkorting knap is weergegeven, de Vishal. Interessant is ook de lantaarn vóór de Vishal, die op schilderijen uit de 18de eeuw alleen voorkomt aan de huizenkant van de Grote Markt... Aan de andere zijde van deze bekers een prachtig gegraveerd burgerwapen van de schenker: Johannes Smits.

De zes bijpassende, vierkante broodschalen uit 1737 zijn eveneens versierd met hetzelfde wapen en daaromheen een opgesoldeerde Lodewijk XIV-rand met acanthusbladeren en schelpen.

Merkwaardigerwijs bestelde de kerk in hetzelfde jaar twee kleinere (minder zware) broodschalen met een afbeelding van de kerk naar voorbeeld van de vroege bekers.

De gulle schenker van de twaalf fraai gedreven collecteschalen uit 1729 is tot nu toe niet bekend.

De voorzijde vertoont een omhooggedreven medaillon met een duif, omgeven door de letters LA (of B of C), het Haarlemse wapen en DIACONIE.

Achterop iedere schaal is de volgende gegraveerde inscriptie te lezen:

'Dit zijn de gaven, die Verburg ons heeft gegeven

Ten dienst der Liefde en Hulp van het noodlijdend leven. Ao MDCC XXV IIII'.

Deze Verburg is helaas nog niet 'thuis te brengen' in Haarlem in 1729...

De maker van de schalen, die tot voor kort anoniem was, inmiddels wel. Het meesterteken PD met visje wordt nu toegeschreven aan de Haarlemse zilversmid Pieter de Both.

Al met al een verzameling protestants kerkzilver een schitterende kerk als de Grote of St. -Bavo kerk waardig!

Mej. E.J. Zetteler

Nieuwekerk

evenementen: Restauratie materialen door Aannemingsbedrijf Schakel & Schrale
Het gieten van lood door de firma Jobse
Verkooptafel

Bakenesserkerk

evenementen: Orgelbespeling
Verkooptafel
Boeken verkoop betreffende naamgeving protestante kerken

Grote of St. -Bavo kerk

evenementen: Rondleiding
Diavoorstelling
Koffie/Frisdrank
Verkooptafel
Orgelbespeeling
Onderhoud restauratie glas
in lood door het Atelier
voor glas in lood Bogtman
te Haarlem
Vesperdienst
Afhalen terugreiscoupon
treinreizigers

Dit is zichtbaar

K R O N I E K VAN DE GROTE OF ST.-BAVO KERK TE HAARLEM.

Uit: Een rondleiding door de Grote of St.
-Bavo kerk te Haarlem,
door Th.A. Delleman.

- + 589 Bavo wordt onder de naam Allowin
gedoopt, in 680 of 1010 heilig ver-
klaard en in 1268 schutspatroon van
Haarlem
- 1307 eerste vermelding in kronieken van
een "St.-Bavokerk"
- 1370-1520 tegenwoordige Bavokerk gro-
tendeels gebouwd
- 1460 muren van de Vontkapel gemetseld
- 1470 Godevaert de Bosser en Steven Elen
beginnen met de bouw van het schip;
bouw Heilige Geest- of Broodbank
- 1470-1472 oude kerkgebouw "totter aerde
afgebroken en geheel nedergeleyt"
- 1481 't Schip voltooid o.l.v. Everaert
Spoorwater
- 1481-1496 natuurstenen verhoging van het
kruiswerk op gelijke hoogte met
't koor en schip gebracht

- 1483 noorderzijbeuk gereed
- 1518-1520 bouw houten kruisingtoren met
loodbedekking o.l.v. Michiel Barts-
soen en Jacob Symonsz
- 1535-1538 houten schipgewelf aangebracht
door Jacob Symonsz en beschilderd
door Pieter Jansz
- 1561-1578 St.-Bavo kerk kathedraal
- 1578 Bavokerk wordt door Gereformeer-
den (lees: Hervormden) definitief
in gebruik genomen
- 1593 Vontkapel door Lieven de Key gemo-
derniseerd
- 1679 Preekstoel vervaardigd; de over-
huiving dateerd van ± 1520
- 1681 Doopvont door Gillis Wijbrants
gegoten
- 1686 grootste scheepsmodel: een fregat
gemaakt wrs. door David Koenen
- 1735-1738 Christiaan Müllerorgel 5000
pijpen en beeldengroep van Jan
Baptist Xavery gebouwd
- 1766 Wolfgang Amadeus Mozart bespeelde
het Christiaan Müllerorgel
- 1780 Kerkbestuur besloot geen honden
meer in de kerk toe te laten
(Zie linker console, draagsteen,
Hondenslagerskapel)
- 1801 dakruiter door bliksem getroffen
- 1810 laatste brooduitdeling vanaf de
Broodbank
- 1816 Algemeen Reglement op de Nederland-
se Hervormde Kerk van koning
Willem I (Afscheiding 1834, Dole-
antie 1886)
- 1873-1915 "eerste grote restauratie"
o.l.v. architect Ir. J.A.G. v.d.
Steur
- 1880 balustrades met pinakels van de hoge
beuken gereed
- 1890 balustrades met pinakels van de la-
gere zijbeuken voltooid
- 1959-1961 Christiaan Müllerorgel geres-
taureerd
- 1964-1969 restauratie van de dakruiter
door Monumentenzorg Haarlem o.l.v.
Corneille F. Janssen
- 1975 beginfase "noodherstel" kerkgebouw
o.l.v. architect H.W. van Kempen
- 1980-1983 restauratie schipgedeelte
o.l.v. het architectenteam
H.W. van Kempen en G. Lankhorst
Uitgevoerd door Aannemingsbedrijf
H.J. Jurriens b.v.
- 1983 begin restauratie van transepten
en koorgedeelte
Het nieuwe Bavobeeld geplaatst aan
het zuidertransept

P.S. Als alles meeloopt, ook op finan-
cieel gebied, kan de restauratie
van de Grote of St.-Bavo kerk te
Haarlem in 1986 vermoedelijk ge-
heel voltooid zijn!

- 1400 't koor voltooid
- 1412 bouw Kleine Orgel van het O.L. Vrouwegilde (vermoedelijk boven Mariakapel), in 1594 vernieuwd en in 1765 weggenomen
- 1445 begin met 't kruiswerk, de transepten o.l.v. Everaert Spoorwater
- 1450 Mariakapel verm. voltooid, in 1530 vernieuwd
- 1456 Barend de glazenmaker maakt het "suyderglas"
- 1463-1466 bouw Grote Orgel in het laagkoor, in 1773 geheel verwijderd
- 1474 Brouwerskapel en zuiderzijbeuk voltooid
- 1499 koperen lezenaar van Jan Fyerens door het Crispijngilde aangeboden en op het hoogkoor geplaatst
- 1500 stenen stergewelf over de kruistravee gemaakt, Pieter Willems beschilderingen in het kruistravee
- 1503 de "Roelant" door Gerrit van Wou gegoten
- 1509-1517 bouw koperen koorhek door Steven de beeldsnijder en Jan Fyerens de geelgieter
- 1512 koorbanken aanbesteed en gegund aan Jasper Pietersz
- 1518 Bavo-schilderij van Pieter Gherytsz
- 1523 Nieuwe- of Vrouwe Orgel in de zuiderzijbeuk gebouwd, in 1668 aldaar verplaatst (achter de preekstoel) en in 1791 overgebracht naar de Nieuwe Kerk
- 1526 speeltrommel in Uurwerkkamer opgesteld
- 1529-1530 houten koorgewelf aangebracht door Jacob Symonsz, verguld en gestoffeerd door Pieter Janz, de schilder
- 1535 houten koorhekken vervaardigd door Damiaan Heynricxs
- 1557 bouwjaar huidige Kerstkapel
- 1637 houten tochtportaal aan de oostzijde gebouwd
- 1642 toegangsdeuren in noorder- en zuider transept aangebracht
- 1659 Herenkantoor en Kerkeradskamer door Salomon de Bray voltooid
- 1666 Frans Hals op het hoogkoor begraven
- 1689 plattegrond van Haarlem vervaardigd door Romeyn de Hooghe
- 1703-1749 Daniël Cajanus, reus van 2,64 meter
- 1735 dichten van het grote westraam
- 1789-1828 Simon Jane Paap, dwerg van 84 centimeter
- 1831 Willem Bilderdijk als laatste bekende Haarlemmer in de kerk begraven

- 1870 Pilaarbeschilderingen in Koor, versieringen van gewelf enz., weer aan het licht gebracht
- 1891-1892 stenen gewelven op de dwarspanden van het kruiswerk aangebracht
- 1907 kleine orgel boven Mariakapel gebouwd

Wordt Vriend of Vriendin van de Grote Kerk

Doel: de "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" beogen meer belangstelling voor en meeleven met de Grote of St.-Bavo kerk te Haarlem te wekken, om bij te dragen tot beter begrip en bovenal tot meer waardering van dit middeleeuwse bouwwerk dat ongetwijfeld tot een der mooiste Nederlandse Kathedralen behoort.

Verwezenlijking:

Rondleiding in het opengestelde deel van de kerk, lezingen en publicaties over de kerk d.m.v. uitgave van de Bavokroniek.

Het bijeen brengen van gelden door de 3000 vrienden en vriendinnen van de Bavo.

Met deze gelden worden restauraties, vernieuwingen gefinancierd, die niet voor subsidie in aanmerking komen door de overheid.

zoals:

het poetsen en electrificeren van de koperen kranen

het poetsen van het koperen koorhek en de lezenaar (staat thans in het Frans Halsmuseum)

Het opnieuw aanbrengen van schilderijen

Het bijkleuren en impregneren van het stergewelf

Het restaureren van de wapen en graf borden van de familie de Raedt.

Aandeel in de geluidsinstallatie. Initiatiefnemer van het nieuwe Bavo-beeld.

Kostendrager van de plaatsing en bevestiging.

Het laten vervaardigen van een glas in loodraam in de noordelijke kooromgang.

Wordt lid van de kring voor f 12,50 of meer per jaar. Giro 3618800 t.n.v. Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem. Secr. Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede.

de onthulling, de heren Reehorst, Post en Visser (niet zichtbaar)

het eind resultaat.

over Sint Bavo,

over Anne

en over de BKR....

=====

Sint Bavo staat weer op zijn hoge plaats tegen de zuiderbeuk van de BAVO-kerk.

Voor Anne Hofte is er weer een belangrijke periode afgesloten.

Maanden van zoeken, van bedenken, van twijfel en ook van wanhoop en tenslotte ook van zeer hard werken hebben zich tot twee jaar samengevoegd van anne's leven. Alles draaide om BAVO: 'hoe zal hij gestalte krijgen, wat moet deze gestalte uitdrukken, hoe geef ik daar vorm aan, wat is er op zo'n grote hoogte nog waarneembaar, wat zijn de technische problemen': diep graven in je gevoel voor verantwoordelijkheid, want per slot komt dat beeld met de gevoelens en de gedachten daarachter, er weer voor eeuwen te staan. Naast de wanhoop waren er de perioden van inspiratie en diep geluk dat ze het mocht doen en alles tezamen groeide dit naar de zekerheid dat ze het heel goed aan kon.

Want anne is op en top een vakvrouw, waar het haar kunstenaarschap betreft. Ze lijdt niet aan zelfoverschatting en is voortdurend aan het wikken en wegen geweest, alles in overeenstemming brengend met haar geloof en haar visie op BAVO zo veel mogelijk in samenhang met de visie van anderen die er soms heel anders tegenover stonden. Velen hebben haar okk door soms moeilijke momenten van beslissingen heengeholpen en daar is zij heel dankbaar voor.

Het is haar allemaal gelukt en ik ben zelf heel blij dat ik dit proces van ontstaan van BAVO van zo dichtbij heb kunnen meemaken. Bij zulke gelegenheden voel je heel duidelijk wat iemand waard is en hoe je vanuit een vriendschap iemand in wezen terzijde kunt staan.

En dan is nog de BKR. de beeldende kunstenaars regeling, die zoals iedereen weet behoorlijk op de tocht staat. Daarom in deze BAVO-kroniek daar een paar woorden aan gewijd.

Zonder de BKR was dit beeld er niet gekomen. Door middel van de BKR heeft anne al die tijd dat ze aan dit beeld werkte in haar levensonderhoud kunnen voorzien.

Anne had een dergelijk groot beeld niet kunnen maken als ze in de bijstand had gezeten. Ze had geen atelierhuur kunnen betalen, ze had haar voorstudies niet kunnen maken in de rust die daarvoor nodig is, ze had niet al die zaken kunnen bekostigen die uiteindelijk geleid hebben tot het ontstaan van BAVO.

Wanneer de plannen van het regeerakkoord doorgaan, dan wordt er niet alleen bezuinigd op de BKR (per slot wordt overal bezuinigd), dan is de BKR in het jaar 1986 weggevaagd. De BKR die een simpele bestaans- en arbeidszekerheid betekende voor ruim 3000 beeldende kunstenaars is dan niet meer.

In 1986 mogen er in Nederland namelijk nog maar duizend kunstenaars over zijn die van de BKR in andere vorm gebruik maken en die duizend beeldende kunstenaars krijgen dan ook nog eens ruim een derde minder geld tot hun beschikking voor levensonderhoud en beroeps-onkosten.

De maatregel betekent een ramp voor velen die met grote ernst aan hun kunstenaarschap werken: zij komen in de komende jaren in een gat van onzekerheid en angst terecht over het voortbestaan in hun beroep.

De beeldende kunstenaars hebben in tijden van welvaart niet mee geprofiteerd van die welvaart. Het is altijd een groep mensen geweest die in grote onzekerheid leefde en werkte.

Zij vormen een kleine groep die zich nauwelijks verdedigen kan. Een groep in onze samenleving die waarborgt dat het leven van een volk niet alleen door materiele zaken bepaald wordt; een groep bovendien wiens arbeid nooit stopgezet kan worden: een kunstenaar is immers nooit werkeloos, hij zal dag en nacht met zijn vak bezig blijven, ook in tijden van grote materiele zorgen.

Bovendien: met de relatief kleine bedragen die deze besnoeiing de regering oplevert worden relatief grote culturele waarden overboord gezet. Verworvenheden die uniek waren. Moge de tweede kamer dit in september a.s., beseffen!!!

Wat velen betreft: BAVO staat boven Haarlem òòk als een prachtig voorbeeld hoe de BKR de gemeenschap dient.

else mulder

P.S. allen de hartelijke groeten van anne, die met haar hond chico al weer twee maanden in frankrijk vertoeft, er een terreintje te leen heeft gekregen, een groot stuk steen heeft gekocht en zich alweer in het zweet staat te werken aan een nieuw groot beeld. Geïnspireerd door grotere en betere zaken en geen enkele rekening houdend met het feit dat haar voortbestaan in haar vak hier in nederland ernstig bedreigd wordt. Gelukkig zijn kunstenaars nu eenmaal zo.

EXPOSITIE WERKEN LOUIS BOERMEESTER +++++

Burgemeester Drs. J. Reehorst heeft op 20 april j.l. onder grote belangstelling de expositie van werken van de heer Louis Boermeester in de refter van het stadhuis geopend.

L. Boermeester vriendenraam

Mw. Boermeester, L. Boermeester, de heer en mevr. Reehorst

De expositie georganiseerd in samenwerking met het stadhuis en de Vriendenkring, ter gelegenheid van de festiviteiten rond de openstelling van het schipgedeelte van de Bavo. Tevens om de vrienden en de burgerij van Haarlem kennis te laten maken met de ontwerpen van het vriendenraam, dat in begin 1985 geplaatst zal worden in de noordelijke kooromgang.

De samenstelling van de kunstwerken is tot stand gekomen met de heer Boermeester, vriendenkring en mevrouw Christilde Kleen van het Frans Halsmuseum die de expositie op deskundige wijze heeft gearrangeerd.

In zijn openingstoespraak benadrukte de heer Reehorst, de kwaliteit en de grote verscheidenheid van de werken, die door de kunstenaar in de loop der jaren zijn vervaardigd. Een bezoek aan zijn atelier heeft een duidelijke bevestiging gegeven van de gevoeligheid die in zijn werken zijn weergegeven.

Voor de heer Boermeester die in gezelschap van zijn hoogbejaarde moeder van 96 jaar, was het een zeer bewogen moment toen de burgemeester, twee belangrijke stukken op de expositie onthulde, namelijk het portret van mevrouw Boermeester (1938) en het ontwerp van het vriendenraam.

in gesprek met de burgemeester

Mevrouw Boermeester helder van geest, was trots op de eer die haar zoon te beurt is gevallen een expositie te houden in het stadhuis van Haarlem, de stad waar zijn loopbaan als glazenier is begonnen en de opdracht voor de vervaardiging van het vriendenraam.

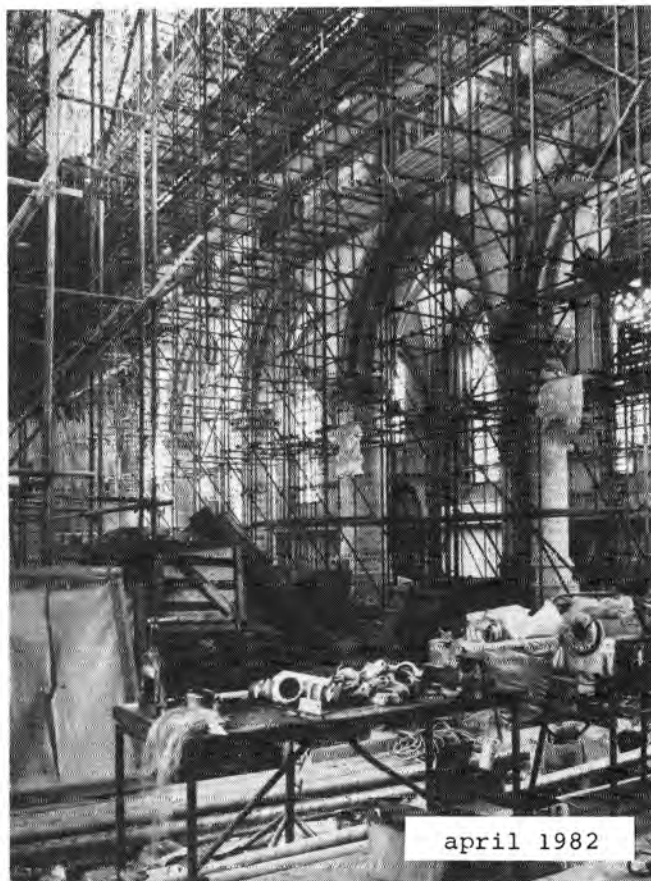
moeder en zoon

Het was voor haar een zeer belangrijke gebeurtenis hier van getuige te mogen zijn, na de rondgang langs de geëxposeerde werken verbleef het gezelschap onder het genot van een kopje koffie bijeen.

Een aantal weken later moesten wij vernemen, dat mevrouw Boermeester was overleden, wat voor de heer Boermeester een groot verlies betekende, echter dankbaar dat zij zo'n hoge leeftijd mocht bereiken. Wij wensen hem veel sterkte dit verlies te dragen.

De expositie heeft ca. 750 bezoekers mogen ontvangen.

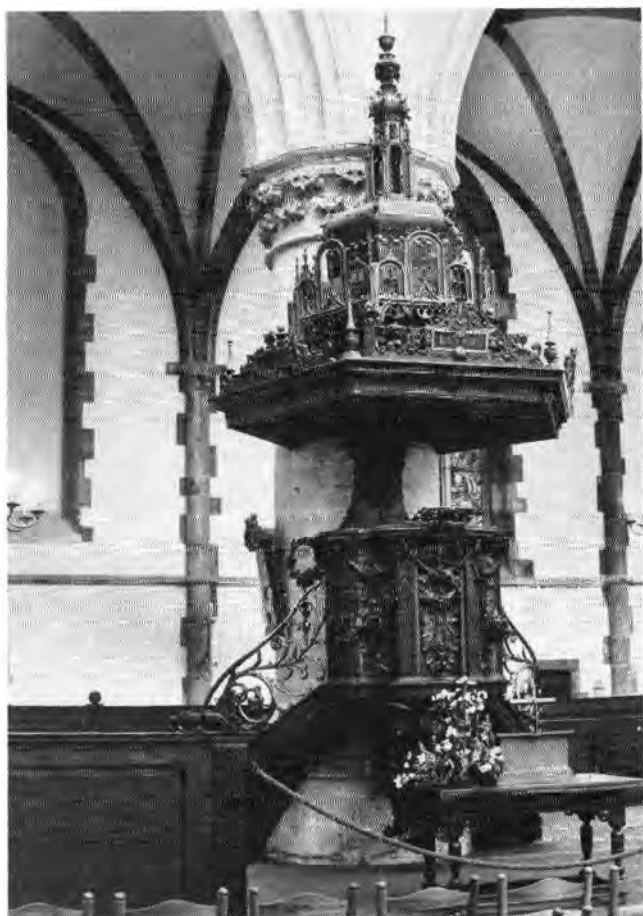

april 1982

april 1983

de kansel ontdaan van zijn klankbord.

een aantal hoge gasten:

Drs. R. de Wit, Drs. J. Reehorst,
Mgr. Th. Zwartkruis, Br. L. Pauw,
secre. van de Bisschop.

luisterend naar de toespraak van de
voorzitter van de vriendenkring.

Hr. en Mw. de Wit Hr. en Mw. Reehorst
Hr. en Mw. Vermaire

luisterend met volle aandacht.

K. Smit van het gelijknamige atelier voor glas is bezig met het plaatsen van het glas in het Zuider Transept.

de steenvoeger aan het werk
Zuider Transept.

De stuurlieden van de restauratie aan de St. BAVOkerk

Samen leiden zij het dagelijks gebeuren op het werk.

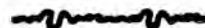
foto: v.l.n.r. de heren Houtman, Postema en van Hattem.

- Jacob Sybolt Postema, in Wormerveer geboren, heeft als opzichter bij architect Schippers zijn sporen verdiend bij de restauraties van kerken te Westzaan, Zaandam, Purmerend en de Rijk. Ook leidde hij de werkzaamheden aan woningen, scheepswerfje en het restaurant van het museumorpje "de Zaanse Schans". Postema is voor het werk aan de BAVO in dienst van het architectenteam, hij bespreekt de werkzaamheden met de uitvoerders en controleert de uitvoering.
- S.P. Houtman woont in Hilversum, is de uitvoerder van het werk. Hij staat daar dagelijks namens het aannemingsbedrijf H.J. Jurriëns b.v. om het werk voor te bereiden en de herstelwerkzaamheden te coördineren. Zijn kennis van het materiaal en de verwerking ervan verwierf hij eerst als timmerman, later als uitvoerder bij de restauraties van de Grote of St. Vituskerk te Naarden en de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Steenhouwen kan hij ook, als het werk het toeliet hielp hij - boven aan de topgevel van het zuider transept - de beeldhouwster Anne Hofte wel met het hakken van de toch wel moeilijk te bewerken Franse basaltlava Volvic voor het beeld "de nieuwe BAVO".

- A.C. van Hattem woont in Lienden in de Betuwe. Hij reist dagelijks naar Haarlem, en werkt ook als uitvoerder bij de firma Jurriëns. Zijn ervaring bij de restauraties van kerkgebouwen verkreeg hij van de kerken te Buren, Enspijk, Ravenswaay en Neerijnen. Van Hattem regelt de werkzaamheden direct op de plek, samen met de uitstekende vaklieden van de aannemer tussen de zwarte trekbinten, aan de kapvoeten of boven op de steigers aan de natuursteen.

G. Lankhorst, architect BNA

DE STEENHOUWER

+++++

Wanneer men in en rond het te restaureren gedeelte van de Grote of St. Bavokerk loopt, ziet en hoort men daar een grote bedrijvigheid van mensen en machines. Naast het geluid van de verschillende machines, hoort men verschillende klanken uit de radio's, daar tussendoor het bespelen van het Müller-orgel, al deze geluiden hoe vreemd het ook klinkt zijn functioneel en worden veroorzaakt door werkende mensen. De vaklieden (vijftig in getal) van de hoofdaannemer H.J. Jurriëns b.v. te Utrecht en zijn onderaannemers zijn dagelijks met de restauratie van het monumentale gebouw bezig. Ze zijn verspreid in en op het gebouw alleen of in groepen, waar een ieder met eigen vakmanschap de werkzaamheden verricht. José Callado, een van de medewerkers van de firma Jurriëns willen wij aan u voorstellen, hij is van beroep steenhouwer en werkt sedert 1963 in Nederland bij Jurriëns.

Het plaatsen van een pinakelstuk.

Hij is geboren in 1933 in Adujar-Jaen Andalusië, Spanje. De stad heeft ca. 35000 inwoners, is zeer oud, het heeft een Romeinse brug met 15 bogen, Gothische kerk en veel pottebakkerijen. De streek ligt zo'n 250 meter boven de zeespiegel, er groeien veel amandel, vijgen en olijfbomen, het is daar goed toeven.

José (Gosé) is na zijn schooltijd zich gaan bekwamen in het beroep van steenhouwer, in 1952 is hij in Madrid gaan werken o.a. het Ministerie van Buitenlandse Zaken (6 jaar), Cassa la de Monada (drukkerij van waardepapieren) (3 jaar). In die tijd heeft hij veel ervaring opgedaan met het steenhouwen van marmer en graniet, twee uiteenlopende steensoorten.

In 1963 heeft hij het voorbeeld van veel landgenoten gevolgd en is naar Nederland gekomen, het werkklimaat en de verdiensten waren aanzienlijk beter. Hij heeft gerestaureerd aan de Laurenskerk Rotterdam, St. Pieterskerk Utrecht, Nieuwe Kerk Amsterdam en in de steenhouwerij van Jurriëns in Maarssen.

Sedert 1981 de Bavo in Haarlem. José een rustige kleine man die zich intensief met zijn werk bezig houdt. Men vindt hem boven aan het natuursteen, demonteren van de pinakels balustraden, die dan worden voorzien van bronzen dokken (bevestigingspennen), de onderdelen die beschadigd zijn of vernieuwd dienen te worden, naar beneden getransporteerd naar de werkplaats voor herstel.

Dat herstel geschiedt met grote nauwkeurigheid, de voorbereiding gebeurt langs machinale weg, waarna het handwerk plaats vindt dat met veel geduld en nauwkeurigheid tot in het kleinste detail moet worden afgewerkt, met kennersblik en grijs gaat hij te werk.

De nieuwe en gerestaureerde onderdelen worden samen met een collega geplaatst, alles met de waterpas gecontroleerd. Wanneer het dan staat, wordt het met een kritisch oog bekeken. Vraagt men hem, is het zo goed, valt het niet meer om, dan lacht hij cinisch en zegt alleen, hier kan niets meer mee gebeuren. Dit staat en blijft staan.

Dit was dan ook een vraag van een leek.

De vernieuwingen aan balustraden, pinakels en overig natuursteen zijn goed herkenbaar aan de lichtere kleuren van het materiaal. De meeste collega's van José zijn met vakantie. Hij werkt door want zijn vakantie is pas van de winter wanneer hij met zijn echtgenote weer naar Spanje gaat.

Hoewel Nederland een mooi en interessant land is, gaat hij beslist na zijn pensionering naar zijn familie in Spanje.

De foto's in deze BAVO-KRONIEK zijn vervaardigd door:

R. Boogaard in de kolommen

4-5-6-14-16-17-21-22-25-26 en 28.

E.A. van Voorden in de kolommen 13-20-23 en 24.

Utz Lederbogen in de kolommen 15 en 25.

VRIENDENTOUR ZATERDAG 24 SEPTEMBER 1983 NAAR GOUDA.

7.30 uur	vertrek van de bussen
<u>Stationsplein Haarlem</u>
10.00 uur	ontvangst door de burge-meester van Gouda Drs. K.F. Broekens op het stadhuis Gouda, daar zal ons een kopje koffie worden aangeboden, en krijgt u de gelegenheid om dit prachtige Stadhuis van binnen te bekijken.
11.15 uur	bezoek aan de Sint Janskerk, waar wij in het koor van de kerk, informatie over deze kerk ontvangen, waarna wij door de kerk wandelen en de beroemde Goudse ramen kunnen bekijken.
15.00 uur	bezoek aan het beroemde Catharine Gasthuis en de Moriaan, twee fraaie musea van Gouda.
16.30 uur	vertrek uit Gouda
19.00 uur	aankomst te Haarlem,
<u>Stationsplein Haarlem.</u>

De kosten van deze dag zijn f 35,- per persoon, met 2x koffie en 1x gebak op de heenweg en 1x een drankje op de terugweg, verder zijn alle kosten zoals entree kerk/musea in Gouda inbegrepen.

Gaarne zien wij uw reservering op postgiro 36 18 800 t.n.v. "Vrienden van de Grote Kerk te Haarlem" tegemoet.

Wilt u erbij vermelden VRIENDENTOUR.

Reservering zal geschieden in volgorde van binnenkomst, u kunt zich opgeven t/m 10 september 1983.

Daar de Burgemeester van Gouda "slechts" 200 personen op zijn Stadhuis kan ontvangen, kunnen er beslist niet meer als 200 vrienden mee.

Gezien de problemen met vertrek/aankomst van de bussen bij de Grote Kerk, de slechte parkeermogelijkheden, aankomst van de stadsbussen enz. enz. heeft het bestuur van de vriendenkring besloten om van een der platforms voor het station op het Stationsplein te vertrekken.

Heel gemakkelijk voor uw aankomst/vertrek met de bussen, taxi of auto. Indien u tijdig komt kunt u de auto op het parkeerterrein achter het station Kennemerplein en/of in de parkeergarage Lange Herenstraat heus wel kwijt. Wij hopen dat weer velen met ons mee gaan. Neem iemand mee, en natuurlijk meteen lid maken.

Namens de reisleiders
J.A.H. Post

Informatie-adres Vriendentour Gouda '83 is:

H. DEURLOO, HYACINTHENLAAN 26rd te
HAARLEM.
telefoon 023 - 32 64 14.

ZONDAGAVOND IN DE BAVO.

- 28 aug. 19.00 uur.
Viering voor jong en oud
o.l.v. Kees Klein.
Klaas Bolt orgel.
- 4 sept. 19.00 uur.
EVENSONG NEW COLLEGE CHOIR
OXFORD.
Gratis toegangskaarten:
023 - 23 43 99.
- 11 sept. 18.30 uur. Orgelbespeling
19.00 uur. Zangdienst, Sweet-
linck Cantorij, Klaas Bolt
orgel.
- 18 sept. 19.00 uur.
Vesper, Matinen Cantorij,
Klaas Bolt orgel.
- 25 sept. 19.00 uur.
FEESTELIJKE SLOTVIERING VOOR
JONG EN OUD
met de werkgroepen Michaëls-
kerk Oosterland o.l.v.
Kees Klein, Klaas Bolt, orgel.

Gratis toegangskaarten:
023 - 23 43 99

OVERZICHT VAN DE ORGELBESPELINGEN 1983 IN DE GROTE OF ST. BAVOKERK TE HAARLEM

dinsdag	23 augustus	Bram Beekman
dinsdag	30 augustus	Albert de Klerk
dinsdag	6 september	Elly Kooiman
dinsdag	13 september	Piet Kee
dinsdag	20 september	Bernard Bartelink
dinsdag	27 september	Piet Kee
dinsdag	4 oktober	Klaas Bolt
dinsdag	11 oktober	Piet Kee

Gemeentelijke
ORGELCONCERTEN
Grote of St. Bavokerk Haarlem (Grote Markt)

Het wereldberoemde Müllerorgel uit 1738 wordt bespeeld door de stadsorganist PIET KEE en gastorganisten.

medio mei - medio oktober 1983
Iedere dinsdag 20.15 uur

Extra concerten:

Donderdag 21 juli, 28 juli, 4 augustus }
en 2e Kerstdag } 15.00 uur

Toegang vrij

Inlichtingen: Stadhuis
culturele zaken, tel. 023 - 171213

N A G E K O M E N B E R I C H T

van 7 t/m 30 september wordt in de
refter van het Stadhuis een expo-
sitie gehouden van tekeningen van
Dr. A. Melchior

BAVO KRONIEK 8^e jaargang nr 2

* Redactie-adres *
* v. Deventerstraat 79 *
* 2035 AC Haarlem *
* tel. : 023 - 330877 *

Lay-out en drukwerk verzorgd door:

Werkvoorzieningsschap Zuid-Kennemerland
Administratief Centrum
Zijlweg 144 2015 BH Haarlem
Tel. 31 67 59

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurlou, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

Beste Vrienden en Vriendinnen

Kerkepad 1983 is voor wat Haarlem betreft weer achter de rug.

Wij mogen spreken van zeer geslaagde dagen; Haarlem heeft getracht om de bezoekers te bieden wat mogelijk was. Ruim 17 duizend deelnemers aan Kerkepad 1983, bezochten de Kerk en werden zoveel mogelijk door de aanwezige rondleiders geïnformeerd.

Aan de verkooptafel ging werkelijk niemand voorbij zonder toch even gekeken te hebben en gelukkig, gekocht werd er zeer goed.

Speciaal voor deze dagen is er een stempel van de vriendenkring gemaakt - ontwerp van Piet Speelman - waar veel gebruik van werd gemaakt.

De reactie van vele bezoekers; Haarlem was voor hen werkelijk de topper van Kerkepad '83. Natuurlijk waren er ook deelnemers die het jammer vonden dat er niet was gewacht tot de kerk helemaal gereed was.

Hopelijk heeft de N.C.R.V. de gelegenheid om in 1986 deze manifestatie te herhalen, zodat dan onze Bavo in volle glorie, bezichtigd kan worden.

Bijzondere dank van het bestuur gaat uit naar de medewerkers van de V.V.V. Haarlem en ons bestuurslid de heer J. de Vries die alles op alles hebben gezet om beide dagen te doen slagen.

En nu Bavodag op 1 oktober a.s.

Wij hebben dit keer gemeend het orgel in de kerk centraal te moeten stellen. Op verschillende tijden zullen bekende organisten het orgel bespelen.

Om 10.15 uur zal mevrouw M.H.M.F. Gardeniers, lid van de Raad van State, onze dag openen en de gerestaureerde wapenborden van de familie De Raet in de Vontkapel officieel onthullen.

Wij stellen het zeer op prijs dat de heer en mevrouw Gardeniers naar Haarlem komen.

Tevens zal op deze dag het Zeeuws Genootschap een bezoek aan Haarlem brengen. Dit is een tegenbezoek aan Haarlem, naar aanleiding van het bezoek van de Vriendenkring aan Middelburg.

In deze kroniek treft u het programma van de Bavodag 1983 met het bezoek van het Zeeuws Genootschap aan. Daarnaast enige informatie over de medewerkers van de 1e oktober a.s.

Tevens een korte levensbeschrijving van mevrouw Gardeniers, een beschrijving van de restaurateur van de wapenborden de heer De Jong, over zijn werkzaamheden en informatie over het ontstaan van het Stoelenregister van de hand van de heer P. Speelman.

Ook kunt u op onze Bavodag kennis maken met de glazenier Kees Schmit. De heer Schmit werkt reeds enige tijd aan de ramen in de kerk; op 1 oktober a.s. kunt u hem aan het werk zien.

Natuurlijk zijn de verkoop- en koffie tafel weer aanwezig.

Einde oktober a.s. ontvangt u de laatste kroniek van 1983, samen met de girokaart voor uw bijdrage 1984.

Wij sluiten het jaar 1983 af met een bezoek aan het Stadhuis van Haarlem en een lezing in- en over Teyler en het Teyler Museum.

Wij zullen u tijdig informeren.

Zover is het nog niet, daarvoor hoop ik u allemaal op 1 oktober a.s. in goede gezondheid te mogen begroeten in onze Grote- of Sint Bavo Kerk.

J.A.H. Post
voorzitter

BEZOEK ZEEUWS GENOOTSCHAP AAN HAARLEM.

11.00 uur ontvangst door de burgemeester van Haarlem Drs. J. Reehorst in de Gravenzaal van het Stadhuis.

12.00 uur bezoek aan de Grote kerk met rondleiding.

13.00 uur lunch bij restaurant Brinkmann.

14.30 uur bezoek aan het Teyler Genootschap.

16.00 uur vertrek naar Middelburg.

=====

BAVO DAG

- 10.00 uur Klaas Bolt speelt op het orgel
- nog niet bekend wat de heer Bolt zal spelen -
- 10.20 uur opening van de Bavo Dag door mevr. M.H.M.F. Gardeniers en de onthulling van de wapenborden
- 11.00 uur rondleidingen door de kerk
- 12.00 uur Gemma Coebergh speelt werken van Bach, Reger en Buxtehude, op het orgel in de kerk
- 13.00 uur rondleidingen door de kerk
- 14.00 uur Hilda de Bondt speelt op het orgel werken van Bohm, Walther, Rheinberger en Buxtehude
- 14.45 uur laatste rondleidingen van deze dag
- 15.30 uur Chr. Gem. Koor "Jubilate Deo" o.l.v. Teeke Bijlsma met medewerking van Dirk Out op het orgel.
- 16.30 uur besluiten wij de Bavodag met samenzang van het koor.

De toegang voor onze leden is vrij -op vertoon van uw vriendenkaart- niet leden betalen f 1,50.

=====

Klaas Bolt

Klaas Bolt werd in 1927 in Appingedam geboren. Zijn eerste orgellessen ontving hij op het beroemde Arp Schnitger-orgel in de Der Aa-kerk in Groningen. Na de voltooiing van zijn opleiding werd hij in 1952, via een vergelijkend proefspel, door Burgemeester en Wethouders van Haarlem benoemd tot organist van de Grote of St.-Bavokerk, speciaal belast met de muzikale verzorging van de diensten der Hervormde Gemeente. (Het Müller-orgel is van de stad Haarlem en de beide organisten zijn derhalve stadsambtenaar). In 1956 en 1957 werd hij winnaar van de Internationale Improvisatiewedstrijd te Haarlem. Klaas Bolt is thans leraar aan het Sweelinck Conservatorium te Amsterdam en geeft tevens cursussen aan conservatoria in de Verenigde Staten. Hij is eveneens adviseur bij de restauratie en nieuwbouw van orgels, samenwerkend met de Orgelcommissie der Ned. Herv. Kerk en met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Deze functie bracht hem er enige jaren geleden toe om orgelëxcuraties te organiseren; een initiatief dat allerwegen is overgenomen en voortgezet zodat nu elke zomer honderden mensen langs Nederlandse orgels trekken. Het brede arbeidsterrein als organist en orgeladviseur bracht hem in contact met tal van organisten, orgeldeskundigen en orgelbouwers in binnen- en buitenland en met veel kerkbesturen. Zo is -om in de buurt te blijven- Klaas Bolt adviseur bij de restauratie van de orgels in de Oude Kerk te Amsterdam en de Laurenskerk in Alkmaar; voor de dorpskerken van Bennebroek en Heemstede vond hij een historisch instrument, de orgels van Zandvoort en Beverwijk werden onder zijn supervisie gerestaureerd. Nog onlangs werd hij betrokken bij de voorbereiding van de restauratie van het Arp Schnitger-orgel in de St. Jacobi te Hamburg. Menig gerestaureerd instrument werd door hem "ingespeeld" en Klaas Bolt heeft verschillende belangrijke historische orgels op de plaat gezet, waaronder het Bavo-orgel (uitverkocht).

oooooooooooooooooooo

Gemma Coebergh

Gemma Coebergh studeerde, na het eind-examen gymnasium, aan het Amsterdams Conservatorium hoofdvak orgel bij Albert de Klerk. Na het eindexamen solospel volgde zij diverse interpretatiecursussen aan de Zomeracademie voor Organisten te Haarlem. Zij is als plaatsvervangend organiste verbonden aan de kathedrale basiliek St. Bavo te Haarlem en de St. Josephkerk, tevens is zij recensente aan het Haarlems Dagblad.

Te spelen composities:

1. Toccata en fuga F. gr. t. van DIETRICH BUXTEHUDE;
2. Koraal "Wachet auf, ruft uns die Stimme" van JOHANN SEBASTIAN BACH;
3. Preludium d kl.t. opus 65 nr. 7 van MAX REGER.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Hilda de Bondt

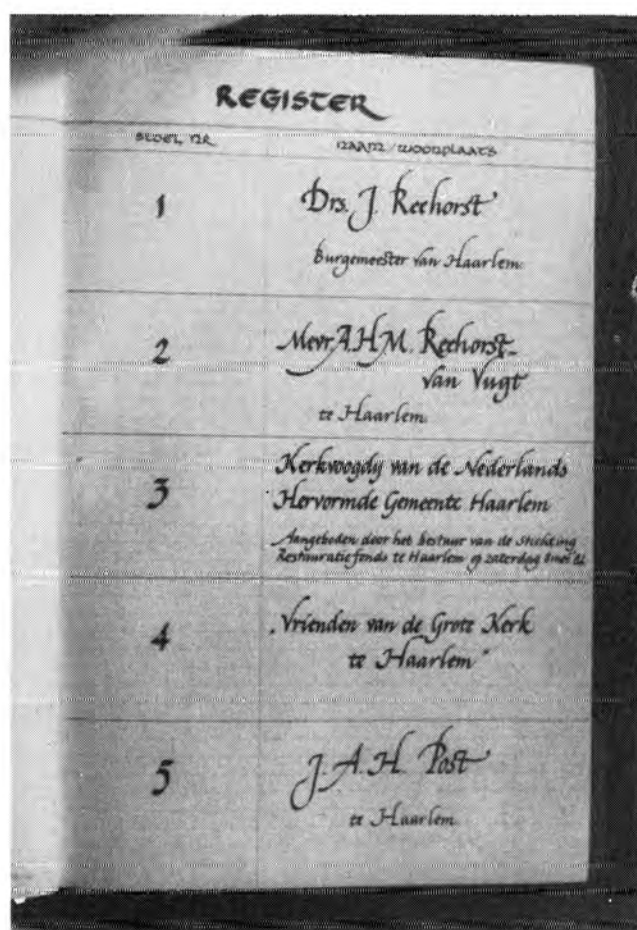
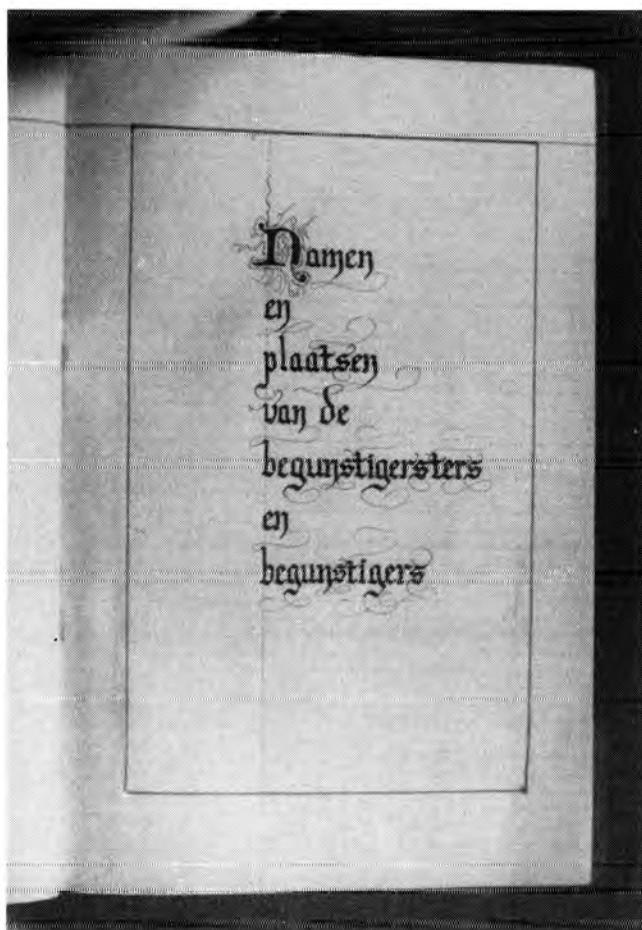
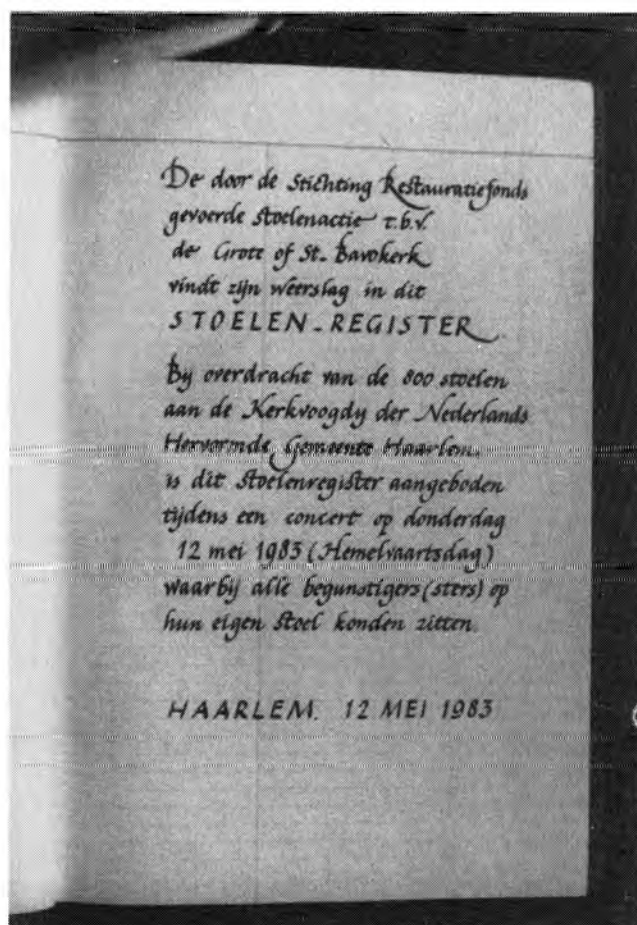
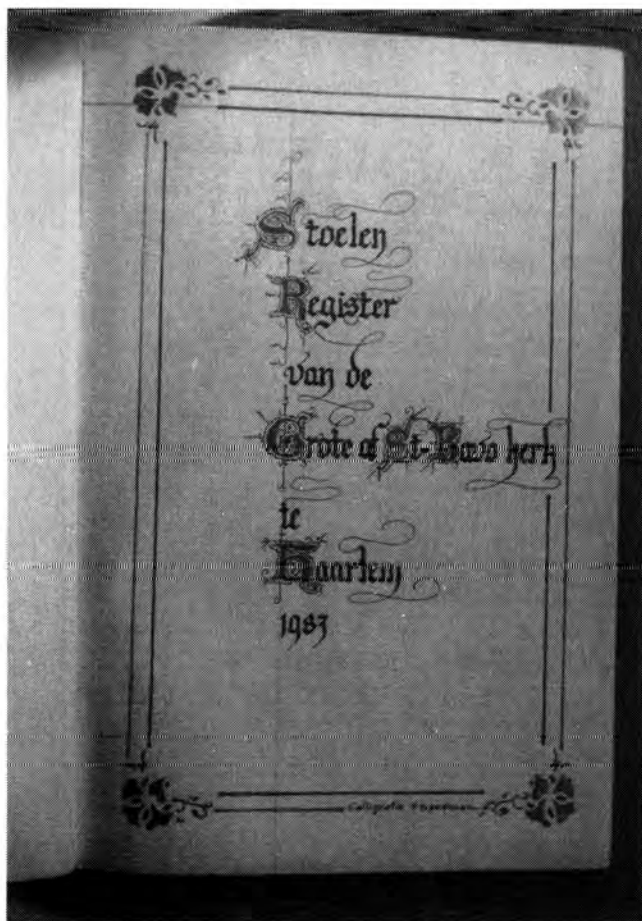
Hilda de Bondt werd geboren te Afsnee bij Gent uit kunstzinnige ouders. Haar vader was de bekende kunstschilder Karel de Bondt. Van haar moeder, violiste, kreeg zij haar eerste muzikale vorming. Hilda studeerde aan de "Hochschule für Musik" te Keulen onder leiding van de beroemde organist van de Keulse Dom, Prof. J. Zimmerman, en aan het conservatorium van Gent.

HET STOELNREGISTER

Toen begin 1902 de actie voor nieuwe stoelen voor de Grote of St. Bavo kerk vaste vorm kreeg was een van de wensen het vastleggen van de namen van begunstigers. Het idee voor een stoelenregister was geboren. Hoe z'n register er uit zou moeten zien was niemand duidelijk. Een voorbeeld was in de kerk niet aanwezig, wel de gebruikelijke doop- en huwelijksregisters. Hoe was er aan een blanco boek te komen, gelijk aan die van de aanwezige registers. De helaas ons te vroeg ontvallen Koster Tuinman wist daarvoor een oplossing. In een kast in de kerk moest nog een blanco boek liggen. Het kwam te voorschijn, onder het stof. Een schoonmaakbehandeling met witte was, en het boek was als nieuw! Een stukje geschiedenis vastleggen was het doel. De eerste bladen van het boek werden dan ook benut voor het vastleggen van gegevens over het ontstaan van de actie. Wanneer, en hoe lang deze werd gehouden en het programma van het stoelenconcert. Hierna de naam-, woonplaats en het stoelnummer. De indeling van de bestaande boekbladen moest aangepast worden. Op ± 150 pagina's moesten rode lijnen aangebracht worden en de woorden **STOELNR.** - **WOONPLAATS.** en **NAAM.** Per pagina werden ook nog 4 blauwe hulplijnen getrokken. In ieder vak kwam een stoelnummer, naam en woonplaats van de begunstiger. Er zijn zo ± 780 vakken ontstaan. Na de indeling kon het schrijven beginnen. Als je aan schoon-schrijven doet wil je graag wat verschillende schriftsoorten toepassen. Voor de titelpagina's is een Gotische schriftsoort toegepast. Randversiering en Initialen werden uitgevoerd in de Bavo-kleuren - Rood, Wit en Groen. Als aanvulling Goud. De tussen teksten werden geschreven in het z.g. UNCIAAL-SCHRIFT. Naam en woonplaats werden in Italic-schrift geschreven. Iedere naam was weer een uitdaging tot het zo fraai mogelijk rullen van het vlak. De kwaliteit van het papier was niet zo best, reden om voorzichtig te werk te gaan. Zo werden dan ± 780 namen en woonplaatsen geschreven. Vanaf Januari '83 tot mei '83 gaf dat ieder week-end uren schrijfwerk. Het aantal uren was niet te tellen. Op 12 mei kon het programma van het stoelenconcert nog tijdig worden ingeschreven. Op 13 mei werd het register aangeboden aan de Kerkvoogdy van de Nederlands Hervormde Gemeente. Daar zal het register naar we hopen tot in lengte van dagen ter inzage liggen. Het vastleggen van een stukje geschiedenis was het doel. Daaraan mee te hebben mogen meewerken beschouw ik als een groot voorrecht.

Registerschrijver P. Speelman.

- * Het stoelenregister ligt op de Bavo dag ter inzage bij de informatie stand van de Vriendenkring.

Hilda is werkzaam als pedagoge, daarnaast geeft zij regelmatig concerten in België, West Duitsland o.a. op het orgel van de Keulse Dom, Engeland op het orgel van Westminster Abbey en in Nederland.

Haar vertolkingen zijn evenwichtig en zeer muzikaal, gepaard met een fijn gevoel voor klankkleur.

Hilda is reeds eerder in Haarlem geweest, o.a. tijdens het grote bezoek uit Gent in 1980 en speelde reeds enige malen op het orgel in de Janskerk. Zij is een groot vriendin van Haarlem en onze kerk in het bijzonder.

Hilda de Bondt zal werken spelen van:

Georg Böhm 1661 - 1733

Preludium en Fuga

Dietrich Buxtehude 1637 - 1707

Choral "Erschienen
ist der herliche Tag"

Joh. G. Walther 1684 - 1748

Choral "Was Gott tut,
ist Wohlgetan"

Josef Rheinberger 1839 - 1909

Sonate no. 6

o=o=o=o=o=o=o=o

Dirk Out

De heer Out is organist van de Goede Herderkerk in Haarlem.

Behaalde in 1976 de 2e prijs op het Cesar Franck concours en in 1978 het solistendiploma voor orgel aan het Amsterdams Conservatorium.

De heer Out is een vaste gast op onze Bavodagen, hetgeen wij ook zeer waarderen.

=====

JUBILATE DEO

Het koor dat 1 oktober a.s. in onze oude "Grote of Sint Bavo" kerk zal zingen, is het christelijk gemengd koor "Jubilate Deo" onder de bekwame leiding van dirigent de heer Teke Bijlsma.

Het koor telt ca. 110 leden, waaronder ongeveer 30 mannenstemmen.

Het grootste doel van het koor is om het christelijk lied naar buiten te laten klinken en wel in verschillende talen, zoals -nederlands-duits-engels-frans en latijn.

Wij zingen in kerken in Haarlem en wijde omgeving.

Midden november zingen we in het bekende N.C.R.V. programma "U zij de Glorie", dat in een van de Haarlemse kerken wordt opgenomen.

Dit programma wordt in januari 1984 uitgezonden via de televisie.

Teke Bijlsma

De heer Bijlsma is reeds jaren de vaste organist bij de Ger. Gemeente te Haarlem, aan de Ged. Oude Gracht.

Tijdens het spel van de heer Bijlsma is de kerk gevuld met akkoorden, die doordringen tot het hart.

Zowel in binnen- en buitenland is de heer Bijlsma een veel gevraagde gast-organist.

Reeds op onze Bavo-dag 1982 wilde de heer Bijlsma voor ons spelen, doch onverwachte omstandigheden, maakte het onmogelijk.

+==+==+==+==+==+

Mevrouw Gardeniers

Mathilde H.M.F. Gardeniers, geboren Berendsen (Til), geboren te Rotterdam, 18 februari 1925, gehuwd met Mathieu H.G. Gardeniers,

moeder van 3 zonen (32 jaar, 29 jaar en 24 jaar), van wie 2 gehuwd (2 kleindochters).

Tot 1946 in Rotterdam opgegroeid,

H.B.S. - B diploma 1941

kantooropleiding.

Was voor mijn huwelijk oktober 1950 werkzaam op bedrijfskantoor Rijkstelegraaf, van 1946 tot 1950 op Textielfabriek te Deurne N.B. waar ik de leiding kreeg van de exportafdeling.

Tijdens huwelijk tot nu toe woonachtig in Leiden.

Nam deel in veelsoortige besturen (sport-kunst-onderwijs-kinderbescherming-consumenten-obligatiehouden-Raad voor de kunst) op verschillende plaatsen zoals voorzitter secretaris, penningmeester of gewoon bestuurslid.

Kwam in 1966 in afdelingsbestuur KVP, vandaar in kring en landelijk bestuur. Presidium CDA (penningmeester)

In mei 1971 lid Tweede Kamer (KVP) tot 19 december 1977.

19-12-1977 tot 10-09-81 minister CRM

10-09-1981 tot 04-11-82 minister Volksgezondheid en Milieu

04-11-1982 tot 23-02-83 lid Tweede Kamer CDA

23-02-1983 tot heden lid Raad van State.

Van jongs af aan heb ik veel belangstelling voor kunstuitingen.

Daarnaast sport-interesses en hobbies als puzzelen en tuinieren.

Beschouw het gezinsleven als het centrale punt van mijn bestaan en ondervond dat vooral tijdens mijn politiek-actieve periode.

Het samen met anderen en voor anderen werken, bezig zijn, of ontspannen vind ik essentieel om mijzelf "mens" te voelen.

Die "anderen" mogen en kunnen -moeten soms- anders zijn dan ik zelf.

De restauratie van de kwartierwapentjes is geen eenvoudige zaak geweest. Bij doorlichting kwam n.l. vast te staan dat verschillende bordjes door overschilderingen c.q. "restauraties" en dikke vernislagen veel van hun oorspronkelijkheid hadden verloren. Er van uitgaande dat alle oorspronkelijke verf en verguldlagen voor alles dienden gehandhaafd te blijven, hield in dat alle overschilderingen en vernislagen verwijderd moesten worden. Met een propje watten gedrenkt in een oplossing van speciaal hiervoor ontwikkelde vloeistof op basis van alcohol werden bovengenoemde lagen één voor één verwijderd.

E.e.a. dient met veel geduld en zeer voorzichtig te gebeuren. Hierna werd alles in gegrond. Op deze aldus verkregen grond zijn alle kleuren weer zo zuiver mogelijk aan gewerkt en geretoucheerd.

Om de schildjes tegen inwerking van vocht etc. te beschermen zijn ze met een klassieke halfmatte slotvernis overgestreken.

De verf die is gebruikt is gemaakt van door onszelf in olie gewreven pigmenten.

De Hoofdwapens welke bij ons aankwamen in een dikke witte grondlaag is geheel verwijderd. Hieronder bevond zich het blanke hout zonder enig spoor van kleuren.

Deze schilden zijn volgens de ons ter hand gestelde heraldische gegevens zo goed mogelijk aangepast aan de stijl en kleurstellingen der kwartierwapens. Bewust is er naar gestreefd deze bordes een oud patina te geven, zodat wanneer straks alles weer bij elkaar in de Vontkapel hangt, e.e.a. een harmonieuze eenheid vormt.

KEES SCHMIT ATELIER VOOR GLAS IN LOOD

Wij zijn een glazeniersatelier in een van die oude gezellige straatjes in het centrum van Haarlem.

In ons atelier maken en herstellen wij glas in lood panelen, daarnaast hebben wij een uitgebreide collectie gebrandschilderd glas.

Geschoold door een lange ervaring en traditie in dit ambacht zijn wij in staat werk van een hoge kwaliteit te leveren.

Omdat wij reeds jaren voor diverse kerken en monumentale gebouwen gewerkt hebben, is ons gevraagd aan de restauratie van de Grote Kerk mee te werken. Meewerken aan, en het in zijn oude luister herstellen van een dergelijk mooi monument, vinden wij een fijne opdracht.

Op de Bavo dag is het ons een genoegen iets van het werk te demonstreren.

FINANCIËEL OVERZICHT

periode 16 febr. t/m 29 augustus 1983

Ontvangsten:

Kontributies	f	7.264,50
Verkopen aan tafel	"	1.814,26
Rondleidingen	"	32,50
Rente opbrengsten	"	3.908,07
Giften	"	320,--
Diverse verkopen	"	94,35
koffiegelden Bavodag	"	280,40
Entree gelden Bavodag	"	1.003,90
	f	14.717,98

Uitgaven:

aankopen tegel-lijstjes	f	473,44
" posters	"	2.124,--
" eierdopjes	"	1.648,81
" corresp.-kaarten	"	8.065,30
" vriendenvlag	"	182,90
" vitrine-verkoopt.	"	415,36
Werkvoorz.schap Haarlem	"	8.383,56
Werkz. aan Wapenborden	"	5.764,30
Kosten verwijderen oude sprinkler installatie	"	250,--
Zaalhuur div. lezingen	"	350,--
Plaatsen en Transportkosten Bavo Beeld	"	5.142,16
kosten ledenvergadering	"	47,--
Representatiekosten	"	560,90
Portiekosten	"	920,46
Bavo-dag 9 april 1983	"	3.720,12
Kantoorbenodigdheden	"	83,40
diverse Onkosten	"	129,95
	f	38.261,66

Saldi per 29 augustus 1983

Postgiro	f	1.301,83
Ned. Cred. Bank Rek.Crt.	"	642,11
Ned. Cred. Bank 6 mnd. opz.	"	1.857,20
Ned. Cred. Bank 12 md. opz.	"	824,10
Alg. Bank Ned. Rek. Crt.	"	3.452,05
Alg. Bank Ned. Term.Dep.	"	161.000,--
<u>totaal</u>	f	169.077,29

incl. voorschotten op Vriendentoer en door ons ontvangen dassen bestemd voor Grote Kerk resp. f 4.639,62 en f 58,50

Uw Penningmeesters:

H. Deurloo
L.G. Cornet.-

BAVO KRONIEK

Voorzitter J.A.H. Post, van Kinsbergenstraat 50, 2014 DJ Haarlem,
Secretariaat J.H. Broek Roelofs, Zeelandlaan 72, 2101 TP Heemstede, tel. 023 - 28 96 79
Penningmr. H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd, 2015 BD Haarlem, tel. 023 - 32 64 14
Postrekening Vrienden van de Grote Kerk: 36 18 800

In deze Bavokroniek is een acceptgirokaart bijgesloten.

Beste Vrienden en Vriendinnen,

Wat gaat de tijd toch snel; alweer een jaar ten einde en tevens dan de laatste kroniek voor 1983.

Doch met elkaar kunnen wij terug zien op een jaar vol van activiteiten en een grote opkomst bij alle manifestaties.

Natuurlijk was Kerkepad 1983 met 17 duizend bezoekers een topper, maar onze extra Vriendendag in april j.l., de lezingen, rondleidingen door de Grote Kerk, de dagtocht naar Gouda en Bavodag 1983 zorgden ook weer voor ongeveer 8 duizend bezoekers.

Op tal van deze bijeenkomsten werden nieuwe leden gemaakt. Daar waar mogelijk hebben medewerkers van onze kring voor de Grote Kerk propaganda gemaakt. Voor enige weken bezochten enkele Gemeente Raadsleden van Haarlem onze kerk en lieten zich door de President Kerkvoogd en beide architecten uitvoerig over de voortgang der restauratie informeren. Met respect voor hun enorme inzet volgen wij de werkzaamheden welke door alle medewerkers aan de restauratie worden verricht, aan hen hebben wij te danken dat over twee jaar onze Bavo er weer in volle glorie bij staat.

En nu 1984, het bestuur heeft een voorlopig programma vastgesteld, t.w. vier lezingen en wel over de Waalse Kerk, de Doopsgezinde- en Remonstranse Gemeente en de Sint Bavo Kerk aan de Leidsevaart.

De lezingen zullen worden gehouden in ruimten van genoemde Kerken zodat U na de lezing de gelegenheid heeft het Kerkgebouw te bezichtigen.

In november 1984 brengen wij een bezoek aan het oude Kerkgebouw van Bloemendaal, waar de heer van Kempen sr. ons hoopt rond te leiden.

De Dagtocht 1984 zal naar Den Haag gaan, waar bezoeken aan o.a. de Ridderzaal en de Grote Kerk op het programma staan. Daarnaast natuurlijk de bekende rondleidingen door de Grote Kerk en onze Vriendendagen.

U ziet een programma met tal van mogelijkheden.

Daarom hoopt het Bestuur, dat U de bijgesloten acceptgirokaart, spoedig naar de penningmeester terug zult sturen, met Uw bijdrage voor 1984. U weet dat Uw bijdrage goed besteed zal worden. In overleg met architecten, uitvoerders en Kerkvoogdij hoopt onze kring in 1984, weer een belangrijke rol te vervullen bij de restauraties in en aan de Grote Kerk.

In de komende maanden zullen wij U daar enige voorstellen over doen.

Het geschenk voor 1984 zal bestaan uit een fraai verzilverde Briefopener met de Grote Kerk er op aangebracht.

De leden welke f 25,-- of méér aan ons overmaken, ontvangen dit geschenk thuis, U weet iedere bijdrage is bijzonder welkom. Onze minimumbijdrage is f 10,-- per jaar.

Rest mij namens alle medewerkers en Bestuur U een voorspoedig en gezond 1984 toe te wensen.

Dat wij met elkaar, in deze donkere tijden een belangrijke opdracht voor de toekomst mogen volbrengen en dat is de restauratie van onze mooie Grote of Sint Bavo Kerk.

J.A.H. Post

Voorzitter.

BEZOEK TEYLERSMUSEUM

Gaarne nodigen wij U uit voor een lezing met dia's te houden op zaterdag 26 november 1983 om 2 uur v.m. in het Teylers Museum, Spaarne 16 te Haarlem.

De lezing zal worden gehouden door de heer J.H. van Borssum Buisman, "kasteleyn" van het museum.

De heer Van Borssum Buisman is in het museum geboren, wijlen zijn vader is vele jaren verbonden geweest aan dit museum.

Het is mede aan de heer Van Borssum Buisman te danken, dat het Teylers Museum voor Haarlem behouden is gebleven.

Na de lezing heeft U de gelegenheid om het museum met zijn rijke bezit aan o.a. schilderijen, te bezichtigen.

Aan de lezing zijn geen kosten verbonden, wilt U wel Uw Vriendenkaart bij de ingang tonen?

U mag deze lezingen beslist niet missen.

namens het bestuur

J.A.H. Post

De Bavo en Teyler

Het gezicht op de Bavo door de Damstraat is een boeiend tafereel. De voorgebouwen uit verschillende perioden, consistorie, kosterswoning enz., staan nog dicht bij het menselijk bedrijf. Daarachter rijzen dan schip en toren monumentaal omhoog.

Vanuit zijn huis Damstraat 21 heeft Pieter Teyler nog juist het zicht op de Bavo gehad. Hij zal er misschien ook wel eens gekerkt hebben als oecumenisch voelend Doopsgezind diaken. In ieder geval is hij volgens zijn wens in de Bavo begraven op 14 april 1778 tussen noorder transept en schip (20ste tafel, 4e graf, no. 129). De begrafenisstoet van 18 koetsen behoefde slechts de Damstraat uit te rijden. De koetsier van de lijkwagen krijgt voor deze gelegenheid behalve f 21,-- ook een nieuwe pruik en twee paar rouwhandschoenen. 1)

De steen van Teylers graf bleef anoniem tot de heer Sem Hartz - tekenaar en grafisch ontwerper - in 1978 bij de tweehonderd jarige herdenking een inscriptie hakte uit waarderung voor Teyler en zijn Museum.

In zijn testament heeft Teyler alle grote kerkgenootschappen te Haarlem met een jaarlijkse gift bedacht. Een theologisch Genootschap maakt onderdeel uit van de Stichting en schrijft jaarlijks prijsvragen uit betreffende de "Natuurlijke en de Geopenbaarde Godsdienst". Verhandelingen die de "vrijheid van godsdienst en burgerstaat tegen alle overheersinge verdedigen" worden hierbij speciaal genoemd. Daarmee werd Teylers Stichting een voorpost in het christelijk verlichtingsdenken. 2)

Van verstrekkende betekenis is de bepaling in zijn testament geweest, dat zijn kleine verzameling tekeningen en prenten, munten, penningen, boeken en naturalia, moest worden vermeerderd en tot nut van het algemeen dienstig gemaakt moest worden.

Hij benoemde vijf vrienden tot uitvoerders van zijn laatste wil. Deze hebben met grote energie en geïnspireerd door de vooruitstrevende gedachten van Teyler de taak aangevat om Nederlands eerste museum te bouwen.

De tijd was rijp in Europa voor het ontstaan van openbare musea. Na het verschijnen van de Encyclopedie van Diderot en d'Alembert en direct daarmee verband houdende waren er in het buitenland al enkele musea gebouwd. De Verlichting in de 18e eeuw beoogde een popularisatie en nuttige toepassing van de eigentijdse wetenschappen en kunsten ter bevordering van geluk en welzijn van alle mensen. Teylers Stichting heeft in de loop der eeuwen aan deze ontwikkeling een belangrijke bijdrage kunnen leveren.

En ook in de toekomst ligt er voor deze doelstellingen nog een belangrijke didactische opgave te wachten

Maar ook de conserverende taak van het museum, waarin 200 jaar cultuur en wetenschaps-geschiedenis op een authentieke wijze bewaard zijn gebleven, is veel omvattend.

Voor jong en oud, voor liefhebber en deskundige, voor kunstenaar en geleerde, is er in Teylers Museum veel te ontdekken.

De kunstverzamelingen werden volgens Teylers wens door een kunstenaar-conservator beheerd, die de titel van "kasteleyn" voerde en zijn huis in de Damstraat 21 bewoonde.

Sinds 1824 werden er eigentijdse schilderijen verzameld, vaak direct op de ateliers van de kunstenaars gekocht of besteld.

De verzameling prenten en tekeningen is van internationale betekenis.

Onder de tweeduizend Hollandse tekeningen bevindt zich werk van Rembrandt, Goltzius en Ostade. De Italiaanse tekeningen zijn afkomstig van Koningin Christina van Zweden.

Vermaard zijn de studies van Michelangelo en Rafael en de vele landschapstekeningen van Claude Lorrain.

De natuurkundige afdeling omvat oude demonstratie- en experimentele instrumenten met als hoogtepunt de grote electriseermachine van van Marum uit 1784.

In de fossiellencollectie zijn historische bijzonderheden te ontdekken, zoals het fossiel van een reuzensalamander dat 250 jaar geleden voor een mensenskelet werd gehouden. De mineralen en kristallen zijn verspreid opgesteld en boeien door kleur en fonkeling. En wat misschien nog het meest direct aanspreekt is de fraaie architectuur van het gebouw waarin dit alles is ondergebracht.

De monumentale entree aan het Spaarne en het daarachter liggende zgn. "nieuwe" museum werd in 1880 bij het eeuwfeest door een Weense architect Ulrich gebouwd.

Het oudste gedeelte, achter Teylers woonhuis, werd door Leendert Viervant gebouwd en kwam al in 1783 gereed.

Op deze beroemde ovale zaal werd ten behoeve van de astronomie een sterrewacht gebouwd. Deze bood vroeger, en gedeeltelijk nog, een fraai gezicht op de toren van de Bavo.

Zo eindigt dit verhaal zoals het begon met de visuele en immateriele band tussen deze belangrijke monumenten in Haarlems binnenstad.

J.H. Van Borssum Buisman

noten:

- 1) Gedenkboek "Teyler" 1778-1978
Teyler na 200 jaar, door Directeuren van Teylers Stichting, blz. 12
- 2) Gedenkboek "Teyler" 1778-1978
Veertig jaar cultuurbevordering Teylers Stichting,
door W.W. Mijnhardt, blz. 91.

"Beste Bavo-vrienden"

- Net als vorig jaar, is er ook dit keer weer de gelegenheid om uw december-inkopen bij ons te komen doen.

Op Zaterdag 26 November en 3 December van 10.30 tot 16.30 uur.

Koopavonden 28 November t/m 2 December 19.00 tot 21.00 uur.

Onze stand is te vinden in de Brinkmann-passagie met een groot assortiment artikelen in vele prijsklassen.

Om u alvast een indruk te geven, noem ik graag wat artikelen en prijzen.

Te koop zullen zijn:

Natuurlijk ons Bavoboek ad.	f 15,--
De badhanddoek (Seahorse-kwaliteit)	- 12,50
De waardevolle verjaardagskalender met tekeningen van Dr. Melchior	- 10,--
Het zwaarverzilverde Bavolepeltje	- 12,50
De Bavowandtegel met of zonder houten lijst	- 15,-- c.q. 10,-
De Bavokaars (een zeer toepasselijk geschenk met het oog op de Kersttijd)	- 7,50
De nieuwste aanwinsten op onze tafel: het eierdopje	- 8,50
en een pak lucifers in feestverpakking bevattend tien doosjes lucifers met fraaie Bavoafbeelding versierd, voor slechts	- 1,50
Een klein maar o, zo handig notitieboekje	- 2,50
Een originele schuifpuzzel	- 7,50
De Bavo-sticker	- 1,--
Twee soorten sleutelhangers	- 2,50 en 3,50
en tot slot zijn weer aangekomen: de sets correspondentiekaarten, een prima cadeau voor	- 5,75

Susan Schreuder-Dercksen.

Museumkaarten

=====

Mogen wij U nog even herinneren aan het volgende:

U kunt Museumkaarten voor het jaar 1984 bij ons verkrijgen tegen een belangrijke korting. Zoals U bekend is verlenen wij hiervoor onze bemiddeling.

U kunt zich hiervoor opgeven bij onze penningmeester de heer H. Deurloo, Hyacinthenlaan 26rd., Haarlem. telefoon: 32.64.14

Redactie-adres,

van Deventerstraat 79,
2035 AC HAARLEM
tel: 023 - 330877
